

MAX MÜLLER'S
HANDBOOKS
FOR
THE STUDY OF SANSKRIT

THE HITOPADESA
BOOK I.

ERMANNO LOESCHER

TOEINO

5. Via Carlo Alberto, 5.

L 11. 50

76.

HANDBOOKS
FOR
THE STUDY OF SANSKRIT.

EDITED BY

MAX MÜLLER, M.A.

TAYLORIAN PROFESSOR OF MODERN EUROPEAN LANGUAGES AND LITERATURE
IN THE UNIVERSITY OF OXFORD.

HANDBOOKS FOR THE STUDY OF SANSKRIT.

EDITED BY MAX MÜLLER, M.A.

I
THE FIRST BOOK OF THE HITOPADEŚĀ.

THE SANSKRIT TEXT OF THE FIRST BOOK.

II
THE SECOND, THIRD, AND FOURTH BOOKS OF THE HITOPADEŚĀ.
Sanskrit Text, with English Notes.

III
SANSKRIT-ENGLISH DICTIONARY. By Professor TH. BENFEY.

[*In the press.*]

IV
A SANSKRIT GRAMMAR FOR BEGINNERS.

[*In preparation.*]

LONDON
PRINTED BY SPOTTISWOODE AND CO.
NEW-STREET SQUARE

THE
FIRST BOOK OF THE HITOPADEŚA:

CONTAINING

THE SANSKRIT TEXT,

WITH

INTERLINEAR TRANSLITERATION, GRAMMATICAL ANALYSIS,
AND ENGLISH TRANSLATION.

LONDON:
LONGMAN, GREEN, LONGMAN, ROBERTS, & GREEN.

1864.

PREFACE.

A SERIES of Handbooks for the study of Sanskrit seems to be required at the present moment by two classes of readers; by those who, as candidates for the Indian Civil Service, are anxious to acquire that amount of familiarity with the grammar and literature of the classical language of India, which is not only useful for an honourable acquitment at the public examinations, but serves as the best foundation for the subsequent study of the spoken vernaculars; and by that steadily increasing number of scholars who wish to gain an elementary, yet accurate, knowledge of a language which is the key to the secrets of Comparative Philology.

There is, indeed, no lack of books in English for those who make Sanskrit the study of their life; and even continental scholars who wish to acquire a sound and profound knowledge of the ancient language and literature of India, must still have recourse to the masterworks of English scholars such as Colebrooke, Prinsep, and Wilson. The first volume of Colebrooke's Sanskrit Grammar, published sixty years ago, is a monument of English scholarship which has never been surpassed by any subsequent Grammar, whether in English, German, or French. Professor Benfey's large Sanskrit Grammar, published at Leipzig in 1852, is the only work that rivals it in comprehensiveness and authoritativeness.* The Dictionary of Wilson, to which is mainly due the rapid progress which Sanskrit scholarship has made in the Universities of Europe, is still the only complete thesaurus of the language of ancient India. There are the *editiones principes*, the original translations, the comprehensive essays, due to the honest industry of such men as Sir W. Jones, Wilkins, Colebrooke, Wilson, and Ballantyne, which will always keep their place of honour in the library of every student of Sanskrit. But these works are available to advanced scholars only, while the elementary books now accessible to English students who wish to begin the study of Sanskrit, and who, in many cases, have to begin it without the help of a master, are, with rare exceptions, edited in such a manner that they fail in the very elements of grammar, and unnecessarily retard the progress even of the most painstaking pupils. It has been said, indeed, with some apparent truth, that the race of *bonâ fide* Sanskrit scholars seemed for a time extinct in England; but the late publications of Mr. J. Muir of Edinburgh, and Professor E. B. Cowell of Calcutta, bear witness that in Sanskrit scholarship, too, England will always hold her own, and that, with the

* The same author has lately published a 'Practical Grammar of the Sanskrit Language for the Use of early Students,' London, 1863.

advantages enjoyed by the members of the Civil Service in India, there will never be wanting worthy successors of Colebrooke and Wilson—men who have not only mastered the intricacies of Sanskrit grammar, but who are capable of reading Sanskrit MSS., and contributing towards the progress of Sanskrit scholarship by editing texts that have never been edited before, and translating texts that have never been translated before.

The present series of elementary handbooks is intended to comprise an elementary Grammar for English students, a Sanskrit-English Dictionary, and the ordinary text-books, the *Hitopadeśa*, the *Laws of Manu*, the play of *Śakuntalā*, the *Nala*, and such other works as may hereafter seem to be called for either in England or in India. A Manual of Comparative Philology, written with special reference to Greek and Latin, is likewise in preparation. The cooperation of several eminent Sanskrit scholars has been secured.

The first volume of the series contains the First Book of the *Hitopadeśa*, a work which, since the days of Sir William Jones, has been used as the text-book in all Colleges and Public Examinations. The Sanskrit text has been so arranged that even those who are not able to command the assistance of an efficient teacher will be able by themselves to read, parse, and translate every word of this ancient collection of Indian fables.

The first line contains the Sanskrit text in Devanāgarī letters, the words properly joined according to the rules of Sandhi.

The second line gives every word transcribed in Roman letters. The system of transliteration is that of Sir W. Jones, with a few modifications which are now generally adopted by Sanskrit scholars. The words are separated, and the final and initial letters allowed to remain unaffected by the rules of Sandhi. Compound words have been divided, and the single words which enter into composition are given in their erudite forms. Thus *samśkritoktishu* is printed *samśkrita-uktishu*, but not *sam-kṛita-uktishu*, because it is *samśkrita*, as a ready-made word, that enters into composition with *ukti*. *Saṁskāras*, on the contrary, is divided into *sam-kāras*, thus showing the reader that the insertion of the *s*, and the change of *m* into Anusvāra, are the result of the composition of *kāras* with *sam*. According to the same system *samunnatim* is printed *sam-ud-natim*, *rājaputrās* appears as *rājan-putrās*, *upaiti* as *upa-eti*, &c. Two advantages are thus secured: the pupil is warned against reading the Devanāgarī text too mechanically by the aid of the transliteration, and his attention is from the first attracted to the rules which govern the composition of words.

The third line contains a grammatical analysis of every word. The space that could be spared for this being very limited, it was necessary to use abbreviations, a complete list of which will be found at the end of the preface.

The fourth line supplies an English interlinear translation. As far as possible each Sanskrit word is here rendered by an English word, the succession of words in Sanskrit being preserved throughout in English. Any attempt at English idiom was out of the question; yet it is hoped that, by the help of the grammatical analysis, this English transvocabulary (*sit venia verbo*) may be intelligible and useful to a diligent student.

From page 38 the transliteration is discontinued. The student, after having worked his way through the first thirty-eight pages, ought to be sufficiently familiarised with the Devanāgarī alphabet to be able to dispense henceforth

with the Roman transcript. In order to mark the end of words which in the Devanāgarī text are joined together with the next following words, a dot has been placed beneath the final letter, an expedient which, it is hoped, will prove useful to the beginner, and do away with the necessity of separating the final and initial letters of words which, according to the genius of the Sanskrit language, cannot be conceived as separated from each other.

From page 68 the grammatical analysis too has been discontinued. The student, after having read so far, may reasonably be supposed to have acquired such a knowledge of the elements of Sanskrit grammar as to be able to read the rest of the first book of the *Hitopadeśa* with the help of a literal inter-linear translation.

The Sanskrit text is chiefly based on that of Lakshmi Nārāyaṇ Nyāṅkāra, in his edition of the *Hitopadeśa*, with a Bengali and English translation, Calcutta, 1830. Deviations from that text were only resorted to where grammar, regard for the difficulties of beginners, or decency, seemed to require it. That text was chosen as an authority, partly because it was desirable to have, as far as possible, the same text in the examinations in India and in England, partly because an eclectic text, even one so carefully elaborated as that of Schlegel and Lassen, seemed to be incompatible with those principles of diplomatic criticism which are now adopted by all sound scholars, not only in Greek and Latin, but likewise in Sanskrit and Oriental literature. No attempt has yet been made to arrange the numerous MSS. of the *Hitopadeśa* genealogically, and there is hardly another work with which each copyist has ventured to take such liberties as with this, the most popular story-book of India. Until MSS. have been genealogically arranged, a selection of certain plausible readings from this or that MS. is worse than useless. In my translation of the *Hitopadeśa*, published in the year 1844, I pointed out that an eclectic restoration of the text, even if carried out by men of taste and profound scholarship, could never satisfy the demands of modern criticism. As the labour of collating and classifying the MSS. of the *Hitopadeśa* would have been very great, and as, owing to the nature of this popular work, the result would always have been problematical, I determined to make no attempt at a critical restoration of the text, but to adhere throughout to some one native authority. The reason why I preferred the text of Lakshmi Nārāyaṇ Nyāṅkāra, the Bengali editor and translator of this Indian school-book, to any single MS. of the *Hitopadeśa*, was, as I stated before, of a purely practical nature—I wished there should be, as far as possible, a certain uniformity in the text-books used in England and in India. I have also to confess that in cases where such common phrases as *tathā cha*, *aparam cha*, *tathā cha uktam* ('and thus it is said') would have entailed a blank space of four lines, they have sometimes been omitted, and that the same consideration has occasionally required the omission of certain portions in the grammatical analysis of the text.

The manuscript of the First Book of the *Hitopadeśa*, as here printed, was carefully prepared for me, according to the principles just explained, by Dr. F. Kielhorn, and I hope that the labour bestowed upon it by him and by myself will prove useful to that daily-increasing class of scholars who wish to acquire an accurate knowledge of the classical language of ancient India, whether as a preparation for the study of the spoken vernaculars, or as an introduction to the science of language.

Transliteration of the Devanāgarī Alphabet.

अ a	औ au	ठ ṭh	भ bh
आ â	क k	ड ḍ	म m
इ i	ख kh	ढ ḍh	य y
ई î	ग g	ण ṇ	र r
उ u	घ gh	त t	ल l
ऊ ū	ङ ṅ	थ th	व v
ए ñi	च ch	द d	श ś
ऐ ñi	छ chh	ध dh	ष ṣh
ओ o	ज j	न n	स s
	झ jh	प p	ह h
	ञ ñ	फ ph	अं anî
	ट ṭ	ब b	अः aḥ

List of Abbreviations.

N. = Nominative.	Pres. = Present.	Ind. = Indeclinable.
G. = Genitive.	Impf. = Imperfect.	Adv. = Adverb.
D. = Dative.	Perf. = Perfect.	Prep. = Preposition.
Ac. = Accusative.	Aor. = Aorist.	rt. = root.
V. = Vocative.	Fut. = Future.	aff. = affix.
Ab. = Ablative.	Pot. = Potential.	Compar. = Comparative.
I. = Instrumental.	Imp. = Imperative.	Superl. = Superlative.
L. = Locative.	Ptc. = Participle.	Tip. = Tatpurusha.
m. = masculine.	Inf. = Infinitive.	Karm. = Karmadhāraya.
f. = feminine.	Ger. = Gerund.	Babuv. = Bahuvrīhi.
n. = neuter.	Par. = Parasmaipada.	Dvand. = Dvandva.
sg. = singular.	Ātm. = Ātmanepada.	Ayay. = Avyayibhāva.
pl. = plural.	Pass. = Passive.	cf. = compare.
du. = dual.	Caus. = Causative.	id. = the same.

The Anusvāra and the Nasal Dot.

Another abbreviation which I have adopted in the Sanskrit text requires a few words of explanation.

According to Pāṇini (viii. 3, 23), every *m* at the end of a word (*pada*), may, before any consonant, be pronounced as Anusvāra. Hence we find the following combinations —

तं करोति, 1. tañ karoti,	तं खादति, 2. tañ khādati,	तं गच्छति, 3. tañ gacchhati,	तं घोषयति, 4. tañ ghoṣhayati,	तं ङकारं, 5. tañ ṅākāram,
तं चिनोति, 6. tañ cbinoti,	तं छिनत्ति, 7. tañ chhinatti,	तं जयति, 8. tañ jayati,	तं झकारं, 9. tañ jhaḥākāram,	तं ञकारं, 10. tañ ñaḥākāram,
तं टकारं, 11. tañ ṭākāram,	तं ठकारं, 12. tañ ṭhākāram,	तं डकारं, 13. tañ ḍākāram,	तं ढकारं, 14. tañ ḍhākāram,	तं णकारं, 15. tañ ṇākāram,
तं तुदति, 16. tañ tudati,	तं थकारं, 17. tañ thākāram,	तं ददाति, 18. tañ dadāti,	तं धमति, 19. tañ dhamati,	तं नयति, 20. tañ nayati,
तं पिबति, 21. tañ pibati,	तं फलं, 22. tañ phalam,	तं बोधति, 23. tañ bodhati,	तं भिनत्ति, 24. tañ bhinatti,	तं मोचयति, 25. tañ mochayati,
तं याति, 26. tañ yāti,	तं रक्षति, 27. tañ rakṣhati,	तं लभते, 28. tañ labhate,	तं वहति, 29. tañ vahati,	
तं शृणोति, 30. tañ śṛṇoti,	तं शकारं, 31. tañ śhaḥākāram,	तं सरति, 32. tañ sarati,	तं हरति, 33. tañ harati,	

According to the same Pāṇini, however (viii. 4, 59), this Anusvāra, at the end of words, may be (not *must be*) pronounced like the nasal corresponding to the initial letter of the following word, unless that initial letter be *ś, sh, ṣ, h*; to which may be added *r*. Hence we find

in 1-5, तङ्करोति or तं करोति, tañ karoti or tañ karoti;

in 6-10, तच्चिनोति or तं चिनोति, tañ chinoti or tañ chinoti;

in 11-15, तण्टकारं or तं टकारं, tañ ṭākāram or tañ ṭākāram;

in 16-20, तन्तुदति or तं तुदति, tañ tudati or tañ tudati;

in 21-25, तम्पिबति or तं पिबति, tañ pibati or tañ pibati.

Of the semivowels, *r* only has no corresponding nasal, but य, ल, व, *y, l, v*, have their corresponding nasals, written यं, लं, वं, or यँ, लँ, वँ, *y, l, v*. Hence,

in 26, तय्याति or तं याति, tañ yāti or tañ yāti;

in 28, तल्लभते or तं लभते, tañ labhate or tañ labhate;

in 29, तव्वहति or तं वहति, tañ vahati or tañ vahati.

In 30-36, before *ś, sh, ṣ, h*, and in 27, before *r*, the change of *m* into Anusvāra is absolute.

All cases * are thus provided for in which an *m* at the end of words is followed by a consonant. The only case not provided for is when *m* stands in *pausa*. Here, according to the strict interpretation of Pāṇini, as no change of *m* into Anusvāra is prescribed, *m* ought to be pronounced *m*.

We now come to *m* in the middle of words. Here Pāṇini prescribes, first (viii. 3, 24), that *m* is pronounced as Anusvāra before any consonant except *y*, *r*, *l*, *v*, and *ñ*, *ṇ*, *ṣ*, *n*, *m*. But this, in the peculiar style of his grammar, is only a step to a further rule (viii. 4, 58), according to which every Anusvāra that has thus been enjoined, must be (not *may be*) pronounced like the nasal belonging to the consonant following, except before *ś*, *sh*, *s*, *h*, where it remains Anusvāra. The long and short of these rules is, that *m*, in the middle of a word, is pronounced like the nasal of the consonant following, except before *y*, *r*, *l*, *v*, *ñ*, *ṇ*, *ṣ*, *n*, *m* (where no change is enjoined by viii. 3, 24), and except before *ś*, *sh*, *s*, *h* (where the change of *m* into Anusvāra, prescribed by viii. 3, 24, is not repealed by viii. 4, 58).

It is absolutely necessary, therefore, to pronounce :

- (1) अङ्किता aṅkitā, अञ्चिता añchitā, कुण्डिता kuṇḍitā, नन्दिता nanditā, कम्पिता kampitā.

It is absolutely necessary to pronounce :

- (2) गम्यते gamyate, नमः namrah, अम्लः amlah ;

And it is absolutely necessary to pronounce :

- (3) आक्रंस्यते ākrāṁsyate, संस्कृतः saṁskṛita [likewise यशस्वि yaśāṁsi, धनुषि dhanūṁshi, where Pāṇini treats the inserted nasal as *n* (*num*)].

All these rules will be found carefully observed in the text of the Hitopadeśa, with one exception. In apparent defiance of Pāṇini, the best MSS., and I would particularly instance the MSS. of the Saṁhitā and Pāda texts of the Rig-Veda, write, not अङ्किता, but अङ्किता; not अञ्चिता, but अञ्चिता; not कुण्डिता, but कुण्डिता; not नन्दिता, but नन्दिता; not

* A few exceptions mentioned by Pāṇini serve only to confirm these general rules as far as the *m* at the end of words is concerned. Thus (Pāṇ. viii. 3, 25), in the compound *saṁ-rāt*, a great king, the *m* of *saṁ*, though according to Sanskrit grammarians, standing at the end of a word (*padānte*), must be pronounced as *m*, not as Anusvāra. Hence, सम्राट् *saṁrāt*, not संराट् *saṁrāt*. But this applies to this one compound only; hence संराजिता, *saṁrājitā*, not सम्राजिता *saṁrājitā*.

Again (Pāṇ. viii. 3, 26), if initial *h* is followed by *m*, the final *m* of the preceding word may either, according to the general rule, be pronounced as Anusvāra, or remain *m*. Thus: किं ह्मलयति or किम्हलयति. *kiṁ hmalayati* or *kim hmalayati*. The reason of this must be found in the slight pronunciation of *h* before *m*; so that *m*, not *h*, seems to be sounded as the initial of *hmalayati*. The same option is given by some grammarians with regard to words beginning with *hy*, *hl*, *lv*. Natives very commonly write *Bramha*, instead of *Brahma*, i.e. they pronounce *mh* instead of *hm*. Pāṇini (viii. 3, 27), gives a similar option with regard to words beginning with *hn*. Hence, *kiṁ hnuṭe*; or *kin hnuṭe*.

कम्पिता, but कंपिता. The reason of this is palpable: it is easier to write अंकिता than अङ्गिता. What applies to writing applies with still greater force to printing, and I have, therefore, in all my Sanskrit publications, preferred the more compendious system of representing the five nasals before the consonants of their own classes by the dot above the line. It should be clearly understood, however, that whether we write अङ्गिता or अंकिता, the rule of Pāṇini, which refers to pronunciation and not to writing, is equally absolute, and that in the middle of a word the only nasals that can be sounded before *k, kh, g, gh, ch, chh, j, jh, ṭ, ṭh, ḍ, ḍh, t, th, d, dh, p, ph, b, bh*, are the nasals of the five classes to which these consonants belong (इ, अ, ए, न, म्). The dot, therefore, used in writing and printing is here a mere graphic substitute for these five nasals, and in no way to be confounded with the dot as the sign of the Anusvāra.

At the end of words, as the pronunciation in cases 1-25, 26, 28, 29, is optional, the dot, which in accordance with most MSS. I always prefer, may either be pronounced as Anusvāra or looked upon as the graphic substitute for any of the five class-nasals and of the three nasalised semi-vowels. Only, if it precedes words beginning with *r, ś, sh, s, h*, the final dot must be pronounced as Anusvāra. Lastly, if words ending in *m* stand in *pausā*, the final dot, according to the strict interpretation of Pāṇini, is to be pronounced as *m*.

Though this matter is in itself simple enough, it has been much complicated by grammarians who did not perceive that the rules given by Pāṇini refer to pronunciation and not to writing, and that in Sanskrit MSS. and native publications the dot has really two quite distinct functions:

1. It marks the sound of Anusvāra at the end of words before *ś, sh, s, h*, and *r* (optionally before any consonant), and in the middle of words before *ś, sh, s, h*.

2. It graphically replaces in the middle of words the five nasals before the twenty mutes, and the *m* at the end of words in *pausā*.

In an elementary book like the present, the consistent use of the dot instead of the five class-nasals in the cases described above, has the advantage that while it removes any doubt as to the original nature of final *ñ, n, and ṇ*, when followed by initial sonant Palatals, Linguals, and Dentals,* it forces the student to practice the phonetic rules in order to be able to judge for himself whether the dot represents the sound of Anusvāra or whether it is used as an abbreviation in place of one of the five class-nasals.

MAX MÜLLER.

WEYMOUTH: September 1864.

* Thus ताञ्जयति, tāñ jayati, always represents an original तान् जयति, he conquers them; while तां जयति, tāñ jayati, stands for an original ताम् जयति, he conquers her. The nasal dot never represents an original *n* except in the middle of words before *t, th, d, dh*. In cases like तांश्च, tāñś cha, or मिमांसा, mīmāñśā, the dot is meant for Anusvāra.

CONTENTS.

	PAGE
INTRODUCTION	1

BOOK I.

FRIEND-ACQUISITION, ILLUSTRATED BY THE STORY OF THE CROW,
THE PIGEONS, THE MOUSE, THE TORTOISE, AND THE DEER.

FABLE	
I. . . THE TRAVELLER AND THE TIGER	17
II. . . THE DEER, THE JACKAL, AND THE CROW	37
III. . . THE BLIND VULTURE, THE CAT, AND THE BIRDS	39
IV. . . THE HISTORY OF HIRANYAKA, THE MOUSE	61
V. . . THE OLD MAN AND HIS YOUNG WIFE	62
VI. . . DEATH OF THE GREEDY JACKAL	76
VII. . . THE PRINCE AND THE MERCHANT'S WIFE	85
VIII. . . THE JACKAL AND THE ELEPHANT	88

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
TO THE BLESSED GAṆEŚA, SALUTATION!

॥ अथ हितोपदेशः ॥
HERE BEGINS THE HITOPADEŚA.

सिद्धिः साध्ये सतामस्तु प्रसादान्तस्तु धूर्जटेः ।

siddhis	sādhye	satām	astu	pra-sādāt	tasya	dhûrjates
-dhi, <i>N. sg.</i>	-ya, <i>L. sg. n.</i>	-t, <i>G. pl.</i>	as, <i>3 sg. Imp. Par.</i>	-da, <i>Ab. sg.</i>	tad, <i>G. sg. m.</i>	-ti, <i>G. sg.</i>
Success	in what is to be accomplished	of the good	may be	through the	of that	Dhûrjaṭi,
				favour		

जाङ्गवीफेनलेखेव यन्मूर्ध्नि शशिनः कला ॥ १ ॥

Jāhnavi-phena-lekhā iva	yad-mûrdhni	śaśinas	kalā	(1)
<i>Typ. -khā, N. sg. Ind.</i>	<i>Typ. -dhan, L. sg.</i>	<i>-śin, G. sg.</i>	<i>-lā, N. sg.</i>	
Ganges-froth-streak - like	on whose-head	the moon's	sixteenth part.	

श्रुतो हितोपदेशो ऽयं पाटवं संस्मृतोक्तिषु ।

śrutas	bita-upadeśas	ayam	pāṭavam	saṁskṛita-uktishu
<i>śru, N. sg. m. past Ptc. Pass.</i>	<i>Karm. -śa, N. sg. idam, N. sg. m.</i>	<i>-va, Ac. sg.</i>	<i>Karm. -lā, L. pl.</i>	
Heard	friendly-advice	this,	skill	in polished-expressions,

वाचां सर्वत्र वैचित्र्यं नीतिविद्यां ददाति च ॥ २ ॥

vāchām	sarvatra	vaichitṛyam	nīti-vidyām	dadāti	cha	(2)
-ch, <i>G. pl.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-ya, Ac. sg.</i>	<i>Typ. -yā, Ac. sg.</i>	<i>dā, 3 sg. Pres. Par.</i>	<i>Ind.</i>	
of words everywhere	variety,	behaviour-knowledge	gives	and.		

अजरामरवत्प्राज्ञो विद्यामर्थं च चिंतयेत् ।

ajara-amara-vat	prājñas	vidyām	artham	cha	chintayet
<i>Ind.</i>	<i>-ña, N. sg. m.</i>	<i>-yā, Ac. sg.</i>	<i>-tha, Ac. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>chint, 3 sg. Pot. Par.</i>
Not-growing old,	the wise	knowledge	gain	and	should consider,
not-dying-like,					

गृहीत इव केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत् ॥ ३ ॥

gṛihītas	iva	keśeshu	mṛityunā	dharmam	â-charet	(3)
<i>grah, N. sg. m. past Ptc. Pass.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-śa, L. pl.</i>	<i>-yu, I. sg.</i>	<i>-ma, Ac. sg.</i>	<i>char with â, 3 sg. Pot. Par.</i>	
seized-	as if	by the hairs	by death,	virtue	he should practise.	

सर्वद्रव्येषु विद्यैव द्रव्यमाह्वरनुत्तमं ।

sarva-dravyeshu vidyā eva dravyam āhus an-uttamam
Karm. -ya, L. pl. -yā, N. sg. Ind. -ya, N. sg. ah, 3 pl. Perf. Par. Bahuv. -ma, N. sg. n.
Among all-things knowledge only a thing, they say, having nothing-beyond :

अहर्षत्वादनर्थत्वादच्यत्वाच्च सर्वदा ॥ ४ ॥

ahāryatvāt anarhyatvāt akshayatvāt cha sarvadā. (4)
-tva, Ab. sg. -tva, Ab. sg. -tva, Ab. sg. Ind. Ind.
from the irremov- from the inestima- from the imperish- and always.
ability, bleness, ableness,

संगमयति विद्यैव नीचगपि नरं सरित् ।

sam-gamayati vidyā eva nīcha-gā api naram sarit
gam with sam, 3 sg. Pres. Par. Caus. -yā, N. sg. Ind. -ga, N. sg. f. Ind. -ra, Ac. sg. -i, N. sg.
It causes to meet knowledge only, low-going even a man a stream

समुद्रमिव दुर्धर्षं नृपं भाग्यमतः परं ॥ ५ ॥

samudram iva dus-dharṣham nṛi-pam bhāgyam atas param. (5)
-dra, Ac. sg. Ind. -sha, Ac. sg. m. -pa, Ac. sg. -ya, N. sg. Ind. -ra, Ac. sg. n. Adv.
the ocean as, a difficult to be approached prince; happiness thence further.

विद्या ददाति विनयं विनयाद्याति पात्रतां ।

vidyā dadāti vi-nayam vi-nayāt yāti pātrātām
-yā, N. sg. dā, 3 sg. Pres. Par. -ya, Ac. sg. -ya, Ab. sg. yā, 3 sg. Pres. Par. -tā, Ac. sg.
Knowledge gives good behaviour, from good behav. one goes to worthiness,

पात्रत्वाद्धनमाप्नोति धनाद्धर्मं ततः सुखं ॥ ६ ॥

pātratvāt dhanam āpnoti dhanāt dharmam tatas sukhām. (6)
-tva, Ab. sg. -na, Ac. sg. āp, 3 sg. Pres. Par. -na, Ab. sg. -ma, Ac. sg. Ind. -kha, Ac. sg.
from wor- wealth one obtains, from wealth religious thence happiness.
thiness merit,

विद्या शस्त्रस्य शास्त्रस्य द्वे विद्ये प्रतिपत्तये ।

vidyā śāstrasya śāstrasya dve vidye prati-pattaye
-yā, N. sg. -tra, G. sg. -tra, G. sg. dvi, N. du. f. -yā, N. du. -tī, D. sg.
The know- of the weapon (and) of a learned two kinds of know- for acquirement,
ledge book, ledge

आद्या हास्याय वृद्धत्वे द्वितीयाद्रियते सदा ॥ ७ ॥

ādya hāsyaaya vṛiddhatve dvitīyā ā-driyate sadā. (7)
-ya, N. sg. f. -ya, D. sg. -tva, L. sg. -ya, N. sg. f. dri with ā, 3 sg. Pres. Pass. Ind.
the first for ridicule in old age, the second is respected always.

यन्त्रवे भाजने लग्नः संस्कारो नान्यथा भवेत् ।

yad nave bhājane lagnas sam-kāras na anyathā bhavet
Ind. -va, L. sg. n. -na, L. sg. lag, N. sg. m. past Part. Pass. -ra, N. sg. Ind. Ind. bhā, 3 sg. Ind. Par.
Because on a new vessel impressed an ornament not otherwise may be,

कथाक्लेन बालानां नीतिसिद्धि कथ्यते ॥ ८ ॥

kathā-clubalena bālānām nītis tad iha kathyate. (8)
Tip. -la, I. sg. -la, G. pl. -ti, N. sg. Ind. Ind. kath, 3 sg. Pres. Pass. Ind. Par.
Through story-disguise of children prudence therefore here is told.

मित्रलाभः सुहृद्भेदो विग्रहः संधिरेव च ।

mitra - lābhas	suhṛd - bhedas	vi-grahas	sam-dhis	eva	cha
<i>Ttp. -bha, N. sg.</i>	<i>Ttp. -da, N. sg.</i>	<i>-ha, N. sg.</i>	<i>-dhi, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>
Friend-acquisition,	friend-separation,	war,	conciliation	even	and

पञ्चतन्त्रात्तथान्यस्माद्ग्रन्थादाहृत्य लिख्यते ॥ ८ ॥

pañcā-tantrāt	tathā	anyasmāt	granthāt	ā-kṛishya	likhyate. (9)
<i>Deign. -tra, Ab. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-ya, Ab. sg. m.</i>	<i>-tha, Ab. sg.</i>	<i>kṛish, with ā, Ger.</i>	<i>likh, 3 sg. Pres. Pass.</i>
from the Pañchat.	and likewise	from another	book	having drawn	is written.

अस्ति भागीरथीतीरे पाटलिपुत्रनामधेयं नगरं । तत्र

asti	bhāgirathi-tīre	pāṭaliputra-nāmadheyam	nagaram. tatra
<i>as, 3 sg. Pres. Par.</i>	<i>Ttp. -ra, L. sg.</i>	<i>Bahuv. -ya, N. sg. n.</i>	<i>-ra, N. sg. Ind.</i>
There is	on the Bhāgirathi-bank	Pāṭaliputra-named	a town. Therein

सर्वस्वामिगुणोपेतः सुदर्शनो नाम नरपतिरासीत् ।

sarva-svāmin-guṇa-upetas	su-darśanas	nāma	nara-patis	āsīt.
<i>Ttp. -ta, N. sg. m.</i>	<i>-na, N. sg.</i>	<i>-man, Ac. sg. Adv.</i>	<i>Ttp. -ti, N. sg.</i>	<i>as, 3 sg. Impf. Par.</i>
with all-lord's-qualities-endowed,	Sudarśana	by name	a man-lord	was.

स भूपतिरेकदा केनापि पथमानं

·sas	bhū-patis	ekadā	kena-api	paṭhyamānam
<i>tad, N. sg. m.</i>	<i>Ttp. -ti, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>kim, I. sg. m. Ind.</i>	<i>path, Ac. sg. n. Pres. Ptc. Pass.</i>
That	earth-lord	one day	by somebody	being recited

श्लोकद्वयं श्रुत्वा ।

śloka-dvayam	śruṭvā :
<i>Ttp. -ya, Ac. sg.</i>	<i>śru, 3 sg. Perf. Par.</i>
a verse-couple	heard :

अनेकसंशयोच्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकं ।

aneka-saṁśaya-ucchebbedi	paroksha-arthasya	darśakam
<i>Ttp. -din, N. sg. n.</i>	<i>Karm. -tha, G. sg.</i>	<i>-ka, N. sg. n.</i>
Many-doubts-dispelling,	of invisible-matter	showing,

सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य नास्ति एव सः ॥ १० ॥

sarvasya	lochanam	śāstram	yasya	na	asti	andhas	eva	sas. (10)
<i>-va, G. sg. n.</i>	<i>-na, N. sg.</i>	<i>-tra, N. sg.</i>	<i>yad, G. sg. m.</i>	<i>Ind.</i>	<i>as, 3 sg.</i>	<i>-dha, N.</i>	<i>Ind.</i>	<i>tad, N. sg. m.</i>
of everything	the eye,	learning	whose	not	is,	blind	indeed	he.

यौवनं धनसंपत्तिः प्रभुत्वमविवेकता ।

yauvanam	dhana-sampattis	prabhutvam	a-vivekatā
<i>-na, N. sg.</i>	<i>Ttp. -ti, N. sg.</i>	<i>-tva, N. sg.</i>	<i>-ta, N. sg.</i>
Youth,	wealth-acquisition,	lordship,	want of judgment,

एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयं ॥ ११ ॥

eka-ekam	api	an-arthāya	kim-u	yatra	chatusṭayam. (11)
<i>-ka, N. sg. n.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-tha, D. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-ya, N. sg.</i>
one-by-one	even	to disadvantage,	how much more	where	a tetrad.

इत्याकर्षात्मनः पुत्राणामनधिगतशास्त्राणां नित्यम्

iti	â-karpya	âtmanas	putrâṇām	an-adbigata-śāstrâṇām	nityam
Ind.	karṇ with & Ger.	-man, G. sg.	-ra, G. pl.	Bahuv. -ra, G. pl. m.	-ya, Ac. sg. n. Adv.
Thus	having heard,	of himself	of the sons	who had not-read-books	constantly

उन्मार्गगामिनां शास्त्राननुष्ठानेनोद्भिन्नमनाः स राजा चिंतयामास ।

unmārga-gāminān	śāstra-ananushṭhānena	udvigna-manās	sas	rājā	chintayām-āsa :
Ttp. -nūn, G. pl. m.	Ttp. -na, I. sg.	Bahuv. -nas, N. sg. m.	tad, N. sg. m.	-jan, N. sg. Par.	chint, 3 sg. Perf.
wrong-ways-going	by the book-neglect	with afflicted-mind,	that	king	was reflecting :

को ऽर्थः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान् धार्मिकः ।

kas	arthas	putreṇa	jātena	yas	na	vidvān	na	dhārmikas
kin. N. sg. m.	-tha, N. sg.	-ra, I. sg.	jan, I. sg. m. past Ptc. Pass.	ya, I. sg. m.	Ind. -vas, N. sg. m.	Ind. -ka, N. sg. m.		
What	use	by a son	born,	who	not	learned,	not	virtuous ?

काणेन चक्षुषा किं वा चक्षुःपीडैव केवलं ॥ १२ ॥

kāṇeṇa	chakṣuṣhā	kim	vā	chakṣus-piḍā	eva	kevalam. (12)
-ṇa, I. sg. u.	-shus, I. sg.	kim, N. sg. n. Ind.	Ttp. -ḍā, N. sg.	Ind. -ḍa, Ac. sg. n. Adv.		
with an injured	eye	what	or ?	an eye-pain	indeed	merely.

अजातमृतमूर्खाणां वरमाद्यो न चांतिमः ।

ajāta-mṛta-mūrkhāṇām	varam	ādyau	na	cha	antimas
Deanda. -kha, G. pl.	-ra, N. sg. n.	-ya, N. du. m.	Ind. -ma, N. sg. m.	Ind. -da, L. sg.	-ma, N. sg. m.
Of unborn-dead-foolish-ones	better	the two first	not	and	the last,

सकृद्दुःखकरावाद्यावन्तिमस्तु पदे पदे ॥ १३ ॥

sakṛit	duḥkha-karau	ādyau	antimas	tu	pade	pade. (13)
Ind. -ṇa, I. sg. u.	-shus, I. sg.	-ya, N. du. m.	-ma, N. sg. m.	Ind. -da, L. sg.	-da, L. sg.	
once	pain-causing	the two first,	the last	but	at step	at step.

किंच । स जातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिं ।

kim-cha,	sas	jātas	yena	jātena	yāti	vaiśas	sam-ud-natim
Ind. tad, N. sg. m.	Jan, N. sg. m.	ya, I. sg. m.	Jan, I. sg. m.	ya, 3 sg. Pres. Par.	-ḍa, N. sg.	-ti, Ac. sg.	
Moreover, He	is born	through whom	boru	goes	the family	to exaltation,	

परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते ॥ १४ ॥

pari-vartini	sam-sāre	mṛtas	kas	vā	na	jāyate. (14)
-tin, L. sg. m.	-ra, L. sg.	mṛi, N. sg. m. past Ptc. Pass.	kim, N. sg. m.	Ind. Ind.	Jan, 3 sg. Pres. Attm.	
in the revolving	world	dead	who	or not	is born ?	

गुणिगणगणनारंभे न पतति कठिनी सुसंभ्रमाद्यस्य ।

guṇin-gaṇa-gaṇanā-ārambhe	na	patati	kāṭhīnī	su-sambhramāt	yasya
Ttp. -bha, L. sg.	Ind. -pat, 3 sg. Pres. Par.	-ni, N. sg.	Karm. -ma, Ab. sg.	yad, G. sg. m.	
In the virtuous-multitude-enumerating-attempt	not	falls	the chalk	through great-haste	of whom,

तेनांवा यदि सुतिनी वद बंध्या कीदृशी नाम ॥ १५ ॥

tena	ambā	yadi	sutini	vada	bandhyā	kidṛśī	nāma. (15)
tad, I. sg. m.	-bā, N. sg.	Ind. -ni, N. sg.	vad, 2 sg. Imp. Par.	-yā, N. sg.	-dṛśī, N. sg. f.	-man, Ac. sg. Adv.	
through him	the mother	if	son-possessed,	say,	barren	which (wife)	in truth ?

अपि च । दाने तपसि शौचे च यस्य न प्रथितं मनः ।

api cha,	dāne	tapasi	śaurye	cha yasya	na	prathitam	manas
Ind. Ind.	-na, L. sg.	-pas, L. sg.	-ya, L. sg.	Ind. yad, G. sg. m.	Ind.	prath, N. sg. n. past Ptc. Pass.	-nas, N. sg. n.

Also and, In liberality, in penance, in heroism and, whose not praised mind,

विद्यायामर्थलाभे च मातुश्चार एव सः ॥ १६ ॥

vidyāyām	artha-lābhe	cha	mātus	ud-chāras	eva	sas.	(16)
-yā, L. sg.	Ttp. -bha, L. sg.	Ind.	-tri, G. sg.	-ra, N. sg.	Ind.	tad, N. sg. m.	

in knowledge, in wealth-acquisition and, a mother's discharge merely he.

अपरं च । वरमेको गुणी पुत्रो न च मूर्खश्चतैरपि ।

aparam	cha,	varam	ekas	guṇī	putras	na	cha mūrkhā-	chatais	api
-ra, N. sg. n.	Ind.	-ra, N. sg. n.	-ka, N. sg. m.	-gin, N. sg. m.	-ra, N. sg. Ind.	Ind.	Ttp. -ta, I. pl.	Ind.	

Again and, Better one virtuous son, not and of fools- even; hundreds

एकश्चंद्रसमो हन्ति न च तारागणैरपि ॥ १७ ॥

ekas	chandras	tamas	hanti	na	cha	tārā-gaṇais	api.	(17)
-ka, N. sg. m.	-ra, N. sg.	-mas, Ac. sg.	han, 3 sg. Pres. Par.	Ind.	Ind.	Ttp. -ya, I. pl.	Ind.	

the one moon darkness dispels, not and star-heaps even.

पुण्यतीर्थे कृतं येन तपः काप्यतिदुष्करं ।

puṇya-tīrthe	kṛitam	yena	tapas	kva-api	ati-dus-karam
Karm. -tha, L. sg.	kṛi, N. sg. n. past. Ptc. Pass.	yad, I. sg. m.	-pas, N. sg.	Ind. Ind.	Karm. -ra, N. sg. n.

At a holy-bath- ing place performed by whom penance wherc-ever very-difficult

तस्य पुत्रो भवेदग्न्यः समृद्धो धार्मिकः सुधीः ॥ १८ ॥

tasya	putras	bhavet	vaśyas	sam-ṛiddhas	dhārmikas	su-dhis.	(18)
tad, G. sg. m.	-ra, N. sg.	bhū, 3 sg. Pot. Par.	-ya, N. sg. m.	-dha, N. sg. m.	-ka, N. sg. m.	Bahw. -dhi, N. sg. m.	

of him a son will be obedient, prosperous, righteous, wise.

अर्थागमो नित्यमरोगिता च प्रियस्व भार्या प्रियवादिनी च ।

artha-āgamas	nityam	a-rogitā	cha	priyas	cha	bhāryā	priya-vādinī	cha
Ttp. -ma, N. sg.	-ya, Ac. sg. n. Adv.	-tā, N. sg.	Ind.	-ya, N. sg. m.	Ind.	-yā, N. sg.	Ttp. -dhi, N. sg. f.	Ind.

Wealth-affluence, constantly not-illness and, a friend and, a wife kind-speaking and,

वश्यस्य पुत्रो ऽर्थकरी च विद्या षड्विंशलोकस्य सुखानि राजन् ॥ १९ ॥

vaśyas	cha	putras	artha-kari	cha	vidyā,	ṣaṭ	jīva-lokasya	sukhāni	rājan.
-ya, N. sg. m.	Ind.	-ra, N. sg.	Ttp. -ra, N. sg. f.	Ind.	-yā, N. sg.	shaṣh, N.	Ttp. -ka, G. sg.	-kha, N. pl.	-jan, V. sg.

obedient and a son, useful and a craft, the six of man-kind pleasures, O king.

को धन्यो बह्वभिः पुत्रैः कुशलापूरणाढकैः ।

kas	dhanyas	bahubhis	putrais	kuśūla-āpūrāṇa-āḍhakais,
kim, N. sg. m.	-ya, N. sg. m.	-hu, I. pl. m.	-ra, I. pl.	Karm. -ka, I. pl.

Who wealthy through many sons,— granary-filling-measures?

वरमेकः कुलालंबी यत्र विश्रूयते पिता ॥ २० ॥

varam	ekas	kula-ālambi	yatra	vi-śrūyate	pitā.	(20)
-ra, N. sg. n.	-ka, N. sg. m.	Ttp. -bin, N. sg. m.	Ind.	śru with vi, 3 sg. Pres. Pass.	-tri, N. sg.	

better one family-upholding, in whom is renowned the father.

ऋणकर्ता पिता शत्रुर्माता च व्यभिचारिणी ।

ṛiṇa-kartā	pitā	śatrus	mâtā	cha	vi-abhi-chāriṇi
<i>Typ. -tri, N. sg. m.</i>	<i>-tri, N. sg.</i>	<i>-ru, N. sg.</i>	<i>-tri, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-rin, N. sg. f.</i>
A debt-contracting	father	an enemy,	a mother	and	wanton,

भार्या रूपवती शत्रुः पुत्रः शत्रुरपंडितः ॥ २१ ॥

bhāryā	rūpavatī	śatrus	putras	śatrus	a-paṇḍitas. (21)
<i>-yā, N. sg.</i>	<i>-vat, N. sg. f.</i>	<i>-ru, N. sg.</i>	<i>-ra, N. sg.</i>	<i>-ru, N. sg.</i>	<i>Karm. -ta, N. sg. m.</i>
a wife	beautiful	an enemy,	a son	an enemy	not-learned.

अनभ्यासे विषं विद्या अजीर्णे भोजनं विषं ।

an-abhyāse	visham	vidyā	a-jirṇe	bhojanam	visham
<i>Karm. -sa, L. sg.</i>	<i>-sha, N. sg.</i>	<i>-yā, N. sg.</i>	<i>Karm. -ṇa, L. sg.</i>	<i>-na, N. sg.</i>	<i>-sha, N. sg.</i>
In want of practice	poison	knowledge,	in indigestion	food	poison,

विषं सभा दरिद्रस्य वृद्धस्य तरुणी विषं ॥ २२ ॥

visham	sabhā	daridrasya	vṛddhasya	taruṇī	visham. (22)
<i>-sha, N. sg.</i>	<i>-bhā, N. sg.</i>	<i>-ra, G. sg. m.</i>	<i>-dha, G. sg. m.</i>	<i>-ṇa, N. sg. f.</i>	<i>-sha, N. sg.</i>
poison	company	of the poor,	of an old man	a young wife	poison.

यस्य कस्य प्रसूतो ऽपि गुणवान्पूज्यते नरः ।

yasya	kasya	pra-sūtas	api	guṇavān	pūjyate	naras
<i>yad, G. sg. m.</i>	<i>kim, G. sg. m.</i>	<i>sū with pra, N. sg. m. past Ptc. Pass.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-vat, N. sg. m.</i>	<i>pūj, 3 sg. Pres. Pass.</i>	<i>-ra, N. sg.</i>
Of whom	- soever	engendered	also,	virtuous	is honoured	a man,

धनुर्वश्विष्टुद्धो ऽपि निर्गुणः किं करिष्यति ॥ २३ ॥

dhanus	varṣa-viśuddhas	api	nis-guṇas	kim	karishyati. (23)
<i>-nu, N. sg.</i>	<i>Typ. -dha, N. sg. m.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Bahuv. -ṇa, N. sg. m.</i>	<i>kim, Ac. sg. n.</i>	<i>kṛi, 3 sg. Fut. Par.</i>
a bow	stem-faultless	also,	stringless	what	will it do ?

हा हा पुत्रक नाधीत सुगतेतासु रात्रिषु ।

hā	hā	putraka	na	adhi-ita	su-gata	etāsn	rātrishu
<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-ka, V. sg.</i>	<i>Ind. 1 scith adhi, V. sg. m. past Ptc. Pass.</i>	<i>Karm. -ta, V. sg. m.</i>	<i>etad, L. pl. f.</i>	<i>-ri, L. pl.</i>	
Ah,	ah,	O boy,	not-learned,	pleasantly-faring	in these	nights I	

तेन त्वं विदुषां मध्ये पंके गौरिव सीदसि ॥ २४ ॥

tena	tvam	viduśhām	madhye	pañke	gaus	iva	sīdasi. (24)
<i>tad, I. sg. n.</i>	<i>yushmad, N. sg.</i>	<i>-vas, G. pl. m.</i>	<i>-ya, L. sg.</i>	<i>-ka, L. sg.</i>	<i>go, N. sg. Ind.</i>	<i>sad, 2 sg. Pres. Par.</i>	
therefore	thou	of the learned	in the midst,	in a mire	cow-like,	thou sittest.	

तत्कथमिदानीमेतं मम पुत्रा गुणवंतः क्रियंतां ।

tad	katham	idānim	ete	mama	putrās	guṇavantas	kriyantām ?
<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>etad, N. pl. m.</i>	<i>asmad, G. sg.</i>	<i>-ra, N. pl.</i>	<i>-vat, N. pl. m.</i>	<i>kṛi, 3 pl. Imp. Pass.</i>
Then	how	now	these	of me	the sons	virtuous	shall be made ?

आहारनिद्राभयमैथुनं च सामान्यमेतत्पशुभिर्नराणां ।

āhāra-nidrā-bhaya-maithunam	cha	sāmānyam	etad	paśubhya	narāṇām
<i>Deceit. -na, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-ya, N. sg.</i>	<i>etad, N. sg. n.</i>	<i>-su, I. pl.</i>	<i>-ra, G. pl.</i>
Feeding-sleep-fear-love	and	common pro-	this	with animals	of men,

धर्मा हि तेषामधिको विशेषो धर्मेण हीनाः पशुभिः समानाः ॥ २५ ॥

dharmas hi teshām adhikas vi-śeṣhas dharmēṇa hīnās paśubhis samānās. (25)
-ma, N. sg. Ind. tad, G. pl. m. -ka, N. sg. m. -sha, N. sg. ma, I. sg. hā, N. pl. m. -śu, I. pl. -na, N. pl. m.
 Virtue for of them the addi- special of virtue deprived with ani- equal.
 tional perty; mals

यतः । धर्मार्थकाममोक्षाणां यस्यैकोऽपि न विद्यते ।

yatas, dharmā-arthā-kāma-mokṣāṇām yasya ekas api na vidyate
Ind. Deanda, -sha, G. pl. yad, G. sg. m. -ka, N. sg. m. Ind. Ind. vid, 3 sg. Pres. Pass.
 For, Of virtue-wealth-desire-final of whom one even not is known,
 liberation

अजगलस्तनस्येव तस्य जम्ब निरर्थकं ॥ २६ ॥

aṇa-gala-stanasya iva tasya janma nis-arthakam. (26)
Ttp. -na, G. sg. Ind. tad, G. sg. m. -man, N. sg. Bahuv. -ka, N. sg. n.
 of the he-goat-throat-nipple like of him the birth useless.

यद्युच्यते । आयुः कर्म च वित्तं च विद्या निधनमेव च ।

yad cha uchryate, āyus karma cha vittaṁ cha vidyā ni-dhanam eva cha
yad, N. Ind. vach, 3 sg. Pres. -yus, N. sg. -man, N. sg. Ind. -ta, N. sg. Ind. -yā, N. sg. -na, N. sg. Ind. Ind. sg. n. Pass.
 What and is said, Life, action and, riches and, know- death even and,
 ledge,

पंचैतान्यपि सृज्यन्ते गर्भस्थस्यैव देहिनः ॥ २७ ॥

pañcha etāni api sriṇyante garbha-sthasya eva dehinas. (27)
-chan, N. etad, N. pl. n. Ind. sriṇ, 3 pl. Pres. Pass. Ttp. -stha, G. sg. m. Ind. -hin, G. sg. m.
 five these also are produced of the in the womb- even being.
 standing

किंच । अवश्यंभाविनो भावा भवन्ति महतामपि ।

kim-cha avāśyam-bhāvinas bhāvās bhavanti mahatām api
Ind. -vin, N. pl. m. -va, N. pl. bhū, 3 pl. Pres. Par. -hat, G. pl. m. Ind.
 Moreover, Necessarily-becoming the conditions are of the great even ;—

नग्नत्वं नीलकण्ठस्य महाहिशयनं हरेः ॥ २८ ॥

nagnatvam nīla-kaṇṭhasya mahā-ahi-śayanam hares. (28)
-tva, N. sg. Bahuv. -ṭha, G. sg. m. Ttp. -na, N. sg. -ri, G. sg.
 the nakedness of the blue-necked, the on the great-serpent-lying of Hari.

अपि च । यदभावि न तद्भावि भावि चेन्न तदन्यथा ।

api cha, yad a-bhāvi na tad bhāvi bhāvi ched na tad anyathā
Ind. Ind. yad, N. Karm. -vin, Ind. tad, N. -vin, N. -vin, N. Ind. Ind. tad, N. Ind. sg. n. N. sg. n. sg. n.
 Also and, What not-to be, not that to be; to be if, not that otherwise,

इति चिन्ताविषमोऽयमगदः किं न पीयते ॥ २९ ॥

iti chintā-viṣa-ghnas ayam a-gadas kim na piyate? (29)
Ind. Ttp. -ghna, N. sg. m. idam, N. sg. m. -da, N. sg. Ind. Ind. pā, 3 sg. Pres. Pass.
 thus reflection-poison-destroying this medicine why not is drunk?

एतत्कार्याक्षमाणां केषांचिदालस्यवचनं ।

etad kârya-akshamâṇām keshâm-ehid âlasya-vachanam.
 etad, N. sg. n. Ttp. -ma, G. pl. m. klm, G. pl. m. Ind. Ttp. -na, N. sg. n.
 This of duty-incapable of some the laziness-speech !

न दैवमपि संचिंत्य त्यजेद्युगमात्मनः ।

na daivam api sam-chintya tysjet ud-yogam âtmanas
 Ind. -va, Ac. sg. Ind. chint with sam, Ger. tysj, 3 sg. Pot. Par. -na, Ac. sg. -man, G. sg.
 Not, fate even reflecting on, one should give up the exertion of one self,

अनुद्योगेन तैलानि तिलेभ्यो नाप्नुमर्हति ॥ २० ॥

an-udyogena tailâni tilebhyas na âptum arhati. (30)
 Karm. -ga, I. sg. -la, Ac. pl. -la, Ab. pl. Ind. âp, Inf. arh, 3 sg. Pres. Par.
 with no-exertion sesamum oil from sesamum seeds not obtain one can.

अन्यच्च । उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मीः

anyad eha, udyoginam purusha-sirṅham upa-eti lakshmis,
 -ya, N. sg. n. Ind. -kin, Ac. sg. m. Karm. -ha, Ac. sg. i with upa, 3 sg. Pres. Par. -mi, N. sg.
 Again and, The exerting himself man-lion approaches Fortune,

दैवेन देयमिति कापुरुषा वदन्ति ।

daivena deyam iti kâ-purushâs vadanti,
 -va, I. sg. dâ, N. sg. n. Fut. Ptc. Pass. Ind. Karma. -sha, N. pl. vad, 3 pl. Pres. Par.
 'by Fate it must be given,' thus weak-men say ;

दैवं निहत्य कुरु पौरुषमात्मशक्त्या

daivam ni-hatya kuru paurusham âtman-śaktyâ,
 -va, Ac. sg. han with ni, Ger. kṛi, 2 sg. Imp. Par. -sha, Ac. sg. Ttp. -ti, I. sg.
 Fate down-striking do a man's work with thy own-power,

यत्ने कृते यदि न सिध्यति कोऽत्र दोषः ॥ २१ ॥

yatne kṛite yadi na sidhyati kas atra doshas? (31)
 -na, I. sg. kṛi, L. sg. m. Ind. Ind. sidh, 3 sg. Pres. Par. kim, N. Ind. -sha, N. sg.
 The effort having been if not there is success, what therein fault?
 made,

यथा ह्येकेन चक्रेण न रथस्य गतिर्भवेत् ।

yathâ hi ekena chakreṇa na rathasya gatis bhavet
 Ind. Ind. -ka, I. sg. n. -ra, I. sg. Ind. -tha, G. sg. -ti, N. sg. bhv, 3 sg. Pot. Par.
 As for with a single wheel not of a carriage movement can be,

एवं पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति ॥ २२ ॥

evam purusha-kâreṇa vinâ daivam na sidhyati. (32)
 Ind. Ttp. -ra, I. sg. Ind. -va, N. sg. Ind. sidh, 3 sg. Pres. Par.
 thus a man's-work without, fate not does succeed.

तथा च । पूर्वजन्मकृतं कर्म तदैवमिति कथ्यते ।

tathâ eha, pûrva-janman-kṛitam karma tad daivam iti kathyate
 Ind. Ind. Ttp. -ta, N. sg. n. -man, N. sg. tad, N. sg. n. -va, N. sg. Ind. kath, 3 sg.
 Thus and, In a former-birth-done action that 'fate' thus is called,

तस्मात्पुरुषकारेण यत्नं कुर्यादतन्द्रितः ॥ २३ ॥

tasmât purusha-kâr-ṇa yatnam kuryât a-tandritas. (33)
 tad, Ab. sg. n. Adv. Ttp. -ra, I. sg. -na, Ac. sg. kṛi, 3 sg. Pot. Par. Karma. -ta, N. sg. n.
 therefore with man's-work effort one should make unwearied.

यथा मृत्पिंडतः कर्ता कुरुते यद्यदिच्छति ।

yathâ mṛid-piṇḍa-tas kartâ kurute yad-yad ichchhati
Ind. Ttp. -ta, with Ab. aff. tas -tri, N. sg. m. kṛi, 3 sg. Pres. Âtm. yad, Ac. sg. n. ish, 3 sg. Pres. Par.
 As from a clay-lump the worker makes for himself whatever he wishes,

एवमात्मकृतं कर्म मानवः प्रतिपद्यते ॥ ३४ ॥

evam âtman-kṛitam karma mânavas prati-padyate. (34)
Ind. Ttp. -ta, Ac. sg. n. -man, Ac. sg. -va, N. sg. pad with prati, 3 sg. Pres. Âtm.
 thus the by himself-done action man obtains.

काकतालीयवत्प्राप्तं दृष्ट्वापि निधिमयतः ।

kâka-tâliya-vat pra-âptam dṛishṭvâ api ni-dhim agra-tas
Ind. âp with pra, Ac. dṛis, Ger. Ind. -dhi, Ac. sg. -ra with Ab. aff. tas
 As-in (the story of) the reached having seen even a treasure in front,
 Crow-and the Palufruit,

न स्वयं दैवमादत्ते पुरुषार्थमपेक्षते ॥ ३५ ॥

na svayam daivam â-datte purusha-artham apa-ikshate. (35)
Ind. Ind. -va, N. sg. da with â, 3 sg. Ttp. -tha, Ac. sg. iksh with apa, 3 sg. Pres. Âtm.
 not of itself fate takes (it) up, man's-exertion it expects.

उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः ।

ud-yamena hi sidhyanti kâryâpi na manas-rathais
-ma, I. sg. Ind. sidh, 3 pl. Pres. Par. -ya, N. pl. Ind. Ttp. -tha, I. pl.
 Through exertion indeed succeed works, not through wishes,

न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥ ३६ ॥

na hi suptasya sinhasya pra-vîshanti mukhe mṛigâs. (36)
Ind. Ind. svap, G. sg. m. past. -ha, G. sg. vis with pra, 3 pl. -kha, L. sg. -ga, N. pl.
 not indeed of the sleeping lion enter into the mouth the deer.

मादृपितृकृताभ्यासो गुणितामेति बालकः ।

mâtri-pitṛi-kṛita-abhyâsas guṇitâm eti bâlaskas
Bahuv. -sa, N. sg. m. -ta, Ac. sg. i, 3 sg. Pres. Par. -ka, N. sg.
 By mother-and father-made-to study to the state of a comes a child,

न गर्भच्युतिमात्रेण पुत्रो भवति पंडितः ॥ ३७ ॥

na garbha-chyuti-mâtreṇa putras bhavati paṇḍitas. (37)
Ind. Ttp. -ru, I. sg. -ra, N. sg. bhû, 3 sg. Pres. Par. -ta, N. sg. m.
 not by birth-alone a son becomes learned.

माता शत्रुः पिता वैरी येन बालो न पाठितः ।

mâtâ śatrus pitâ vairi yena bâlas na pâṭhitas
-tri, N. sg. -ru, N. sg. -tri, N. sg. -rin, N. sg. m. yad, I. sg. m. -ta, N. sg. Ind. path, N. sg. m. past Ptc. Pass. Caus.
 Themother an enemy, the father hostile, by whom a boy not made to study,

न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये वको यथा ॥ ३८ ॥

na śobhate sabhâ-madhye haṁsa-madhye vakas yathâ. (38)
Ind. śubh, 3 sg. Pres. Âtm. Ttp. -ya, L. sg. Ttp. -ya, L. sg. -ka, N. sg. Ind.
 not does he shine in an assembly-midst, in the flamingn-midst a crane like,

रूपयौवनसंपन्ना विशालकुलसंभवाः ।

rūpa-yuuvana-sampannās
Tīp. -na, N. pl. m. (rt. pad with sam, past Ptc. Pass.)
Beauty-youth-endowed

viśāla-kula-sambhavās
Bahuc. -va, N. pl. m.
of noble-race-sprung,

विद्याहीना न शोभते निर्गन्धा इव किंशुकाः ॥ ३८ ॥

vidyā-hinās na śobhante nis-gandhās iva kiṃśukās. (39)
Tīp. -na, N. pl. m. (rt. hā) Ind. śubh, 3 pl. Pres. Ātm. Bahuc. -dha, N. pl. m. Ind. -ka, N. pl.
knowledge-destitute ones not shine, scent-less like kiṃśuka flowers.

मूर्खीऽपि शोभते तावत्सभायां वस्त्रवेष्टितः ।

mūrkhas api śobhate tāvat sabbhāyām vastra-veshṭitas
-kha, N. sg. m. Ind. śubh, 3 sg. Pres. Ātm. -vat, Ac. sg. n. Adv. -bhā, I. sg. Tīp. -ta, N. sg. m. (rt. veshṭ).
A fool also shines so long in an assembly garment-dressed,

तावच्च शोभते मूर्खी यावत्किञ्चिन्न भाषते ॥ ४० ॥

tāvat cha śobhate mūrkhas yāvat kim - chid na bhāshate. (40)
-vat, Ac. sg. n. Ind. śubh, 3 sg. -kha, N. sg. m. -vat, Ac. sg. n. kim, Ac. sg. n. Ind. Ind. bhāsh, 3 sg.
Adv. Adv. Pres. Ātm. Adv.
So long and shines a fool as long as anything not he says.

एतच्चिंतयित्वा स राजा पंडितसभां कारितवान् ।

etad chintayitvā sas rājā paṇḍita-sabhām kāritavān.
etad, Ac. sg. n. chint, Ger. tad, N. sg. m. -jan, N. sg. m. Tīp. -bhā, Ac. sg. kṛ, N. sg. m. past Ptc. Par. Caus.
This having thought that King a wise men-assembly caused to be made.

राजोवाच । भो भोः पंडिताः श्रूयतां । अस्ति

rājā uvācha : bho bhos paṇḍitās, śrūyatām ; asti
-jan, N. sg. vach, 3 sg. Perf. Par. Ind. Ind. -ta, I. pl. m. śru, 3 sg. Imp. Pass. aa, 3 sg. Pres. Par.
The King said : O ye wise, be it heard ; Is there

कश्चिदेवंभूतो विद्वान्यो मम पुत्राणां नित्यमु-

kaś-chid evam-bhūtas vidvān yas mama putrāṇām nityam
kim, N. sg. m., Ind. Karm. -ta, N. sg. m. -vas, N. sg. m. yad, N. sg. m. aśmad, G. sg. -ra, G. pl. Ind.
any one such a sage, who of me of the sons constantly

न्मार्गगामिनामनधिगतशास्त्राणामिदानीं नीतिशास्त्रोपदेशेन पुनर्जन्म

unmārga-gāminām an-adhigata-śāstrāṇām idānim niti-śāstra-upadeśena punar-janma
Tīp. -min, G. pl. m. Bahuc. -ra, G. pl. m. Ind. Tīp. -sa, I. sg. Karm. -man, Ac. sg.
wrong-ways-going, who have not-read-books, now by behaviour-book-again-birth instruction

कारयितुं समर्थः ।

kārayitum sam-arthas?
kṛ, Inf. Caus. -tha, N. sg. m.
to effect (is) capable?

यतः । काचः काञ्चनसंसर्गाद्भुक्ते मारकतीं द्युतिं ।

yatas, kāchas kāñchana-samsargāt dhatte mārakatīm dyutīm
-cha, N. sg. Tīp. -ga, Ab. sg. dhā, 3 sg. Pres. Ātm. -ta, Ac. sg. f. -ti, Ac. sg.
For, Glass from gold-proximity accepts emerald splendour ;

तथा सन्नधिधानेन मूर्खो याति प्रवीणतां ॥ ४१ ॥

tathâ	sat-sannidhâna	mûrkhas	yâti	pravīṇatām.	(41)
Ind.	Ttp. -na, I. sg.	-kha, N. sg. m.	ya, 3 sg. Pres. Par.	-tâ, Ac. sg.	
thus	through the good-vicinity	a fool	goes	to cleverness.	

उक्तं च । हीयते हि मतिस्तात हीनैः सह समागमात् ।

uktam	cha,	hiyate	hi	matīs	tâta	hinais	saha	sam-â-gamât
vach, N. sg. n.	Ind.	hi, 3 sg.	Ind.	-ti, N. sg.	-ta, V. sg.	hâ, I. pl. m. past	Ind.	-na, Ab. sg.
past Ptc. Pass.		Pres. Pass.				Ptc. Pass.	Prep.	
Said	and,	It is low-	truly the intelli-	my dear,	low persons	with	through	intercourse,
		ered	gence,					

समैश्च समतामेति विशिष्टैश्च विशिष्टतां ॥ ४२ ॥

samais	cha	samatâm	eti	vi-śiṣṭais	cha	viśiṣṭatâm.	(42)
-ma, I. pl. m.	Ind.	-tâ, Ac. sg.	i, 3 sg. Pres. Par.	-ta, I. pl. m.	Ind.	-tâ, Ac. sg.	
with equals	and	to equality	it goes,	with distinguished	and	to distinction.	

अत्रांतरे विष्णुशर्मनामा महापंडितः सकलनीतिशास्त्रतत्त्वज्ञो

atra	antare	vishṇuśarman-nâmâ	mahâ-paṇḍitas	sakala-niti-śâstra-tattva-jña
Ind.	-ra, L. sg.	Bahue, -man, N. sg. m.	Karm. -ta, N. sg. m.	Ttp. -jña, N. sg. m.
There	meanwhile	Vishṇuśarman-named	a great-scholar	of all-behaviour-books-the
				essence-knowing

बृहस्पतिरिव ब्रवीत् । देव महाकुलसंभूता एते राजपुत्राः ।

bṛihas-patis	iva	abravit:	deva,	mahâ-kula-sambhûtâs	ete	râjan-putrâs;
Ttp. -ti, N. sg.	Ind.	brâ, 3 sg. Impf. Par.	-va, F. sg.	Ttp. -ta, N. pl. m.	etad, N. pl. m.	Ttp. -ra, N. pl.
Bṛihaspati	like	spoke:	Sire,	from a great-family-	these	king's-sons;
				sprung		

तन्मया नीतिं याचयितुं शक्यते ।

tad	mayâ	nitim	grâhayitum	śakyante.
Ind.	asmad, I. sg.	-ti, Ac. sg.	grab, Inf. Caus.	śak, 3 pl. Pres. Pass.
therefore	by me	behaviour	to accept	they can be made.

यतः । नाद्रव्ये निहिता काचित्क्रिया फलवती भवेत् ।

yatas,	na	a-dravye	ni-bitâ	kâ-chid	kriyâ	phalavati	bhavet
Ind.	Ind.	Karm. -ya, L. sg.	dhâvith ni, N. sg. f.	klm, N. Ind.	-yâ, N. sg.	-vat, N. sg. f.	bhû, 3 sg.
			past Ptc. Pass.	sg. f.			Pot. Par.
For,	Not	on a worthless-	bestowed	any	labour	fruitful	can be,
		object					

न व्यापारशतेनापि शुकवत्पाच्यते वकः ॥ ४३ ॥

na	vyâpâra-śatena	api	śuka-vat	pâṭhyate	vakas	(43)
Ind.	Ttp. -ta, I. sg.	Ind.	Ind.	path, 3 sg. Pres. Pass. Caus.	-ka, N. sg.	
not	by a hundred of exertions	even	parrot-like	is made to talk	a crane.	

अन्यच्च । अस्मिन्सु निर्गुणं गोत्रे नापत्यमुपजायते ।

anyad	cha,	asmin	tu	nis-guṇam	gotre na	apatyam	upa-jâyate
-ya, N. sg. n.	Ind.	idam, L. sg. n.	Ind.	Bahue, -ga, N. sg. n.	-ra, L. sg. Ind.	-ya, N. sg.	jan with upa, 3. sg. Pres.
							Pass.
Again	and,	In this	but	void-of virtue	family not	offspring	is born,

आकरे पद्मरागाणां जन्म काचमणेः कुतः ॥ ४४ ॥

â-kare	padma-râgâṇâm	janma	kâcha-maṇes	kutas.	(44)
-ra, L. sg.	Bahue, -ga, G. pl.	-man, N. sg.	Karm. -pi, G. sg.	Ind.	
In a mine	of rubies	the production	of crystal	whence?	

अतो ऽहं षष्ठासाभ्यन्तरे तव पुत्रास्तीतिशास्त्राभिज्ञान्करिष्यामि ।

atas	aham	shash-mâsa-	tava	putrân	niti-śâstra-abhijñân	kariṣhyâmi.
		alhyantare				
Ind.	asmad, N. sg.	Ttp. -ra, L. sg.	yushmad, G. sg. -ra, Ac. pl.	Ttp. -jñā, Ac. pl. m.	kṛi, 1 sg. Fut. Par.	
Therefore	I	in a six-months-	of thee	the sons	behaviour-book-	will make.
		interval			knowing	

राजा सविनयं पुनरुवाच ।

rājā	sa-vinayam	punar	uvācha :
-jan, N. sg.	Acyay.	Ind.	vach, 3 sg. Perf. Par.
The king	graciously	again	spoke :

कीटो ऽपि सुमनःसंगादारोहति सतां शिरः ।

Kīṭas	api	sumanas-saṅgāt	â-rohati	satām	śiras
-ja, N. sg.	Ind.	Ttp. -ga, Ab. sg.	ruh with â, 3 sg. Pres. Par.	-t, G. pl.	-ras, Ac. sg.
A worm	even	through flower-attachment	ascends	of the noble	the head,

अश्मापि याति देवत्वं महद्भिः सुप्रतिष्ठितः ॥ ४५ ॥

āsmā	api	yāti	devatvam	mahadbbhis	su-pratiṣṭhitas.	(45)
-man, N. sg.	Ind.	ya, 3 sg. Pres. Par.	-tva, Ac. sg.	-hat, I. pl. m.	Karm. -ta, N. sg. m. (rt. sthā)	
a stone	even	goes	to divinity	hy the great	well-set up.	

अन्यच्च । यथोदयगिरिर्द्रव्यं संनिकर्षेण दीप्यते ।

anyad	cha,	yatbā	udaya-gires	dravyam	sam-ni-karṣeṇa	dīpyate
-ya, N. sg. n	Ind.	Ind.	Ttp. -ri, L. sg.	-ya, N. sg.	-sha, I. sg.	dtp, 3 sg. Pres. Âtm.
Again	and,	As	of the sunrise-	a thing	through the proximity	shines,
			mountain			

तथा सत्सन्निधानेन हीनवर्णा ऽपि दीप्यते ॥ ४६ ॥

tathā	sat-sannidhānena	hina-varṇas	api	dīpyate.	46
Ind.	Ttp. -na, I. sg.	Bahuv. -ya, N. sg. m.	Ind.	dtp, 3 sg. Pres. Âtm.	
thus	through the noble-vicinity	one of low-caste	even	shines.	

गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति

guṇās	guṇa-jñeshu	guṇās	bhavanti
-ya, N. pl.	Ttp. -jñā, L. pl. m.	-ya, N. pl.	bhū, 3 pl. Pres. Par.
Virtues	in virtue-knowers	virtues	are,

ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।

te	nis-guṇam	pra-āpya	bhavanti	doshās ;
tad, N. pl. m.	Bahuv. -ya, Ac. sg. m.	ap with pra, Ger.	bhū, 3 pl. Pres. Par.	-sha, N. pl.
they	to a virtue-void	having come	become	vices ;

आस्वादतोयाः प्रभवन्ति नद्यः

āsvādya-toyās	pra-bhavanti	nadyas
Bahuv. -ya, N. pl. f.	bhū with pra, 3 pl. Pres. Par.	-dl, N. pl.
savoury-water holding	rise	rivers,

समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ॥ ४७ ॥

samudram	â-sādya	bhavanti	a-peyās (47)
-ra, Ac. sg.	and with â, Ger. Caus.	bhū, 3 pl. Pres. Par.	Karm. -ya, N. pl. f.
the sea	having reached,	they are	undrinkable.

तदेतेषामस्मत्पुत्राणां नीतिशास्त्रोपदेशाय भवतः प्रमाणं ।

tad	cteshām	asmat-putrāṇām	nīti-śāstra-upadeśāya	bhnavantas	pra-māṇam.
Ind.	etad, G. pl. m.	Ttp. -ra, G. pl.	Ttp. -śa, D. sg.	-vat, N. pl. m.	-ṇa, N. sg.
Therefore	of these	of us-the sons	for the behaviour- book-instruction	you	the authority.

इत्युक्त्वा तस्य विष्णुशर्मणो बह्वृत्तमानपुरःसरं पुत्रान्

iti	uktvā	tasya	vishṇu-śarmaṇas	bahumāna-puraḥsarsam	putrān
Ind.	vach, Ger.	tad, G. sg. m.	-man, G. sg.	Ind.	-ra, Ac. pl.
Thus	having said	of that	Vishṇuśarmaṇ	by respect preceded	the sons

समर्पितवान् । अथ प्रासाददृष्टे सुखोपविष्टानां राजपुत्राणां

ssm-nrpitavān.	atha	prāsāda-prīṣṭhe	sukha-upaviṣṭānām	rājan-putrāṇām
ri, with sam, N. sg. m. past. Ptc. Par. Caus.	Ind.	Ttp. -ṭha, L. sg.	Karm. -ta, G. pl. m. (rt. vis with upa),	Tpt. -ra, G. pl.
he made over.	Now	on the palace- terrace	of the comfortably- seated	king's-sons

पुरस्तात्प्रस्तावक्रमेण स पंडितो ब्रवीत् ।

purastāt	prastāva-krameṇa	sa	paṇḍita	abhravit :
Ind.	Ttp. -ma, I. sg	tad, N. sg. m.	-ta, N. sg. m.	brū, 3 sg. Impf. Par.
in front	of introduction-by way	that	learned man	said :

काव्यशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति धीमतां ।

kāvya-śāstra-vinodena	kālas	gacchhati	dhimntām
Ttp. -da, I. sg.	-la, N. sg.	gam, 3 sg. Pres.Par.	-mat, G. pl. m.
Through poem-book-entertainment	the time	passes away	of the wise,

व्यसनेन च मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ॥ ४८ ॥

vyasanena	cha	mūrkhāṇām	nidrayā	kalahena	vā. (48)
-na, I. sg.	Ind.	-kha, G. pl. m.	-drā, I. sg.	-ha, I. sg.	Ind.
through vice	and	of fools,	through sleep,	through quarrel	or.

तद्भवतां विनोदाय काककूर्मादीनां विचित्रां

tad	bhvatām	vi-nodāya	kāka-kūrma-ādīnām	vichitrām
Ind.	-vat, G. pl. m.	-da, D. sg.	Bahue. -di, G. pl. m.	-tra, Ac. sg. f.
Therefore	of you	for the entertainment	of the crow-the tortoise-etc.	the wonderful

कथां कथयामि । राजपुत्रैरुक्तं । आर्य कथ्यतां ।

kathām	kathayāmi.	rājan-putrais	uktam :	ārya	kathyatām.
-thā, Ac. sg.	kath, I. sg.	Ttp. -ra, I. pl.	vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.	-ya, V. sg.	kath, 3 sg. Imp. Pass
story	I tell.	By the princes	said :	Reverend Sir,	it may be told.

विष्णुशर्मावाच । शृणुत । संप्रति मित्रलाभः प्रसूयते यस्या-

vishṇu-śarmā	uvācha :	śṛṇuta ;	samprati	mitra-lābhas	pra-stūyate,	ynsyn
-man, N. sg.	vach, 3 sg.	śru, 2 pl. Imp.	Ind.	Ttp. -bha, N. sg.	stu with pra, 3 sg.	yad, G. sg. m.
Vishṇuśarmaṇ	said :	Listen ;	now	the friend- acquisition	is introduced,	of which

यमाद्यः श्लोकः ॥

aynm	ālyns	ślokas :
idam, N. sg. m.	-ya, N. sg. m.	-ka, N. sg.
this	the first	verse :

॥ मित्रलाभः ॥

MITRA-LÂBHAS.

T'p. -bha, N. sg.

FRIEND-ACQUISITION.

असाधना वित्तहीना बुद्धिमंतः सुहृत्तमाः ।

a-sâdhanâs	vitta-hinâs	buddhimantas	suhṛittamâs
Bahuv. -na, N. pl. m.	T'p. -na, N. pl. m. (rf. hâ).	-mat, N. pl. m.	su-hṛid, N. pl. m. Superl.
Having no-means,	of wealth-destitute,	the wise,	(if) very friendly,

साधयंत्याशु कार्याणि काककूर्ममृगाखुवत् ॥ १ ॥

sâdhayanti	âśu	kâryâṇi	kâka-kūrma-mṛga-ākhu-vat. (1)
sâdh, 3 pl. Pres. Ac. sg. n., Adv.	-ya, Ac. pl.		Deandra, with aff. vat, Ind.
Par. Caus.			
accomplish	quickly	purposes	like-the crow-the tortoise-the deer-the mouse.

राजपुत्रा ऊचुः । कथमेतत् । विष्णुश्चर्मा कथयति ।

râjan-putrâs	ûchus :	katham	etad ?	vishṇu-śarmâ	kathayati :
T'p. -ra, N. pl.	vach, 3 pl. Perf. Par.	Ind.	etad, N. sg. n.	-man, N. sg.	kath, 3 sg. Pres. Par.
The princes	said :	'How	that ?'	Vishṇuśarman	relates :

अस्ति गोदावरीतीरे विशालः शाल्मलीतरुः । तत्र

asti	godâvari-tīre	viśâlas	śâlmali-tarus ;	tatra
aa, 3 sg. Pres. Par.	T'p. -ra, L. sg.	-la, N. sg. m.	Karm. -ru, N. sg.	Ind.
There is	on the Godâvari-bank	a large	silk cotton-tree ;	thereon

नानादिग्देशादागत्य राज्ञो पक्षिणो निवसन्ति । अथ

nânâ-diś-deśât	â-gatya	râtrau	pakshinâs	ni-vasanti.	atha
T'p. -śa, Ab. sg.	gam with â, Ger.	-ri, L. sg.	-shin, N. sg. m.	vas with ni, 3 pl. Pres. Par.	Ind.
from various-region-country	having arrived	at night	birds	dwell.	Now

कदाचिदवसन्नायां रात्रावस्तासलचूडावलंबिनि भगवति

kadâ-chid	ava-sannâyâm	râtrau	astâchala-chûḍâ-avalambini	bhagavati
Ind. Ind.	aad with ava, L. sg. f. past Ptc. Pass.	-ri, L. sg.	T'p. -bin, L. sg. m.	-vat, L. sg. m.
once,	being ended	the night,	while on setting-mountaio-crest-resting	the venerable

कुमुदीनीनायके चंद्रमसि लघुपतनकनामा वायसः प्रबुद्धः

kumudini-nâyake	chandramasi	laghupatanaka-nâmâ	vâyasas	pra-buddhas
T'p. -ka, L. sg. m.	-mas, L. sg.	Bahuv. -man, N. sg. m.	-sa, N. sg.	budh with pra, N. sg. m. past Ptc. Pass.
lotus-lover	the moon,	Laghupatanaka-named	a crow,	being awake,

हतांतमिव द्वितीयमायांतं व्याधमपश्यत् । तम-

kṛitāntam	iva	dvitiyaṃ	â-yāntam	vyādham	apaśyat.	tam
-ta, Ac. sg.	Ind.	-ya, Ac. sg. m.	yā with â, Ac. sg. m.	-dha, Ac. sg.	dris, 3 sg. Impf. Par.	tad, Ac. sg. m.
Death	like	a second,	approaching	a hunter	saw.	Him

वलोक्याचिंतयत् । अद्य प्रातरेवानिष्टदर्शनं

ava-lokya	schintayat :	adya	prātar	eva	anishṭa-darśanam
lok with ava, Ger.	chint, 3 sg. Impf. Par.	Ind.	Ind.	Ind.	. Ttp. -na. N. sg.
having seen	he reflected :	To day	early	indeed	of unwished-the sight

जातं । न जाने किमनभिमतं दर्शयिष्यति ।

jātam ;	na	jāne	kim	an-abhimatam	darśayishyati
jan, N. sg. n. past	Ind.	jñā, 1 sg. Pres. Attm.	Ac. sg. n.	Karm. -ta, Ac. sg. n.	dris, 3 sg. Fut. ii. Par. Caus.
produced ;	not	do I know,	what	disagreeable	it will show.

इत्युक्ता तदनुसरणक्रमेण व्याकुलश्चलितः ।

iti	uktvā	tad-anusaraṇa-krameṇa	vyākulas	chalitas.
Ind.	vach, Ger.	Ttp. -ma, I. sg.	-ta, N. sg. m.	chal, N. sg. m. past Ptc. Pass.
Thus	having said	by way-of following-him	perplexed	he moved about.

यतः । शोकस्थानसहस्राणि भयस्थानशतानि च ।

yatas,	śoka-sthāna-sahasrāṇi	bhaya-sthāna-śatāni	cha
Ind.	Ttp. -ra, N. pl.	Ttp. -ta, N. pl.	Ind.
For,	Of sorrow-occasions-thousands,	of fear-occasions-hundreds	and

दिवसे दिवसे मूढमाविशन्ति न पण्डितं ॥ २ ॥

divase	divase	mūḍham	â-viśanti	na	pañḍitam. (2)
-sa, L. sg.	-sa, L. sg.	muh, Ac. sg. m. past	viś, with â, 3 pl. Pres. Par.	Ind.	-ta, Ac. sg. m.
by day	by day	the fool	approach,	not	the wise.

अन्यच्च । विषयिणामिदमवश्यं कर्तव्यं ।

anyad	cha,	vishayinām	idam	avaśyam	kartavyam.
-ya N. sg. n.	Ind.	-yin, G. pl. m.	idam, N. sg. n.	Ind.	kṛi, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.
Again	and ;	Of men of the world	this	surely	to be done.

उत्थायोत्थाय बोद्धव्यं महद्भयमुपस्थितं ।

ud-sthāya	ud-sthāya	boddhavyam	mabat	bhayam	upa-sthitam,
sthā with ud, Ger.	sthā, with ud, Ger.	budh, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.	-t, N. sg. n.	-ya, N. sg.	sthā, with upa, N. sg. n. past Ptc. Pass.
Having risen,	having risen,	it is to be thought,	great	danger	impending,

मरणव्याधिशोकानां किमद्य निपतिष्यति ॥ ३ ॥

maraṇa-vyādhi-śokānām	kim	adya	ni-patiṣhyati ? (3)
Dvandva. -ka, G. pl.	kim, N. sg. n.	Ind.	pat, with ni, 3 sg. Fut. ii. Par.
of death-sickness-sorrow	which	to-day	will fall down ?

अथ तेन व्याधेन तंडुलकणान्विकीर्य जालं

atha	tena	vyādhena	tanḍula-kaṇān	vi-kirya	jālam
Ind.	tad, I. sg. m.	-dha, I. sg.	Ttp. -pa, Ac. pl.	kṛi, with vi, Ger.	-ta, N. sg.
Then	by that	hunter	rice-grains	having scattered,	a net

विस्तीर्णः । स च प्रच्छन्नो भूत्वा स्थितः ।

vi-stīrṇam ; stri, with vi, N. sg. n. past Ptc. Pass. was spread;	sas tad, N. sg. m. he	cha Ind. and	pra-chhannas chbāl, with pra, N. sg. m. past Ptc. Pass. hidden	bhūtā bhū, Ger. having been	sthitas. sthā, N. sg. m. past Ptc. Pass. stood.
--	-----------------------------	--------------------	---	-----------------------------------	--

तस्मिन्नेव काले चित्रघीवनामा कपोतराजः सपरिवारो

tasmin tad, L. sg. m. At that	eva Ind. very	kāle -la, L. sg. time	chitragriva-nāmā Bahue. -man, N. sg. m. Chitragriva-named	kapota-rājas Ttp. -ja, N. sg. a pigeon-king	sa-parivāras Bahue. -ra, N. sg. m. with-retinue
-------------------------------------	---------------------	-----------------------------	---	---	---

वियति विस्पृष्टांशुलक्षणवलोकयामास । ततः

viyati -i, L. sg. in the air	vi-sarpan stri, with vi, N. sg. m. Ttp. Pres. Par. flying-about	tān tad, Ac. pl. m. those	tauḍula-kaṇān Ttp. -ṇa, Ac. pl. rice-grains	ava-lokayām-āsa. lok, with ava, 3 sg. Perf. Par. espying-was.	tatas Ind. Then
------------------------------------	--	---------------------------------	---	---	-----------------------

कपोतराजशुलक्षणलुब्धान्कपोतान्प्रत्याह । कुतो ऽच

kupota-rājas Ttp. -ja, N. sg. the pigeon-king	tauḍula-kaṇa-lubdhān Ttp. -dha, Ac. pl. m. (rt. lubh) the rice-grains desiring	kapotān -ta, Ac. pl. pigeons	prati-āha : -ta, with prati, 3 sg. addressed :	kutas Ind. Whence	atra Ind. here
---	--	------------------------------------	--	-------------------------	----------------------

निर्जने वने तंशुलक्षणानां संभवः । तन्निरूप्यतां तावत् ।

nis-jane Bahue. -na, L. sg. n. in the lonely	vane -na, L. sg. wood	tauḍula-kaṇānām Ttp. -ṇa, G. pl. of rice-grains	sam-bhavas ? -va, N. sg. the produc- tion ?	tad tad, N. sg. n. That	ni-rūpyatām rūp, with ni, 3 sg. Imp. Pass. may be in- vestigated,	tāvat Ind. first !
--	-----------------------------	---	--	----------------------------------	---	--------------------------

भद्रमिदं न पश्यामि । प्रायेणानेन तंशुलक्षणलोभेना-

bhadram -ra, Ac. sg. n. Fortunate	idam idam, Ac. sg. n. this	na Ind. not	paśyāmi. dṛś, 1 sg. Pres. Par. I do consider.	prāyeṇa -ya, I. sg. Adv. Possibly	anena idam, I. sg. m. through this	tauḍula-kaṇa-lobhena Ttp. -bha, I. sg. rice-grain-desire
--	-------------------------------------	-------------------	--	--	---	--

स्माभिरपि तथा भवितव्यं ।

asmābhis asmad, I. pl. by us	api Ind. also	tathā Ind. thus	bhavitavyam, bhū, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass. to be fared,
------------------------------------	---------------------	-----------------------	--

कंकणस्य तु लोभेन मग्नः पंके सुदुस्तरे ।

kaṅkaṇasya -ṇa, G. sg. of gold	tu Ind. (but)	lobhena -bha, I. sg. through desire	magnas majj, N. sg. m. past Ptc. Pass. plunged	pañke -ka, L. sg. in a mire	su-dustare Karm. -ra, L. sg. n. or m. very-difficult-to be crossed,
--------------------------------------	---------------------	---	---	-----------------------------------	---

दृढव्याघ्रेण संप्राप्तः पथिकः स मृतो यथा ॥ ४ ॥

vṛddha-vyāghreṇa Karm. -ra, I. sg. by an old-tiger	sam-pra-āptas āp, with sam and pra, N. sg. m. past Ptc. Pass. seized	pathikas -ka, N. sg. wanderer	sas tad, N. sg. m. that	mṛitas mṛi, N. sg. m. past Ptc. Pass. dead	yathā. (4) Ind. as.
--	---	-------------------------------------	----------------------------------	---	---------------------------

कपोता ऊचुः । कथमेतत् । सो ऽब्रवीत् ।

kapotās -ta, N. sg. The pigeons	ūchus : vach, 3 pl. Perf. Par. said :	katham Ind. how	etad ? ctad, N. sg. n. that ?	sas tad, N. sg. m. He	abravīt : brū, 3 sg. Impf. Par. said :
---------------------------------------	---	-----------------------	-------------------------------------	-----------------------------	--

अहमेकदा दक्षिणारण्ये चरन्पथम् । एको वृद्धयाघ्रः स्नातः

aham ekadā dakṣiṇa-aranye charan apaśyam, ekas vṛiddha-vyāghras snātas					
asmad, Ind. Karm. -ya, L. sg. char, N. sg. m. dṛiś, 1 sg. eka, N. Karm. -ra, N. sg. snā, N. sg. m.					
I once in the south- Pres. Ptc. Par. Impf. Par. sg. m. saw, An old-tiger past Ptc. Pass. bathed					

कुशहस्तः सरस्तीरे ब्रूते । भो भोः पांथ ददं

kuśa-hastas saras-tīre brūte: bho bhos pāntha, idam					
Bahuc. -ta, N. sg. m. Ttp. -ra, L. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm. Ind. Ind. -tha, V. sg. idam, N. sg. n.					
with kuśa grass- on a lake-bank says: Ito, ho, wanderer, this					
in his hand					

सुवर्णकंकणं गृह्णातां । ततो लोभाकृष्टेन केनचित्पाथेना-

suvarṇa-kaṅkaṇam grihyaṭām! tatas lobha-ākṛiṣṭeṇa kena-chid pānthena					
Ttp. -ṇa, N. sg. grah, 3 sg. Imp. Pass. Ind. Ttp. -(a) I. sg. m. (rt. kṛiṣṭ with a) kim, Ind. -tha, I. sg.					
gold-bracelet may be taken! Then by a desire-attracted some wanderer					

लोचितं । भाग्येनैतत्संभवति । किंलक्षित्वात्मसंदेहे

ā-lochitam: bhāgyena etad sam-bhavati; kim-tu asmin ātman-sandeha					
loch with ā, N. sg. n. past Ptc. Pass. -ya, I. sg. etad, N. sg. n. bhū with sam, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. idam, L. sg. m. Ttp. -ha, L. sg.					
it was considered: luckily this happens; but in this life-risk					

प्रवृत्तिर्न विधेया ।

pra-vṛittis na vi-dheyā;					
-ti, N. sg. Ind. dhā with vi, N. sg. f. Ptc. Fut. Pass.					
engagement not to be made;					

यतः । अनिष्टादिष्टलाभेऽपि न गतिर्जायते शुभा ।

yatas, an-iṣṭāt iṣṭa-lābhe api na gatis jāyate śubhā,					
Ind. Karm. -ṭa, Ttp. -bha, L. sg. Ind. Ind. -ti, N. sg. jan, 3 sg. Pres. Attm. -bha, N. sg. f.					
For, From an on pleasure- even not a result is produced prosperous,					
unpleasant one reception					

यत्रास्ते विषसंशर्गेऽमृतं तदपि मृत्यवे ॥ ५ ॥

yatra āste viṣa-sainsargas a-mṛitam tad api mṛityave. (5)					
Ind. As, 3, sg. Pres. Attm. Ttp. -ṇa, N. sg. Bahuc. -ta, N. sg. n. tad, N. sg. n. Ind. -yu, D. sg.					
where there lies poison-mixture, Ambrosia that even for death.					

किंतु सर्वचार्थाजने प्रवृत्तिः संदेह एव ।

kim-tu sarvatra artha-arjane pra-vṛittis sam-dehas eva.					
Ind. Ind. Ind. Ttp. -na, L. sg. -ti, N. sg. -ha, N. sg. Ind.					
However everywhere in wealth acquisition engaging risk certainly.					

तथा चोक्तं । न संशयमनारुह्य नरो भद्राणि पश्यति ।

tathā cha uktam, na sam-śayam an-ārūhya naras bhadraṇi paśyati					
Ind. Ind. vach, N. sg. n. past Ptc. Pass. Ind. -ya, Ac. sg. an before ruh with ā, Ger. not-having encountered a man prosperity beholds,					
Thus and said, Not risk					

संशयं पुनरारुह्य यदि जीवति पश्यति ॥ ६ ॥

sam-śayam punar ā-rūhya yadi jīvati paśyati. (6)					
-ya, Ac. sg. Ind. ruh with ā, Ger. Ind. jiv, 3 sg. Pres. Par. dṛiś, 3 sg. Pres. Par.					
risk on the con- having en- if be lives, he sees (it).					
trary countered,					

तन्निरूपयामि तावत् । प्रकाशं ब्रूते । कुत्र तव कंकणं ।

tad	ni-rūpayāmi	tāvat.	pra-kāśam	brūte :	kutra	tava	kaṅkaṇam?
tad, Ac.	rūp with ni, 1 sg.	Ind.	Ind.	brū, 3, sg.	Ind.	yushnad,	-ṇa, N. sg.
sg. n.	Pres. Par.			Pres. Attm.		G. sg.	
That	I investigate	then.	Aloud	he says :	Where	of thee	the bracelet?

व्याघ्रो हस्तं प्रसार्य दर्शयति । पांथो ऽवदत् । कथं

vyāghras	hastam	pra-sārya	darśayati.	pānthas	avadat :	katham
-ra, N. sg.	-ta, Ac. sg.	sri with pra,	driś 3 sg. Pres.	-tha, N. sg.	vad, 3 sg.	Ind.
		Ger. Caus.	Par. Caus.		Impf. Par.	
The tiger	the paw	having stretched-	showa.	The wan-	said:	How
		forth		derer		

मारान्मके त्वयि विश्वासः । व्याघ्र उवाच । शृणु रे पांथ ।

māra-ātmake	tvayi	vi-śvasas?	vyāghras	uvācha :	śṛiṇu	re	pānthā!
Bahue. -ka, L.	yushmad,	-sa, N. sg.	-ra, N. sg.	yach, 3 sg.	śru, 2 sg.	Ind.	-tha, V. sg.
sg. m. (ātman)	L. sg.			Perf. Par.	Imp. Par.		
in the mur-	in thee	confidence?	The tiger	said:	Listen	O	wanderer!
der-minded							

प्रागेव यौवनदशायामतिदुर्वृत्त आसं । अनेकगोमानुषाणां बधान्मे

prāk	eva	yauvana-	ati-durvṛttas	āsam.	aneka-go-	badhāt	me
		daśāyām			mānushāṇām		
prāch, Ac.	Ind.	Typ. -ā,	Karm. -tta, N.	na, 1 sg.	Karm. -bha, G. pl.	-dha, Ab.	asmad,
sg. n. Adv.		L. sg.	sg. m.	Impf. Par.	N. sg.	G. sg.	
For-	indeed	in the youth-	exceedingly-	I was.	Of many-cows-	because of	of me
merly		period	wicked		(and)-men	the murder,	

पुत्रा मृता दाराश्च वंशहीनश्चाहं । ततः केनचिद्धर्मिकेण-

putrās	mṛitās	dārās	cha	vaiṇśa-hīnas	cha	aham.	tatas	kens-chid	dhārmikena
-ra, N.	mṛi, N. pl. m.	-ra, N.	Ind.	Typ. -na, N.	Ind.	asmad,	Ind.	kiu, I. sg. m.	-ka, I. sg. m.
pl.	past Ptc. Pass.	pl.		sg. m. (hā)		N. sg.	Ind.		
the sons	dead,	wife	and,	family-deprived	and	I.	Then	by some	virtuous

हमादिष्टः । दानधर्मादिकं चरत् भवान् । तदुपदेशादिदानीमहं

aham	ā-diaṣṭas :	dāna-dharma-ādikam	charatu	bhavān.	tad-upadeśāt	idānim	aham
asmad,	diś with ā, N. sg.	Bahue. -ka, Ac.	char, 3 sg.	-vat, N.	Typ. -ka, Ab. sg.	Ind.	asmad,
N. sg. m. past Ptc. Pass.		sg. n. (ādī)	Imp. Par.	sg. m.			N. sg.
I	was advised :	Liberality-virtue,	should	you.	Of him-because	now	I
		etc.	practise		of the advice		

स्नानशीलो दाता वृद्धो गलितनखदंतो न कथं विश्वासभूमिः ।

snāna-śīlas	dātā	vṛddhas	galita-nakha-dantas	na	katham	viśvasa-bhūmis?
Bahue. -la,	-trj, N.	-dha, N. sg. m.	Bahue. -ta, N. sg. m.	Ind.	Ind.	Typ. -mi, N. sg.
sg. m.						
ablution-	charitable,	old,	having lost-claws-	not	how	a confidence-
observing,			(and)-teeth			object?

यतः । द्वाध्ययनदानानि तपः सत्यं धृतिः क्षमा ।

yatas,	ijyā-adhyayana-dānāni	tapas	satyam	dhṛitis	kshamā
Ind.	Dvandva. -na, N. pl.	-as, N. sg.	-ya, N. sg.	-ti, N. sg.	-mā, N. sg.
For,	Sacrificing-study-charity,	penance,	truth,	firmness,	forgiveness,

अलोभ इति मार्गो ऽयं धर्मस्याष्टविधः स्मृतः ॥ ७ ॥

a-lobbhas	iti	mārgas	ayam	dharmasya	aṣṭan-vidhas	smṛitas; (7)
Karm. -bha, N. sg.	Ind.	-ga, N. sg.	idam, N. sg.	-ma, G. sg.	Bahue. -dha, N. sg. m.	smṛi, N. sg. m. past.
						Ptc. Pass.
want-of desire,	thus	way	this	of virtue	the eight-fold	is recorded;

तत्र पूर्वचतुर्वर्गो दम्भार्थमपि सेव्यते ।

tatra	pūrvas	chatur-vargas	dambha-artham	npi	sevyate;
Ind.	-va, N. sg. m.	Drigu. -ga, N. sg. m.	Ind. (-tha, Ac. sg.)	Ind.	sev, 3 sg. Pres. Pass.
There	the former	four-collection	for simulation's sake	also	is attended to;

उत्तरस्तु चतुर्वर्गो महात्मन्येव तिष्ठति ॥ ८ ॥

uttaras	tu	chatur-vargas	mahā-ātmani	eva	tishṭhati (8)
-ra, N. sg. m.	Ind.	Drigu. -ra, N. sg.	Bahuv. -man, L. sg. m.	Ind.	sthā, 3 sg. Pres. Par.
the latter	but	four-collection	in the great-minded	only	stands.

मम चैतावांस्तोभविरहो येन स्वहस्तस्यमपि सुवर्णकंकणं

mama	cha	etāvaṁ	lobha-virahas	yena	sva-hasta-stham	api	suvarṇa-kaṅkaṇam
asmad, Ind.	-vat, N.	Ttp. -ha, N. sg.	yad, I. sg. n.	Ttp. -stha, Ac. sg. m.	Ind.	Ttp. -ṇa, Ac. sg.	
G. sg.	sg. m.	sg. m.	Adv.				
Of me	and	such	desire-freedom	that	in the own-hand-	even	the gold-braccelet
					standing		

यस्मै कस्मैचिद्वातुमिच्छामि । तथापि व्याघ्रो मानुषं खादती-

yasmai	kasmāi-chid	dātum	ichebhāmi.	tathā	api	vyāghras	mānusham	khādati
yad, D.	kim, D.	Ind.	dā, Inf.	ish, 1 sg.	Ind.	-ra, N. sg.	-sha, Ac. sg.	khād, 3 sg. Pres.
sg. m.	sg. m.	sg. m.	Pres. Par.					Par.
	to any-body	to give	I wish.	So	even,	'the tiger	the man	devours,'

ति लोकप्रवादो दुर्निवारः ।

iti	loka-pravādas	dus-nivāras.
Ind.	Ttp. -da, N. sg.	-ra, N. sg. m.
thus	the world-report	difficult-to be overcome.

यतः । गतानुगतिको लोकः कुट्टनीमुपदेशिनी ।

yatas,	gata-anugatikas	lokas	kuṭṭanīm	upa-deśinīm
Ind.	Bahuv. -ka, N. sg. m.	-ka, N. sg.	-nī, Ac. sg.	-śin, Ac. sg. f.
For,	The predecessor-following	world	a bawd	as instructress

प्रमाणयति नो धर्मे यथा गोघ्नमपि दिजं ॥ ९ ॥

pramāṇayati	nas	dharmaṇe	yathā	go-ghnam	api	dvi-jam. (9)
pramāṇaya, 3 sg. Pres. Par.	asmad, D. pl.	-ma, L. sg.	Ind.	Ttp. -na, Ac. sg. m.	Ind.	-ja, Ac. sg. m.
holds up as a model	to us	in virtuc,	as	a cow-killing	also	a twice-born.

मया च धर्मशास्त्राण्यधीतानि । शृणु ।

mayā	cha	dharma-śāstrāṇi	adhi-itāni.	śṛiṇu !
asmad, I. sg.	Ind.	Ttp. -ra, N. pl.	I with adhi, N. pl. n. past Plc. Pass.	śru, 2. sg. Imp. Par.
By me	and	of religion-the books	read.	Listen;

मरुस्थल्यां यथा वृष्टिः क्षुधार्ते भोजनं तथा ।

maru-sthalyām	yathā	vṛṣṭis	kshudhā-ārte	bhojanam	tathā,
Ttp. -ī, L. sg.	Ind.	-ī, N. sg.	Ttp. -ā, L. sg. m.	-na, N. sg.	Ind.
In a desert-place	as	rain,	in the hunger-pained	food	thus,

दरिद्रे दीयते दानं सफलं पाण्डुनन्दन ॥ १० ॥

daridre	diyate	dānam	sa-phalam	pāṇḍu-nandana. (10)
-ra, L. sg. m.	dā, 3 sg. Pres. Pass.	-na, N. sg.	Bahuv. -īa, N. sg. n.	Ttp. -na, Y. sg.
Unto a poor	is given	a gift	fruitful,	O Pāṇḍu-son.

प्राणा यथात्मनो ऽभीष्टा भूतानामपि ते तथा ।

prāṇās	yathā	ātmanas	abhi-īṣṭās	bhūtānām	api	te	tathā
-ya, N. pl.	Ind.	-man, G. sg.	ish with abhi, N. pl. m.	-ta, G. pl. n.	Ind.	tad, N. pl. m.	Ind.
Life	as	of oneself	past P'tc, Pass.	dear,	of living beings	also	it thus,

आत्मौपम्येन भूतेषु दयां कुर्वन्ति साधवः ॥ ११ ॥

ātman-aupamyena	bhūteshu	dayām	kurvanti	sādhavas.	(11)
T'p. -ya, I. sg.	-ta, L. pl. n.	-yā, Acc. sg.	kri, 3 pl. Pres. Par.	-dhu, N. pl. m.	
Through self-comparison	unto living beings	sympathy	bestow	the good.	

अपरं च । प्रत्याख्याने च दाने च सुखदुःखे प्रियाप्रिये ।

aparam	cha,	prati-ākhyāne	cha	dāne	cha	sukha-duḥkhe	priya-apriye
-ra, N. sg. n.	Ind.	-na, L. sg.	Ind.	-na, L. sg.	Ind.	Dvandva. -kha, L. sg.	Dvandva. -ya, L. sg.
Another	and,	In refusing	and,	in granting and,	in pleasure-	(and) pain,	(and) displeasing,

आत्मौपम्येन पुरुषः प्रमाणमधिगच्छति ॥ १२ ॥

ātman-aupamyena	purushas	pra-māṇam	adhi-gachchhati.	(12)
T'p. -ya, I. sg.	-sha, N. sg.	-ya, Acc. sg.	gam with a lhi, 3 sg. Pres. Par.	
through self-comparison	a man	a scale	obtains.	

अन्यच्च । मातृवत्परदारेषु परद्रव्येषु लोष्टवत् ।

anyad	elia,	mātri-vat	para-dāreshu	para-dravyeshu	loṣṭa-vat
-ya, N. sg. n.	Ind.	Ind.	T'p. -ra, L. pl.	T'p. -ya, L. pl.	Ind.
Again	and,	As-on a mother	on another's-wife,	on another's-possessions	as-on a lump of earth,

आत्मवत्सर्वभूतेषु यः पश्यति स पंडितः ॥ १३ ॥

ātman-vat	sarva-bhūteshu	yas	paśyati	sas	paṇḍitas.	(13)
Ind.	Karm. -ta, L. pl. n.	yad, N. sg. m.	dris 3 sg. Pres. Par.	tad, N. sg. m.	-ta, N. sg. m.	
as-on himself	on all-beings	who	looks,	he	wise.	

तं चातीव दुर्गतस्तेन तत्तुभ्यं

tvam	cha	sti-iva	dus-gatas,	tena	ta-l	tubhyam
yushmad, N. sg.	Ind.	Ind. Ind.	Karm. -ta, N. sg. m.	tad, I. sg. n. Adv.	tad, Acc. sg. n.	yushmad, D. sg.
Thou	and	exceedingly	bad-circumstanced,	therefore	this	to thee

दातुं सयत्नो ऽहं । तथा चोक्तं ।

dātum	sa-yatnas	aham.	tathā	cha	uktam.
dā, Inf.	Bahuv. -na, N. sg. m.	asmad, N. sg.	Ind.	Ind.	vach, N. sg. n. past P'tc, Pass.
to give	endeavouring	I.	Thus	and	said,

दरिद्रान्भर कौन्तेय मा प्रयच्छेत्सरे धनं ।

daridrān	bhara	kaunteya	mā	pra-yachchha	īśvare	dhanam,
-ra, Ac. pl. m.	bhri, 2 sg. Imp. Par.	-ya, V. sg.	Ind.	yam with pra, 2 sg. Imp. Par.	-ra, L. sg.	-na, Ac. sg.
The poor	support,	O son of Kunti,	not	bestow	on a lord	wealth,

व्याधितस्यौषधं पथं नीरुजस्य किमौषधैः ॥ १४ ॥

vyādhitasya	aushadham	pathyam,	nis-rujasya	kim	aushadhaie ?	(14)
-ta, G. sg. m.	-dha, N. sg.	-ya, N. sg. n.	Bahuv. -ja, G. sg. m.	kim Ac. sg. n.	-dha, I. pl.	
Of the diseased	medicine	wholesome,	of the un-	what	with drugs ?	
			diseased			

अन्यच्च । दातव्यमिति यद्दानं दीयते ऽनुपकारिणे ।

anyad	cha,	dātavyam	iti	yad	dānam	diyate	an-upakāriṇe
-ya, N. sg. n.	Ind.	dā, N. sg. n. Ptc.	Ind.	yad, N. sg. n.	-na, N. sg.	dā, 3 sg. Pres.	Karm. -rin, D. sg. m.
		Fut. Pass.				Pass.	
Again	and,	'It ought to be given,'	thus	what	gift	is given to one not-conferring	benefits,

देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं विदुः ॥ १५ ॥

deśe	kāle	cha	pātre	cha	tad	dānam	sāttvikam	viduḥ. (15)
-śa, L. sg.	-la, L. sg.	Ind.	-ra, L. sg.	Ind.	-tad, Ac.	-na, Ac. sg.	-ka, Ac. vid, 3 pl. Perf.	
					sg. n.	sg. n.	Par.	
In place,	in time	and,	unto a worthy	and,	that	gift	a true one	they record.
			person					

तदत्र सरसि स्नात्वा सुवर्णकंकणं गृहाण । ततो यावद्-

tad	atra	sarasi	snātvā	auvarṇa-kaṅkaṇam	gr̥hāṇa.	tatas	yāvad-
Ind.	Ind.	-ras, L. sg.	snā, Ger.	Ttp. -ṇa, Ac. sg.	gr̥h, 2 sg. Imp. Alm.	Ind.	Ind.
Therefore	here	in the lake	having	the gold-bracelet	accept.	Thereupon	while
			bathed				

सौ तदत्रः प्रतीतो लोभात्सरः स्नातुं प्रविशति तावन्म-

asau	tad-vachas	prati-itas	lobhāt	saras	snātum	pra-viśati,	tāvat
adas, N. sg. m.	Ttp. -chas, Ac. sg.	1 with prati, N. sg. m. past Ptc. Pass.	-bha, Ab. sg.	-ras, Ac. sg.	snā, Inf. sg. Pres. Par.	vis, with pra, 3 Ind.	
he	his word	trusting	through desire	the lake	to bathe	enters,	then

हापंके निमग्नः पलायितुमचमः । पंके पतितं

mahā-panke	ni-magnas	palāyitum	a-kshamas.	panke	patitam
Karm. -ka, L. sg.	majj with ni, N. sg. m. past Ptc. Pass.	ay with parā, Inf.	Karm. -ma, N. sg. m.	-ka, L. sg.	pat, Ac. sg. m. past Ptc. Pass.
into the great-mire	plunged	to escape	unable.	Into the mire	the fallen

दृष्ट्वा व्याघ्रो ऽवदत् । अहह महापंके पतितो ऽसि ।

dr̥ṣṭvā	vyāghras	avadat :	ahaha	mahā-panike	patitas	asi ;
dr̥ṣ, Ger.	-ra, N. sg.	vad, 3 sg. Impf. Par.	Ind.	Karm. -ka, L. sg.	pat, N. sg. m. past Ptc. Pass.	as, 2 sg. Pres. Par.
having seen	the tiger	said :	'Ah, ah,	into the great-mire	fallen	thou art;

अतस्त्वामहमुत्थापयामि । इत्युक्त्वा शनैः शनैः-

atas	tvām	aḥam	ud-sthāpayāmi,	iti	uktvā	śanais	śanais
Ind.	yushmad, Ac. sg.	asmad, N. sg.	sthā with ud, 1 sg. Pres Par. Caus.	Ind.	vach,	Ind.	Ind.
thence	thence	I	lift out,	thus	having said,	slowly	slowly

रूपगम्य तेन व्याघ्रेण धृतः स पांथो ऽचिंतयत् ।

upa-gamya	tena	vyāghreṇa	dhṛitas	sas	pānṥas	achintayat :
gam with upa, Ger.	tad, I. sg. m.	-ra, I. sg.	dhṛi, N. sg. m. past Pass. Ptc.	tad, N. sg. m.	-tha, N. sg.	chint, 3 sg. Impf. Par.
having approached,	by that	tiger	seized	that	wanderer	thought :

न धर्मशास्त्रं पठतीति कारणं

na	dharma-śāstram	paṭhati	iti	kāraṇam,
Ind.	Ttp. -ra, Ac. sg.	paṭh, 3 sg. Pres. Par.	Ind.	-ṇa, N. sg.
Not	'the law-book	he reads,'	thus is	a reason,

न चापि वेदाध्ययनं दुरात्मनः ।

na	cha	api	veda-adhyayanam	dus-ātmanas
Ind.	Ind.	Ind.	Ttp. -na, N. sg.	Bahuv. -man, G. sg. m.
not	and	also	the Veda-study	of the wicked-minded,

स्वभाव एवात्र तयातिरिच्यते

sva-bhāvas	eva	atra	tathā	ati-richyate
<i>Karm. -va, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	rich with ati, 3. sg.
the inborn-disposition	only	here	thus	prevails,

यथा प्रकृत्या मधुरं गवां पयः ॥ १६ ॥

yathā	pra-kṛityā	madhuram	gavānu	payas.	(16)
<i>Ind.</i>	<i>-ti, I. sg.</i>	<i>-ra, N. sg. n.</i>	<i>go, G. pl.</i>	<i>-yas, N. sg.</i>	
as	by nature	sweet	of cows	the milk.	

किंच । अवशेन्द्रियचित्तानां हस्तिस्नानमिव क्रिया ।

Kim-cha,	avaśa-indriya-chittānām	hastin-snānam	iva	kriyā,
<i>Ind. Ind.</i>	<i>Bahue. -tta, G. pl. m.</i>	<i>Ttp. -na, N. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-yā, N. sg.</i>
Moreover,	Of those with unsubdued senses-	elephant-bathing	like	the action,
	(and)-mind			

दुर्भगाभरणप्रायो ज्ञानं भारः क्रियां विना ॥ १७ ॥

durbhagā-ābharṇa-prāyas	jñānam	bhāras	kriyām	vinā.	(17)
<i>Bahue. -ya, N. sg. m.</i>	<i>-na, N. sg.</i>	<i>-ra, N. sg.</i>	<i>-yā, Ac. sg.</i>	<i>Ind.</i>	
Unhappy women's-ornaments-resembling	knowledge	a burthen	action	without.	

तन्मया भद्रं न कृतं यदत्र मारात्मके विश्वासः कृतः ।

tad mayā	bhadrām	na kṛitam	yad atra	māra-ātma-ke	vi-śvāsas	kṛitas.
<i>tad, N. asmad.</i>	<i>-ra, N. sg. n.</i>	<i>Ind. kṛi, N. sg. n.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Bahue. -ka, L. sg. m.</i>	<i>-sa, N. sg.</i>	<i>kṛi, N. sg. m.</i>
<i>eg. n. I. sg.</i>	<i>p. Pt. Pass.</i>	<i>p. Pt. Pass.</i>		(ātman).		<i>past Ptc. Pass.</i>
This by me	prosperous	not done,	that here	in the murderous-	confidence	placed.
				minded		

तथा क्षुत्तं । नदीनां शस्त्रपाणीनां नखिनां शृङ्गिणां तथा ।

tathā	hi	uktam,	nadinām śastra-pāṇinām	nakhinām	śṛṅgiṇām	tathā,
<i>Ind.</i>	<i>Ind. vach. N. sg. n. past</i>	<i>-ti, G. pl.</i>	<i>Bahue. -ṇi, G. pl. m.</i>	<i>-in, G. pl. m.</i>	<i>-in, G. pl. m.</i>	<i>Ind.</i>
Thus	for	said,	Of rivers,	of the weapon-in	of the claw	of the horn
			hand having,	possessing,	possessing	thus,

विश्यासो नैव कर्तव्यः स्त्रीषु राजकुलेशु च ॥ १८ ॥

vi-śvāsas	na	eva	kartavyas	striṣhu	rājan-kuleshu	cha.	(18)
<i>-sa, N. sg. Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>kṛi, N. sg. m. Ptc. Fut. Pass.</i>	<i>-ri, L. pl.</i>	<i>Ttp. -ja, L. pl.</i>	<i>Ind.</i>	
confidence	not	by any means	to be made,	in women,	in kings' families	and.	

अपरं च । सर्वस्य हि परीक्ष्यन्ते स्वभावा नेतरे गुणाः ।

aparam	cha,	sarvasya	hi pari-ikṣhyante	sva-bhāvas	na	itare	guṇās;
<i>-ra, N. sg. n. Ind.</i>	<i>-va, G. sg. m.</i>	<i>Ind.</i>	<i>ikṣh with pari, 3. pl. Pres. Pass.</i>	<i>Karm. -va, N. pl.</i>	<i>Ind. -ra, N. pl. m.</i>	<i>-pa, N. pl.</i>	
Another and,	Of every one	indeed are investigated	the natural-dis-	not	the other	qualities;	
			positions,				

अतीत्य हि गुणान्स्वभावो मूर्ध्नि वर्तते ॥ १९ ॥

ati-itya	hi	guṇān	sarvān	sva-bhāvas	mūrdhni	vartate.	(19)
<i>with ati, Ger.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-na, Ac. pl.</i>	<i>-va, Ac. pl. m.</i>	<i>Karm. -va, N. sg.</i>	<i>-dhan, L. sg.</i>	<i>vṛit, 3. sg. Pres. Attm.</i>	
excelling	for	qualities	all	the natural-	at the head	stands.	
				disposition			

अन्यच्च । स हि गगणविहारी कल्मषध्वंसकारी

anyad	cha,	sa	hi	gagaṇa-vihārī	kalmasha-dhvainsa-kārī
<i>-ya, N. sg. n. Ind.</i>	<i>tad, N. sg. m. Ind.</i>	<i>Ttp. -rin, N. sg. m.</i>	<i>Ttp. -rin, N. sg. m.</i>	<i>Ttp. -rin, N. sg. m.</i>	
Again	and,	This	indeed	in the sky-roaming	sin-destruction-causing

दशशतकरधारी ज्योतिषां मध्यचारी ।

daśan-śata-kara-dhārī	jyotiṣhām	madhya-chārī
<i>Tlp. -rin, N. sg. m.</i>	<i>-tis, G. pl.</i>	<i>Tlp. -rin, N. sg. m.</i>
ten-hundred-rays-bearing	of the lights	in the midst-wandering

विधुरपि विधियोगाद्ग्रस्यते राज्ञासौ

vidhus	api	vidhi-yogāt	grasyate	rāhuṇā	asau ;
<i>-dhu, N. sg. Ind.</i>		<i>Tlp. -ga, Ab. sg.</i>	<i>gras, 3 sg. Pres. Pass.</i>	<i>-hu, I. sg.</i>	<i>adas, N. sg. m.</i>
the moon	even	through fate-conjuncture	is devoured	by Rāhu	he ;

लिखितमपि ललाटे प्रोज्झितुं कः समर्थः ॥ २० ॥

likhitam	api	lalāṭe	pra-ujjhitum	kas	saṁ-arthas ? (20)
<i>likh, Ac. sg. n. past Ptc. Pass.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-ṭa, L. sg.</i>	<i>ujjh with pra, Inf.</i>	<i>kim, N. sg. m.</i>	<i>-tha, N. sg. m.</i>
what is written	even	on the forehead	to-escape	who	able ?

इति चिंतयन्नेवासौ व्याघ्रेण व्यापादितः खादितश्च । अतो

iti	chintayan	eva	asau	vyāghreṇa	vi-ā-pāditaḥ	khāditaḥ	cha.	atas
<i>Ind.</i>	<i>chint, N. sg. m.</i>	<i>Ind.</i>	<i>adas, N. sg. m.</i>	<i>-ra, I. sg.</i>	<i>pad with vi and ā, N. sg. m. past Ptc. Pass.</i>	<i>khād, N. sg. m.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>
					<i>Pass. Caus.</i>			
Thus reflecting	even	he	by the tiger	killed,	eaten	and.	Therefore	

ऽहं ब्रवीमि कंकणस्य तु लोभेनेत्यादि । अतः सर्वथाविचारितं

aham	brāviṁi	kaṅkaṇasya	tu	lobhena	iti-ādi.	atas	sarvathā	a-vichāritam
<i>asmad, N. sg. brā, I. sg. Pres. Par.</i>		<i>-ṇa, G. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>-bha, I. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Karm. -ta, N. sg. n. (rl. char with vi)</i>
I	say :	'of gold	but through	etc.'	Therefore	anyhow	an inconsiderate	

कर्म न कर्तव्यं ।

karma	na	kartavyam.	yatas,
<i>-man, N. sg. Ind.</i>	<i>kri, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.</i>		<i>Ind.</i>
act	not	to be done.	For,

सुजीर्णमन्नं सुविचक्षणः सुतः सुशाशिता स्त्री नृपतिः सुसेवितः ।

su-jirṇam	annam	su-vichakṣhaṇas	sutas	su-śāsitaḥ	strī	nṛi-patis	su-sevitas
<i>Karm. -ṇa, N. sg. n.</i>	<i>-na, N. sg.</i>	<i>Karm. -ṇa, N. sg. m.</i>	<i>-ta, N. sg.</i>	<i>Karm. -ta, N. sg. f.</i>	<i>-rī, N. sg.</i>	<i>Tlp. -ti, N. sg.</i>	<i>Karm. -ta, N. sg. m.</i>
Well-digested food,	a well-discerning	son,	a well-governed	wife,	a prince	well-served,	

सुचिंत्य चोक्तं सुविचार्य यत्कृतं सुदीर्घकाले ऽपि न

su-chintya	cha	uktam	su-vichārya	yad	kṛitam	su-dīrgha-kāle	api	na
<i>chint, with au, Ger.</i>	<i>Ind.</i>	<i>vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.</i>	<i>Ger. Caus.</i>	<i>yad, N. sg. n. past Ptc. Pass.</i>	<i>kri, N. sg. n.</i>	<i>Karm. -ta, L. sg.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Ind.</i>
Well-having	and	spoken,	well-having	what	done,	in very-long-time	even	not
reflected			considered					

याति विक्रियां ॥ २१ ॥

yāti	vi-kriyām.	(21)
<i>yā, 3. sg. Pres. Par.</i>	<i>-yā, Ac. sg.</i>	
goes	to change.	

एतद्वचनं श्रुत्वा कश्चित्कपोतः सदर्पमाह । आः किमेवमुच्यते ।

etad	vaṇanam	śrutvā	kas	-chid	kapotas	sa-darṇam	āha:	āḥ	kim	evam	uchyate?
<i>etad, -ṇa, Ac. sg.</i>	<i>śru, Ger.</i>	<i>kim, N. Ind.</i>	<i>-ta, N. sg.</i>	<i>Asp. 3 sg. Ind.</i>	<i>N. Ind.</i>	<i>vach, 3 sg. Ac. sg. n.</i>	<i>Perf. Par.</i>	<i>sg. n.</i>	<i>Ind.</i>	<i>Pres. Pass.</i>	
This	speech	having heard	some	pigeon	haughtily	said:	Ha,	what	thus	is said?	

वृद्धानां वचनं ग्राह्यमापत्काले ह्युपस्थिते ।

vṛṣṭhānām vachanam grāhyam āpad-kāle hi upa-sthite,
-dha, G. pl. m. -na, N. sg. grah, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass. Ttp. -la, L. sg. Ind. sthā with upa, L. sg. m.
Of the old the word to be accepted misfortune-time for having approached,

सर्वत्रैव विचारेण भोजने न प्रवर्तते ॥ २२ ॥

sarvatra eva vi-chāreṇa bhojane na pra-var-tate. (22)
Ind. Ind. -ra, I. sg. -na, L. sg. Ind. vṛt with pra, 3 sg. Pres. Attm.
everywhere indeed with reflecting in eating not one engages.

यतः । शंकाभिः सर्वमाक्रांतमन्नं पानं च भूतले ।

yatas, śaṅkābhis sarvam ā-kṛāntam annam pānam eha bhū-tale,
Ind. -ka, I. pl. -va, N. sg. n. kram with ā, N. sg. n. -na, N. sg. -na, N. sg. Ind. Ttp. -la, L. sg.
For, By apprehensions everything assailed, food, drink and, on the earth-surface,

प्रवृत्तिः कुत्र कर्तव्या जीवितव्यं कथं नु वा ॥ २३ ॥

pra-vṛttis kutra kartavyā jivitavyam katham nu vā? (23)
-tti, N. sg. Ind. kri, N. sg. f. jiv, N. sg. n. Ind. Ind. Ind.
occupation where to be made, to be lived how now or?

ईर्ष्यी घृणी त्वसंतुष्टः क्रोधनो नित्यशंकितः ।

īrshyī gṛṇī tu a-santusṭas krodhanas nitya-śaṅkitas
-yin, N. sg. m. -ṇin, N. sg. m. Ind. Karm. -ta, N. sg. m. -na, N. sg. m. Karm. -ta, N. sg. m.
The envious, the censorious but, (the) dis-satisfied, the passionate, the constantly-suspicious,

परभाग्योपजीवी च षडेते दुःखभागिनः ॥ २४ ॥

para-bhāgya-upajīvi eha śaṭ ete duḥkha-bhāginas. (24)
Ttp. -vtn, N. sg. m. Ind. śaṣṭh, N. etad, N. pl. m. Ttp. -gin, N. pl. m.
the on another's-property-living and, six these misery-sharing.

एतच्छ्रुत्वा सर्वे कपोतास्तत्रोपविष्टाः ।

etad śrutvā sarve kapotās tatra upa-viṣṭās.
etad, Ac. sg. n. śru, Ger. -va, N. pl. m. -ta, N. pl. Ind. vi, with upa, N. pl. m. post Ptc. Pass.
This having heard all the pigeons there alighted.

यतः । सुमहांत्यपि शास्त्राणि धारयन्तो बहुश्रुताः ।

yatas, su-mahānti api śāstrāṇi dhārayantas bahu-śrutās
Ind. Karm. -hat, Ac. pl. n. Ind. -ra, Ac. pl. dhṛi, N. pl. m. Ptc. Pres. Par. Caus. Bahuv. -ta, N. pl. m. (rt. śru)
For, Very-great even seiences possessing, having learned-much,

हेत्तारः संशयानां च क्लिश्यन्ते लोभमोहिताः ॥ २५ ॥

ehettāras saṁ-śayānām cha kṣiṣyante lobha-mohitās. (25)
-tri, N. pl. m. -ya, G. pl. Ind. kṣi, 3 pl. Pres. Attm. Ttp. -ta, N. pl. m. (rt. muh)
dispellers of doubts and, are pained by desire-infatuated.

अन्यच्च । लोभात्क्रोधः प्रभवति लोभात्कामः प्रजायते ।

anyad cha, lobhāt krodhas pra-bhavati lobhāt kāmas pra-jāyate,
-ya, N. sg. n. Ind. -bha, Ab. sg. -dha, N. sg. bhū with pra, -bha, Ab. sg. -ma, N. sg. jan with pra,
Again and, From desire passion springs, from desire lust is born,

लोभान्मोहश्च नाशश्च लोभः पापस्य कारणं ॥ २६ ॥

lobhāt mohas cha, nāśas cha; lobhas pāpasya kāraṇam. (26)
-bha, Ab. sg. -ha, N. sg. Ind. -śa, N. sg. Ind. -bha, N. sg. -pa, G. sg. n. -pa, N. sg.
from desire infatuation and, destruction and; desiro of evil the cause.

अन्यच्च । असंभवं हेममृगस्य जन्म तथापि रामो लुलुभे मृगाय ।

anyad cha, a-sambhavam hema-mṛigasya janma, tathā api rāmaś lulubhe mṛigāya;
-ya, N. Ind. Bahuc. -ra, N. Ttp. -ga, G. sg. -ma, Ind. Ind. -ma, N. sg. lubh, 3 sg. -ga, D. sg.
sg. n. sg. n. N. sg. Perf. Atm.
Again and, Impossible the gold-deer's birth, yet thus even Rāma had a de- for the
sire deer;

प्रायः समापन्नविपत्तिकाले धियोऽपि पुंसां मलिना भवन्ति ॥ २७ ॥

prāyas samāpanna-vipatti-kāle dhiyas api puṃsām malinā bhavanti. (27)
Ind. Ttp. -la, L. sg. (rt. pad with sam-a) dhi, N. pl. Ind. puṃs, G. pl. -na, N. pl. f. bhā, 3 pl.
often at the approached-misfortune's-time the minds even of men obscured become.
Pres. Par.

अनन्तरं सर्वे जालेन बद्धा बभूवुः । ततो यस्य वचनात्

an-antaram sarve jālena baddhās babhūvus. tatas yasya vachanāt
Ind. -va, N. pl. m. -la, L. sg. bandh, N. pl. m. bhā, 3 pl. Ind. yad, G. sg. m. -na, Ab. sg.
Immediately all by the net caught were. Then whose through
past Ptc. Pass. Perf. Par. speech

तत्रावलंबितासं सर्वे तिरस्कुर्वन्ति ।

tatra ava-lambitās tam sarve tiras-kurvanti.
Ind. lamb with ava, N. pl. m. tad, Ac. sg. m. -va, N. pl. m. kri with tiras, 3 pl.
there descended, him all reproach.
past Ptc. Pass. Pres. Par.

यतः । न गणस्यायतो गच्छेत्सिद्धे कार्ये समं फलं ।

yatas na gaṇasya agratas gacchethet, siddhe kārye samam phalam,
Ind. Ind. -pa, G. sg. Ind. gam, 3 sg. sidh, L. sg. n. -ya, L. sg. -ma, N. -la, N. sg.
For, not of a mass in front one should go; succeeding the action, equal the fruit,
Pot. Par. past Ptc. Pass. sg. n.

यदि कार्यविपत्तिः स्यान्मुखरस्तत्र हन्यते ॥ २८ ॥

yadi kārya-vipattis syāt mukharas tatra hanyate. (28)
Ind. Ttp. -ti, N. sg. as, 3 sg. Pot. Par. -ra, N. sg. m. Ind. han, 3 sg. Pres. Pass.
if action-failure should be, the leader there is slain.

तस्य तिरस्कारं श्रुत्वा चित्रग्रीव उवाच । नायमस्य दोषः ।

tasya tiras-kāram śrutvā chitra-grīvas uvācha: na ayam asya doshas;
tad, G. -ra, Ac. sg. śru, Ger. Bahuc. -va, vach, 3 sg. Ind. idam, N. idam, G. -sha, N. sg.
sg. m. Of him the reproach having Chitragrīva said: Not this of him the fault;
heard

यतः । आपदामापतन्तीनां हितोऽप्यायाति हेतुतां ।

yatas ā-padām ā-patantīnām hitas api ā-yāti hetutām;
Ind. -pad, G. pl. pat with ā, G. pl. f. -ta, N. sg. m. Ind. yā with ā, 3 sg. -ta, Ac. sg.
For, Of misfortunes arriving a friend even goes-to the state of being
Ptc. Pres. Par. the cause;

मातृजंघा हि वत्सस्य स्तंभीभवति बंधने ॥ २९ ॥

mātri-jaṅghā hi vatsasya stambhī-bhavati bandhane. (29)
Ttp. -ghā, N. sg. Ind. -sa, G. sg. stambhī-bhā, 3 sg. Pres. Par. -na, L. sg.
the mother's-leg for of a calf post-becomes in the fastening

अन्यच्च । स बंधुर्यो विपन्नानामापदुद्धरणक्षमः ।

anyad	cha,	sas	bandhus	yas	vi-pannânâm	âpad-uddharana-kshamas,
-ya, N. eg. n.	Ind.	tad, N.	-dhu, N. eg.	yad, N. eg. m.	pad with vi, G. pl.	Ttp. -ma, N. eg. m.
		eg. m.			m. past Ptc. Pass.	
Again	and,	He	a friend	who	of the afflicted	out of misfortune-to lift-able,

न तु भीतपरिचाणवस्त्रपालंभपंडितः ॥ ३० ॥

na	tu	bhîta-paritrâna-vastu-upâlamhha-paṇḍitas.	(30)
Ind.	Ind.	Ttp. -ta, N. eg. m.	
Not	but	the danger-deliverance-means-reproaching-clever.	

विपत्काले विस्मय एव कापुरुषलक्षणं । तदत्र धैर्यम्-

vipad-kâle	vi-smayas	eva	kâpurusha-lakṣaṇam.	tad	atra	dhairyam
Ttp. -la, L. eg.	-ya, N. eg.	Ind.	Ttp. -na, N. eg.	Ind.	Ind.	-ya, Ac. eg.
At misfortune-time	amazement	just	a weak-man's-mark.	Therefore	here	firmness

वलंब्य प्रतीकारश्चित्यतां ।

ava-lambhya	prati-kâras	chintyatâm.
lamb with ava, Ger.	-ra, N. eg.	chint, 3 eg. Imp. Pass.
embracing	a-remedy	let be thought of.

यतः । विपदि धैर्यमथाभ्युदये चमा

yatas,	vi-padi	dhairyam,	atha	abhi-ud-aye	kshamâ,
Ind.	-pad, L. eg.	-ya, N. eg.	Ind.	-ya, L. eg.	-mâ, N. eg.
For,	In misfortune	firmness,	further	in prosperity	moderation,

सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।

sadasi	vâch-paṭutâ,	yudhi	vi-kramas,
-das, L. eg.	Ttp. -ta, N. eg.	-dh, L. eg.	-ma, N. eg.
in an assembly	word-cleverness,	in battle	heroism,

यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ

yaśasi	cha	abhi-ruchis,	vyasanam	śrutau,
-śas, L. eg.	Ind.	-chi, N. eg.	-na, N. eg.	-ti, L. eg.
in glory	and	contentment,	diligence	in sacred study,

प्रकृतिषिद्धमिदं हि महात्मना ॥ ३१ ॥

prakṛiti-siddham	idam	hi	mahat-âtmanâm.	(31)
Ttp. -dha, N. eg. n. (rt. sidh)	idam, N. eg. n.	Ind.	Bahw. -man, G. pl.	
by nature-accomplished	this	indeed	of the great-minded.	

संपदि यस्य न हर्षो विपदि विषादो रणे च धीरत्वं ।

sam-padi	yasya	na	harshas,	vi-padi	vi-sâdas,	raṇe	cha	dhîratvam,
-pad, L. eg.	yad, G. eg. m.	Ind.	-sha, N. eg.	-pad, L. eg.	-da, N. eg.	-na, L. eg.	Ind.	-tva, N. eg.
In happiness	whose	not	exultation,	in misfortune	despair,	in battle	and	firmness,

तं भुवनत्रयतिलकं जगयति जगनी सुतं विरलं ॥ ३२ ॥

tam	bhuvana-traya-tilakam	janayati	janani	sutam	viralam.	(32)
tad, Ac. eg. m.	Ttp. -ta, Ac. eg.	Jan, 3 eg. Pres. Par. Caus.	-ni, N. eg.	-ta, Ac. eg. m.	-ta, Ac. eg. n. Adv.	
him	a world-triad-ornament	bears	a mother	a son	rarely.	

अन्यच्च । षड्दोषाः पुरुषेष्वेह हातव्या भूतिमिच्छता ।

anyad	cha,	shaṭ	doṣhāḥ	puruṣheṇa	iha	hātavyāḥ	bhūtim	ichehbatā,
-ya, N. eg. m.	Ind.	shash, N.	-sha, N. pl.	-sha, I. eg.	Ind.	hā, N. pl. m. Ptc.	-ti, Ac. eg.	ish, I. eg. m.
Again	and,	Six	faults	by a man	here	to be avoided,	prosperity	wishing,

निद्रा तन्द्रा भयं क्रोध आलस्यं दीर्घसूचता ॥ ३३ ॥

nidrā	tandrā	bhayam	krodhas	ālasyaṃ	dirgha-sūcatā.	(33)
-ra, N. eg.	-ra, N. eg.	-ya, N. eg.	-dha, N. eg.	-ya, N. eg.	-tā, N. eg.	
Sleep,	sloth,	fear,	anger,	laziness,	procrastination.	

इदानीमप्येवं क्रियतां । सर्वैरेकचित्तीभूय आलमादायोद्गीयतां ।

idānim	api	evam	kriyatām;	sarvaiḥ	ekachitti-bhūya	jālam	ā-dāya	ud-diyatām.
Ind.	Ind.	Ind.	kṛi, 3sg. Imp.	-va, I. pl. Pass.	ekachitti-bhū, Ger.	-la, Ac.	dā with ā, Ger.	dī with ud, 3 eg. Imp. Pass.
At present	also	thus	may be	acted ;	by all	of one-mind-	the net	having
						being,	taken,	up-may be
								flown.

यतः । अल्पानामपि वस्तूनां संहतिः कार्यसाधिका ।

yatas,	alpānām	api	vastūnām	sam-batis	kārya-sādhikā,
Ind.	-pa, G. pl. n.	Ind.	-tu, G. pl.	-ti, N. eg.	Tp. -dhaka, N. eg. f.
For,	Of small	even	things	a combination	aim-accomplishing,

तृणैर्गुणत्वमापन्नैर्बध्यते मत्तदन्तिनः ॥ ३४ ॥

tṛṇais	guṇatvam	ā-pannais	hadhyante	matta-dantinas.	(34)
-pa, I. pl. m. or n.	-tva, Ac. eg.	pad with ā, I. pl. m. or n. past Ptc. Pass.	bandh 3 pl. Pres. Karm. Pass.	-tin, N. pl. (rt. mad).	
with grass blades,	a rope's state	having attained,	are bound	furious-elephants.	

संहतिः श्रेयसी पुंसां सखलैरल्पकैरपि ।

sam-batis	śreyasī	pūṣhām	śva-kulais	alpakaḥ	api,
-ti, N. eg.	prakāśya, N. eg. f. Compar.	pūṣh, G. pl.	Karm. -la, I. pl.	-ka, I. pl. n.	Ind.
Combination	better	of men	with their-families	small	even,

तुषेणापि परित्यक्ता न प्ररोहन्ति तंडुलाः ॥ ३५ ॥

tushēṇa	api	pari-tyaktās	na	pra-rohanti	tanḍulās.	(35)
-sha, I. eg.	Ind.	tyaj with pari, N. pl. m. past Ptc. Pass.	Ind.	ruh with pra, 3 pl. Pres. Par.	-la, N. pl.	
by the bush	merely	deserted	not	grow-up	rice-grains.	

इति विचिंत्य पक्षिणः सर्वे जालमादायोत्पतिताः ।

iti	vi-chintya	pakṣiṇas	sarve	jālam	ā-dāya	ud-patitās.
Ind.	chint with vi, Ger.	-shin, N. pl. m.	-va, N. pl. m.	-la, Ac. eg.	dā with ā, Ger.	pat with ud, N. pl. m. past Ptc. Pass.
Thus	having considered,	the birds	all	the net	having taken,	flown-up.

अनंतरं स व्याधः सुदूराज्जालापहारकांस्तानवलोक्य

an-antaram	sas	vyādhas	su-dūrāt	jāla-apahārakān	tān	ava-lokya
Ind.	tad, N. eg. m.	-dha, N. eg.	Ind.	Tp. -ka, Ac. pl. m.	tad, Ac. pl. m.	lok with ava, Ger.
Then	on	that	hunter	from very-far	net-carrying off	them
						having seen,

पश्चाद्वावचिंतयत् ।

paścāt	dhāvan	achintayat :
Ind.	dhāv, N. eg. m. Ptc. Pres. Par.	chint, 3 eg. Impf. Par.
after	running,	thought :

मंहतास्तु हरत्येते मम जालं विहंगमाः ।

sam-hatâs	tu	haranti	ete	mama	jâlam	vilam-gamâs,
han with sam, N. pl. m.	Ind.	hri, 3 pl. Pres.	etad, N. pl. m.	asmad, G. sg.	-ja, Ac. sg.	-ma, N. pl.
past Ptc. Pass.		Par.				
Combined	indeed	take away	these	of me	the net	the birds,

यदा तु निपतिष्यन्ति वशमेयन्ति मे तदा ॥ ३६ ॥

yadâ	tu	ni-patishyanti	vaśam	eshyanti	me	tadâ.	(36)
Ind.	Ind.	pat with ni, 3 pl. Fut. ii. Par.	-śa, Ac. sg.	1, 3 pl. Fut. li. Par.	asmad, G. sg.	Ind.	
if	but	down-they shall fall,	into the power	they will go	of me	then.	

ततस्तेषु चक्षुर्विषयातिक्रान्तेषु पक्षिषु स व्याधो

tatas	teshu	chakshus-vishaya-atikrânteshu	pakshishu	sas	vyâdhas
Ind.	tad, L. pl. m.	Ttp. -ta, L. pl. m. (rt. kram with ati)	-shin, L. pl. m.	tad, N. sg. m.	-dia, N. sg.
Then	those	the sight-confines-having passed	birds,	that	hunter

निवृत्तः । अथ लुब्धकं निवृत्तं दृष्ट्वा कपोता

ni-vṛttas.	atha	lubdhakam	ni-vṛttam	dṛiṣṭvâ	kapotâs
vrit with ni, N. sg. m. past	Ind.	-ka, Ac. sg.	vrit with ni, Ac. sg. m.	driṣ, Ger.	-ta, N. pl.
Ptc. Pass.			past Ptc. Pass.		
returned.	Now	the hunter	returned	having seen	the pigeona

उचुः । किमिदानीं कर्तुमुचितं । चित्रग्रीव उवाच ।

ûelus:	kim	idânim	kartum	uchitam ?	chitra-grîvas	uvâcha :
vach, 3 pl.	kim, Ac. sg. n.	Ind.	kṛi, Inf.	-ta, N. sg. n.	Bahuv. -va, N. sg.	vach, 3 sg. Perf. Par.
Perf. Par.	said :	What	now	to do	proper ?	Chitragrîva
						said :

माता मित्रं पिता चेति स्वभावान्नितयं हितं ।

mâtâ	mitram	pitâ	cha	iti	sva-bhâvât	tritayam	hitam;
-tri, N. sg.	-ra, N. sg.	-tri, N. sg.	Ind.	Ind.	Karm. -va, Ab. sg.	-ya, N. sg.	-ta, N. sg. n.
A mother,	a friend,	a father	and,	thus	from inborn-disposition	a triad	friendly;

कार्यकारणतस्मान्ने भवन्ति हितबुद्धयः ॥ ३७ ॥

kârya-kârâpa-tas	cha	anye	bhavanli	hita-buddhayas.	(37)
Deandea. with tas.	Ind.	-ya, N. pl. m.	bhû, 3 pl. Pres. Par.	Bahuv. -dhi, N. pl. m.	
from effect-and-cause	and	others	become	friendly-minded.	

तदस्माकं मित्रं हिरण्यको नाम मूषिकराजो गण्डकीतीरे

tad	asmâkam	mitram	hiranyakas	nâma	mûshika-râjas	ganḍaki-tîre
Ind.	asmad, G. pl.	-ra, N. sg.	-ka, N. sg.	-man, Ac. sg. Adv.	Ttp. -ja, N. sg.	
Now	of us	a friend	Hiranyaka	by name,	a mouse-king,	on the Gaṇḍaki-bank

चित्रवने निवसति । सो ऽस्माकं पाशांश्चेत्त्यति ।

chitra-vane	ni-vasati;	sas	asmâkam	pâśân	chhetsyati.
Karm. -na, L. sg.	vas with ni, 3 sg. Pres. Par.	tad, N. sg. m.	asmad, G. pl.	-śa, Ac. pl.	chhid, 3 sg. Fut. ii. Par.
in the Chitra-wood	dwells;	he	of us	the fetters	will cut.

इत्यालोच्य सर्वे हिरण्यकविवरसमीपं गताः । हिरण्यकश्च

iti	â-lochya	sarve	hiranyaka-vivara-samipam	gatâs.	hiranyakas	cha
Ind.	loch with â, Ger.	-va, N. pl. m.	Ttp. -pa, Ac. sg. Adv.	gam, N. pl. m. past Ptc. Pass.	-ka, N. sg. m.	Ind.
Thus	having reflected	all	Hiranyaka's-holc:near	gone.	Hiranyaka	and

सर्वदापायशंकया शतद्वारं विवरं कृत्वा निवसति ।

sarvadā	apāya-śaṅkayā	śata-dvāram	vi-varam	kṛtvā	ni-vasati.
Ind.	Typ. -kā, I. sg.	Bahuc. -ra, Ac. sg. n.	-ra, Ac. sg.	kṛi, Ger.	vas with ni.
always	through danger-dread	a hundred-doored	hole	having made	dwells.

ततो हिरण्यकः कपोतावपातभयाच्चकितस्वर्णी स्थितः ।

tatas	hiranyakas	kapota-avapāta-bhayāt	chakitas	tūṣṇīm	sthitas.
Ind.	-ka, N. sg.	Typ. -ya, Ab. sg.	-ta, N. sg. m.	Ind.	sthā. N. sg. m.
Then	Hiranyaka	from the pigeon-descent-fear	timid	silently	stood.

चित्रग्रीव उवाच । सखे हिरण्यक किमस्मान्न संभाषसे ।

chitra-grivas	uvācha :	sakhe	hiranyaka,	kim	asmān	na	sam-bhāṣase ?
Bahuc. -va,	vach, 3 sg.	-khi, V. sg.	-ka, V. sg.	Ind.	asmad,	Ind.	bhāṣ with sam, 2 sg. Pres. Attm.
N. sg.	Perf. Par.			Ac. pl.			
Chitragriva	said :	Friend	Hiranyaka,	why	us	not	dost thou greet ?

ततो हिरण्यकस्तदचनं प्रत्यभिज्ञाय संभ्रमं

tatas	hiranyakas	tad-vachanam	prati-abhi-jñāya	sa-sambhramam
Ind.	-ka, N. sg.	Typ. -na, Ac. sg.	jñā with prati-abhi, Ger.	Avyay.
Then	Hiranyaka	of him-the voice	having recognised	hastily

वह्निर्निःसृत्यात्रवीत् । आः पुण्यवानस्मि प्रियसुहृन्मे

vahis	nis-sṛitya	abravit :	āḥ	punyavān	asmi,	priya-suhṛd	me
Ind.	sṛi with nis, Ger.	brū, 3 sg.	Ind.	-vat, N. sg. m.	as, 1 sg.	Karm. -d, N. sg.	asmad, G. sg.
		Impf. Par.			Pres. Par.		
out	slipping	said :	Oh,	happy	I am,	the dear-friend	of me

चित्रग्रीवः समायातः ।

chitra-grivas	sam-ā-yātas.
Bahuc. -va, N. sg.	yā with sam and ā, N. sg. m. past Ptc. Pass.
Chitragriva	arrived.

यस्य मित्रेण संभाषा यस्य मित्रेण संस्थितिः ।

yasya	mitreṇa	sam-bhāṣā	yasya	mitreṇa	sam-sthitis
yad, G. sg. m.	-ra, I. sg.	-shā, N. sg.	yad, G. sg. m.	-ra, I. sg.	-ti, N. sg.
Whose	with a friend	greeting,	whose	with a friend	staying,

यस्य मित्रेण संलापस्ततो नास्तीह पुण्यवान् ॥ ३८ ॥

yasya	mitreṇa	sam-lāpas	tatas	na	asti	iha	punyavān. (38)
yad, G. sg. m.	-ra, I. sg.	-pa, N. sg.	tad with Abl. aff. tas.	Ind.	as, 3 sg. Pres. Par.	Ind.	-vat, N. sg. m.
whose	with a friend	chatting,	than he	not	is there	here	a happier one.

पाशबद्धाश्चेतान्दृष्ट्वा सविस्मयः चणं

pāśa-baddhān	cha	etān	dṛiṣṭvā	sa-vismayas	kṣaṇam
Typ. -dha, Ac. pl. m. (rt. bandh).	Ind.	etad, Ac. pl. m.	dṛiṣ, Ger.	Bahuc. -ya, N. sg. m.	-ṇa, Ac. sg. Adv.
Net-confined	and	them	having seen	with-amazement	a moment

स्थितोवाच । सखे किमेतत् । चित्रग्रीवोऽवदत् ।

sthitvā	uvācha :	sakhe	kim	etad ?	chitra-grivas	avadat :
sthā, Ger.	vach, 3 sg. Perf. Par.	-khi, V. sg.	kim, N. sg. n.	etad, N. sg. n.	Bahuc. -va,	vad, 3 sg.
					N. sg.	Impf. Par.
having stood	he said :	Friend,	what	this ?	Chitragriva	said :

सखे ऽस्माकं प्राक्तनजन्मकर्मणः फलमेतत् ।

sakhe	asmākam	prāktana-janman-karmaṇas	phalam	etad.
-khi, V. sg.	asmad, G. pl.	Tip. -man, G. sg.	-la, N. sg.	etad, N. sg. n.
Friend,	of us	of a former-birth's-action	the fruit	this.

यस्माच्च येन च यथा च यदा च यच्च

yasmāt	cha	yena	cha	yathā	cha	yadā	cha	yad	cha
yad, Ab. sg. n.	Ind.	yad, I. sg. n.	Ind.	Ind.	Ind.	Ind.	Ind.	yad, N. sg. n.	Ind.
Wherefore	and,	by what	and,	how	and,	when	and,	as what	and,

यावच्च यच्च च शुभाशुभमात्मकर्म ।

yāvat	cha	yatra	cha	śubha-aśubham	ātman-karma,
-vat, N. sg. n.	Ind.	Ind.	Ind.	Dvandva. -bha, N. sg. n.	Tip. -man, N. sg.
how great	and,	where	and,	good-(and) evil	one's own-action,

तस्माच्च तेन च तथा च तदा च तच्च

tasmāt	cha	tena	cha	tathā	cha	tadā	cha	tad	cha
tad, Ab. sg. n.	Ind.	tad, I. sg. n.	Ind.	Ind.	Ind.	Ind.	Ind.	tad, N. sg. n.	Ind.
therefore	and,	by that	and,	thus	and,	then	and,	as that	and,

तावच्च तच्च च विधाद्वशादुपैति ॥ ३८ ॥

tāvat	cha	tatra	cha	vidhātṛi-vaśāt	upa-eti (39)
-vat, N. sg. n.	Ind.	Ind.	Ind.	Tip. -ā, Ab. sg.	i with upa, 3 sg. Pres. Par.
so great	and,	there	and,	through fate's-power	it approaches.

रोगशोकपरीतापबंधनव्यसनानि च ।

roga-śoka-paritāpa-bandhana-vyasanāni	cha
Dvandva. -na, N. pl.	Ind.
Sickness-sorrow-pain-bonds-affliction	and,

आत्मापराधदृक्चक्ष फलान्येतानि देहिनां ॥ ४० ॥

ātman-aparādhas-vṛikshasya	phalāni	etāni	dehinām. (40)
Tip. -sha, G. sg.	-la, N. pl.	etad. N. pl. n.	-hin, G. pl. n.
of the self-transgressions'-tree	the fruits	these	of creatures.

एतच्छ्रुत्वा हिरण्यकश्चिचयीवस्य बंधनं क्लृप्तं

etad	śrutvā	hiranyakas	chitra-grīvasya	bandhanam	chhettum
etad, Ac. sg. n.	śru, Ger.	-ka, N. sg.	Bahuv. -va, G. sg.	-na, Ac. sg.	chhid, Inf.
This	having heard	Hiranyaka	Chitragriva's	bonds	to cut

सत्वरमुपसर्पति । चिचयीव उवाच । मित्र मा मैवं ।

sa-tvaram	npa-sarpati.	chitra-grīvas	nvācha :	mitra	mā	mā	evam ;
Acyay.	śrip, with upa,	Bahuv. -va,	vach, 3 sg.	-ra, V. sg.	Ind.	Ind.	Ind.
with-haste	3 sg. Pres. Par.	N. sg.	Perf. Par.	said :	Friend,	not,	not thus ;
	advances.	Chitragriva					

अस्मदश्रितानामेषां तावत्प्राशांश्चिद्वि तदा मम

asmad-āśritānām	eshām	tāvat	pāśān	chhindhi,	tadā	mama
Tip. -ta, G. pl. n.	etad, G. pl. n.	Ind.	-ā, Ac. pl.	chhid, 2 sg.	Ind.	asmad, G. sg.
(rt. śri, with ā)				Imp. Par.		
of my-dependants	of these,	first	the fetters	cut,	then	of me

पाशं पश्चाच्छेत्स्यसि । हिरण्यको ऽप्याह । अहमल्पशक्ति-

pāśam	paśchāt	chhetsyasi.	hiranyakas	api	āha:	aham	alpa-śaktis,
-ā, Ac. sg.	Ind.	chhid, 2 sg. Fut.	-ka, N. sg.	Ind.	ah, 3 sg.	asmad,	Bahuv. -ti, N. sg. m.
		ii. Par.			Perf. Par.	N. sg.	
the fetter	afterwards	thou wilt cut.	Hiranyaka	also	said:	I	of little-strength,

ईतास्य मे कोमलास्तदेतेषां पाशांश्चेत्तु

dantās	cha	me	komalās,	tad	eteshām	pāśān	chhettum
-ta, N. pl.	Ind.	asmad, G. sg.	-ta, N. pl. m.	Ind.	etad, G. pl. m.	-ā, Ac. pl.	chhid, Inf.
the teeth	and	of me	delicate,	therefore	of these	the fetters	to cut

कथं समर्थः । तद्यावन्मे इन्ता न च्युति

katham	samarthas?	tad	yāvat	me	dantās	na	trutyanti,
Ind.	-tha, N. sg. m.	Ind.	Ind.	asmad, G. sg.	-ta, N. pl.	Ind.	trut, 3 pl. Pres. Par.
how	able?	Therefore	as long as	of me	the teeth	not	break,

तावत्तव पाशं किञ्चिदपि तदनंतरमेषामपि

tāvat	tava	pāśam	chhinadmi;	tad-anantaram	eshām	api
Ind.	yushmad, G. sg.	-ā, Ac. sg.	chhid, 1 sg. Pres. Par.	Ind.	etad, G. pl. m.	Ind.
so long	of thee	the fetter	I cut;	thereafter	of these	also

बंधनं यावच्छक्यं हेत्स्यामि । चित्रग्रीव उवाच ।

bandhanam	yāvat-śakyam	chhetsyāmi.	chitra-grīvas	uvācha:
-na, Ac. sg.	Acyay.	chhid, 1 sg. Fut. ii. Par.	Bahuv. -va, N. sg.	vach, 3 sg. Perf. Par.
the bonds	as far as-possible	I shall cut.	Chitragriva	said:

अस्त्वेवं तथापि यथाशक्त्येतेषां बंधनं

astu	evam,	tathā	api	yathā-śakti	eteshām	bandhanam
aa, 3 sg. Imp. Par.	Ind.	Ind.	Ind.	Acyay.	etad, G. pl. m.	-na, Ac. sg.
Be it	so,	thus	even	according to-strength	of these	the bonds

खण्डय । हिरण्यकेनोक्तं । आत्मपरित्यागेन यदा-

khaṇḍaya.	hiranyakena	uktam:	ātman-parityāgena	yad
khaṇḍ, 2 sg. Imp. Par.	-ka, I. sg.	vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.	Ttp. -ga, I. sg.	yad, N. sg. n.
divide.	By Hiranyaka	said:	by self-sacrifice	what

श्रितानां परिरक्षणं तच्च नीतिवेदिनां संमतं ।

ā-śritānām	pari-rakṣaṣam	tad	na	nīti-vedinām	saṁ-matam.
tri with ā, G. pl. m.	-ga, N. sg.	tad, N. sg. n.	Ind.	Ttp. -din, G. pl. m.	man with sam, N. sg. n. past Ptc. Pass.
of dependants	preservation,	that	not	of the policy-knowing	approved of.

यतः । आपदर्थे धनं रचेद्वारावचेद्वनैरपि ।

yatas,	āpad-arthe	dhanam	rakshet,	dārān	rakshet	dhanais	api,
Ind.	Ttp. -tha, L. sg. Adv.	-na, Ac. sg.	raksh, 3 sg. Pot. Par.	-ra, Ac. pl.	raksh, 3 sg. Pot. Par.	-na, I. pl.	Ind.
For,	For misfortune's-sake	riches	one should save,	the wife	one should save	through the	even, riches

आत्मानं सततं रचेद्वारैरपि धनैरपि ॥ ४१ ॥

ātmānam	satatam	rakshet	dārāis	api	dhanais	api. (41)
-man, Ac. sg.	Ac. sg. n. Adv.	raksh, 3 sg. Pot. Par.	-ra, I. pl.	Ind.	-na, I. pl.	Ind.
oneself	constantly	one should save	through the wife	even,	through the	even.

अन्यच्च । धर्मार्थकाममोक्षाणां प्राणाः संस्थितिहेतवः ।

anyad	cha,	dharma-artha-kāma-mokṣhāṇām	prāṇās	samsthiti-hetavas,
-ya, N. sg. n.	Ind.	Deandea. -sha, G. pl.	-ya, N. pl.	Ttp. -tu, N. pl.
Again	and,	Of virtue-wealth-desire-final liberation	life	the existence-cause,

तान्निघ्नता किं न हतं रक्षता किं न रक्षितं ॥ ४२ ॥

tān	ni-ghnatā	kim	na	hatam,	rakṣhatā	kim	na	rakṣitam?(42)
tad, Ac.	han with ni, I. sg. m.	kim, N.	Ind.	han, N. sg. n.	rakṣh, I. sg. m.	id.	Ind.	rakṣh, past Ptc.
pl. m.	Pres. Ptc. Par.	sg. n.		past Ptc. Pass.	Pres. Ptc. Par.			Pass.
that	by one destroying	what	not	destroyed,	by one saving	what	not	saved ?

चित्रदीव उवाच । सखे नीतिस्त्वावदीदृश्वेव किंल-

chitra-grivas	uvācha:	sakhe	nītis	tāvat	īdriśī	eva,	kim-tu
Bahuv. -va, N. sg.	vach, 3 sg. Perf. Par.	-khi, I. sg.	-ti, N. sg.	Ind.	-ś, N. sg. f.	Ind.	Ind. Ind.
Chitragriva	said :	Friend,	poliey	certainly	such	just,	but

हमस्मदाश्रितानां दुःखं सोढुं सर्वथासमर्थः ।

aham	asmad-āśritānām	duḥkham	soḍhum	sarvathā	a-samarthas;
asmad, N. sg.	Ttp. -ta, G. pl. m. (rt. śri with ā)	-kha, Ac. sg.	sah, Inf.	Ind.	Karm. -tha, N. sg. m.
I	of my-dependants	the affliction	to bear	wholly	un-able;

तेनेदं ब्रवीमि ।

tena	idam	bravimi.
tad, I. sg. n. Adv.	idam, Ac. sg. n.	brū, 1 sg. Pres. Par.
therefore	this	I say.

यतः । धनानि जीवितं चैव परार्थे प्राज्ञ उत्सृजेत् ।

yatas	dhanāni	jīvitam	cha	eva	para-arthe	prājñas	ud-srījet ;
Ind.	-na, Ac. pl.	-ta, Ac. sg.	Ind.	Ttp. -tha, I. sg. Adv.	-ta, N. sg. m.	srij, with ud, 3 sg.	Pot. Par.
For,	Riches,	life	and	even,	foranother's-sake	the wise	should give-up ;

सन्निमित्ते वरं त्यागो विनाशे नियते सति ॥ ४३ ॥

sat-nimitte	varam	tyāgas,	vi-nāśe	ui-yate	sati. (43)
Ttp. -tta, I. sg.	-ra, N. sg. Adv.	-ga, N. sg.	-śa, I. sg.	yam with ui, I. sg.	na, I. sg. m.
for good's sake	preferable	the sacrifice,	destruction	destined	Ptc. Pres. Par.
					being.

अयमपरस्यासाधारणो हेतुः ।

ayam	aparas	cha	a-sūdhāraṇas	hetus :
idam, N. sg. m.	-ra, N. sg. m.	Ind.	Bahuv. -ya, N. sg. m.	-tu, N. sg.
This	another	and	un-parallelled	argument :

जातिद्रव्यगुणानां च साम्यमेवां मया सह ।

jāti-dravya-guṇānām	cha	sāmyam	eshām	mayā	saha,
Deandea. -ya, G. pl.	Ind.	-ya, N. sg. n.	etad, G. pl. m.	asmad, I. sg.	Ind.
of kind-substance-quality	and	equality	of these	me	with,

मत्प्रभुत्वफलं ब्रूहि कदा किं तद्भविष्यति ॥ ४४ ॥

mat-prabhatva-phalam	brūhi	kadā	kim	tad	bhaviṣyati? (44)
Ttp. -la, Ac. sg. (cf. asmad)	brū, 2 sg.	Ind.	kim, N. sg. n.	tad, N. sg. n.	bhū, 3 sg. Fut. ii. Par.
Imp. Par.					
of me-the superiority-fruit,	say,	when	what	that	will be ?

अन्यच्च । विना वर्तनमेवैते न त्यजन्ति ममांतिकं ।

anyad cha, vinā vartanam eva ete na tyajanti mama antikam,
-ya, N. sg. n. Ind. Ind. -na, Ac. sg. Ind. etad, N. Ind. tyaj, 3. pl. asmad, -ka, Ac. sg.
G. sg. Pres. Par. G. sg.
Again and, Without wages even, these not abandon of me the proximity,

तन्मे प्राणव्ययेनापि जीवयैतान्ममाश्रितान् ॥ ४५ ॥

tad me prāṇa-vyayena api jivaya etān mama āśritān. (45)
Ind. asmad, Ttp. -ya, I. sg. Ind. jiv, 2 sg. Imp. etad, asmad, āśri with ā, Ac. pl.
Ind. Ind. therefor of me with the life-loss even cause to live these of me m. past Ptc. Pass.
the dependants.

किंच । मांसमूत्रपुरीषास्त्रिनिर्मिते ऽस्मिन्कलेवरे ।

kin-cha, māṁsa-mūtra-purīṣa-asthi-nirmite asmin kalevare
Ind. Ind. Ttp. -ta, L. sg. n. (rt. mā with nis) idam, L. sg. n. -ra, L. sg.
Moreover, On the flesh-urine-excrement-bone-composed this body

विनश्यरे विहायास्त्रां यशः पालय मित्र मे ॥ ४६ ॥

vi-naśyare vi-hāya ā-sthām yaśas pālaya mitra me. (46)
-ra, L. sg. n. hā with vi, Ger. -sthā, Ac. sg. -śas, Ac. sg. pā, 2 sg. Imp. -ra, V. sg. asmad,
Ind. Ind. the perishable having given up consideration, the fame preserve, O friend, of me.
Par. Cause.

अपरं च पश्य । यदि नित्यमनित्येन निर्मलं मलवाहिना ।

aparam cha paśya, yadi nityam a-nityena nis-malam mala-vāhinā
-ra, Ac. Ind. dṛś, 2 sg. Ind. -ya, N. sg. n. Karm. -ya, I. Bahuv. -la, Ttp. -hin, I. sg. n.
sg. n. Imp. Par. sg. n. N. sg. n. N. sg. n.
Another and behold, If the eternal through the the stain-less through the stain-
non-eternal, non-eternal, bringing,

यशः कायेन लभ्येत तन्न लब्धं भवेच्च किं ॥ ४७ ॥

yaśas kāyena labhyeta, tad na labdham bhavet nu kim? (47)
-śas, N. sg. -ya, I. sg. labh, 3 sg. tad, N. Ind. labh, N. sg. n. bhū, 3 sg. Ind. Ind.
Ind. Ind. fame through the body might be that not obtained should be well why?
sg. n. Pot. Pass. sg. n. past Ptc. Pass. Pot. Par.

यतः । शरीरस्य गुणानां च दूरमत्यंतमंतरं ।

yatas, śarīrasya guṇānām cha dūram ati-antam antaram,
Ind. Ind. -ra, G. sg. -ṇa, G. pl. Ind. -ra, N. sg. n. Ttp. -ta, N. sg. n. -ra, N. sg. n.
For, Of the body of virtues and, a wide exceeding difference,

शरीरं क्षणविध्वंसि कल्पांतस्थायिनो गुणाः ॥ ४८ ॥

śarīram kṣaṇa-vidhvāṁsi, kalpa-anta-sthāyinas guṇās. (48)
-ra, N. sg. Ttp. -śin, N. sg. n. Ttp. -yin, N. pl. m. -ṇa, N. pl.
the body in a moment-falling asunder, to a kalpa's-end-lasting virtues.

इत्याकर्ण्य हिरण्यकः प्रहृष्टमनः पुलकितः सन्नव्रीत् ।

iti ā-karṇya hiraṇyakas prahṛiṣṭa-manās pulakitas saṇ abravīt:
Ind. Ind. Ger. -ka, N. sg. Bahuv. -nas, N. sg. m. -ta, N. sg. m. as, N. sg. m. brū, 3 sg.
Thus having heard Hiranyaka of delighted-mind thrilled being said:
Ptc. Pres. Par. Impf. Par.

साधु मित्र साधु । अनेनाश्रितवात्सल्येन चैलोक्यस्यापि

sādhū, mitra, sādhū; anena āśrita-vātsalyena trailokyasya api
-dhu, N. sg. -ra, V. sg. -dhu, N. sg. idam, I. sg. n. Ttp. -ya, I. sg. -ya, G. sg. Ind.
N. Adv. Nobly, friend, nobly; through this towards the dependants-
tenderness of the three - even
worlds

प्रभुत्वं त्वयि युज्यते । एवमुक्त्वा तेन सर्वेषां

prahbuvam tvayi yujyate. evam uktvâ tena sarveshâm
-tvâ, N. sg. yashmad, L. sg. yuj, 3. sg. Pres. Ind. vach, Ger. tad, I. sg. m. -va, G. pl. m.
the sovereignty in thee is proper. Thus having spoken by him of all

बंधनानि च्छिन्नानि । ततो हिरण्यकः सर्वान्सादरं संपूज्याह ।

handhanâni chhinnâni. tatas hiranyakas sarvân sa-âdaram sam-pûjya âha :
-na, N. pl. chhid, N. pl. n. past Ind. -ka, N. sg. -va, Ac. pl. m. Atyay. pûj with sam, sh, 3. sg.
the bonds cut, Then Hiraṇyaka all respectfully having saluted Perf. Par. said :

सखे चित्रघीव सर्वथात्र जालबंधनविधौ सति दोषमा-

sakhe chitra-griva, sarvathâ atra jâla-bandhana-vidhau sati dosham
-khi, V. sg. Bahuv. -va, V. sg. Ind. Ind. Ttp. -dhi, L. sg. as, L. sg. m. Ptc. -sha, Ac. sg.
Friend Chitragriva, wholly here the net-confinement-destiny being, a fault

शङ्क्यात्मन्यवज्ञा न कर्तव्या ।

â-śankya âtmani ava-jûâ na kartavyâ.
śank with â, Ger. -man, L. sg. -jûâ, N. sg. Ind. krt, N. sg. f. Ptc. Fut. Pass.
suspecting, of one's self disdain not to be made.

यतः । यो ऽधिकाद्योजनशतात्यश्वतीक्ष्णमिषं खगः ।

yatas, yas adbhikât yojana-śatât paśyati iha âmisham kha-gas
Ind. yad, N. sg. m. -ka, Ab. sg. n. Ttp. -ta, Ab. sg. dris, 3. sg. Ind. -sha, Ac. sg. Ttp. -ga, N. sg.
For, Who from a great yojana-hundred espies here the prey, a bird,

स एव प्राप्तकालस्तु पाशबंधं न पश्यति ॥ ४८ ॥

sas eva prâpta-kâlas tu pâśa-bandham na paśyati. (49)
tad, N. Ind. Bahuv. -la, N. sg. m. Ind. Ttp. -dha, Ac. sg. Ind. dris, 3. sg.
eg. m. he even having reached-the time on the other hand the snare-knot not Pres. Par. sees.

अपरं च । शशिदिवाकरयोर्यहपीडनं

sparam cha, śaśin-divâkarayos graha-piḍanam,
-ra, N. sg. n. Ind. Drandva. -ra, G. du. Ttp. -na, Ac. sg.
Another and, Of moon-(and)-sun through eclipse-the distress,

गजभुजंगमयोरपि बंधनं ।

gaja-bhujaṅgamayos api bandhanam,
Drandva. -ma, G. du. Ind. -na, Ac. sg.
of elephant-(and)-serpent also the binding,

मतिमतां च विलोक्य दरिद्रतां

matimatâm cha vi-lokya daridratâm,
-mat, G. pl. m. Ind. lok with vi, Ger. -tâ, Ac. sg.
of the wise and having perceived the indigence,

विधिरहो बलवानिति मे मतिः ॥ ५० ॥

vidhis aho balavân iti me matîs. (50)
-dhi, N. sg. Ind. -vat, N. sg. m. Ind. asmad, G. sg. -ti, N. sg.
'destiny, Oh, powerful,' thus of me the thought.

अन्यच्च । व्योमैकांतविहारिणो ऽपि विहगाः संप्राप्नुवंत्यापदं ।

anyad	cha,	vyoman-ekānta-vihāriṇas	api	vihagās	sam-pra-āpnuvanti	â-padam,
-ya, N.	Ind.	Typ. -rin, N. pl. m.	Ind.	-ga, N. pl.	Ap. with sam and pra,	-pad, Ac. sg.
Again	and,	In the air-exclusively-roaming	even	birds	3 pl. Pres. Par.	meet
						misfortune,

बध्यन्ते निपुणैरगाधसलिलान्मत्स्याः समुद्रादपि ।

badhyante	nipuṇais	sgādha-salilāt	matsyās	samudrāt	api;
bandh, 3 pl. Pres. Pass.	-ṇa, I. pl. m.	Bahuv. -la, Ab. sg. m.	-ya, N. pl.	-ra, Ab. sg.	Ind.
captured are	by artful men	out of the deep-water	fishes	ocean	even;
		containing			

दुर्नीतं किमिहास्ति किं सुचरितं कः स्थानलाभे गुणः

dus-nitam	kim	iha asti,	kim	su-charitam ?	kas	sthāna-lābhe	guṇas ?
Karm. -ta,	kim, N.	Ind.	as, 3 sg.	kim, N.	Karm. -ta, N. sg. n.	kim, N.	Typ. -bha, I. sg.
N. sg. n.		Pres. Par.	sg. n.			sg. n.	-na, N. sg.
Badly-con-	whist	here	is,	what	well-performed?	what	in position-
ducted							obtainment
							merit?

कालो हि व्यसनप्रसारितकरो गृह्णाति दूरादपि ॥ ५१ ॥

kālas	hi	vyasana-prasārita-karas	grihṇāti	dūrāt	api.	(51)
-la, N. sg.	Ind.	Bahuv. -ra, N. sg. m.	grah, 3 sg. Pres. Par.	-ra, Ab. sg. n.	Ind.	
time	for	to destruction-having forth	seizes	from afar	even.	
		stretched-the hands				

इति प्रबोधातिथ्यं कृत्वालिङ्ग्य च चित्रग्रीवस्तेन

iti	pra-bodhya	âtithyam	kṛtvā	â-liṅgya	cha	chitra-grīvas	tena
Ind.	budh with pra.	-ya, Ac. sg.	kṛi, Ger.	liṅg with â,	Ind.	Bahuv. -va, N. sg.	tad, I.
	Ger. Caus.			Ger.			sg. m.
Thus	having instructed,	hospitality	having	having em-	and,	Chitragrīva	by him
			made,	braced			

संप्रेषितो यथेष्टदेशान्सपरिवारो ययौ । हिरण्यको

sam-pra-eshitas	yathā-ishṭa-deśān	sa-parivāras	yayau ;	hirsnyakas
ish with sam and pra, N. sg.	Karm. -śa, Ac. pl.	Bahuv. -ra, N. sg. m.	ya, 3 sg. Perf.	-ka, N. sg.
m. past Ptc. Pass. Caus.			Par.	
dismissed	to ad libitum-plces	with-attendants	went ;	Hiranyaka

ऽपि खविवरं प्रविष्टः ।

api	sva-vivaram	pra-vishṭas.
Ind.	Karm. -ra, Ac. sg.	viś with pra, N. sg. m. past Ptc. Pass.
also	his-hole	entered.

यानि कानि च मित्राणि कर्तव्यानि शतानि च ।

yāni	kāni	cha	mitrāṇi	kartavyāni	śatāni	cha ;
yad, N. pl. n.	kim, N. pl. n.	Ind.	-ra, N. pl.	kṛi, N. pl. n. Ptc. Fut. Pass.	-ta, N. pl.	Ind.
Whosoever			friends	arc to be made	hundreds	and ;

पश्य मूषिकमित्रेण कपोता मुक्तबंधनाः ॥ ५२ ॥

paśya	mūshika-mitreṇa	kapotās	mukta-bandhanās.	(52)
dṛiś, 2 sg. Imp. Par.	Karm. -ra, I. sg.	-ta, N. pl.	Bahuv. -na, N. pl. m.	
Behold,	through the mouse-friend	the pigeons	bond-delivered.	

अथ लघुपतनकनामा काकः सर्ववृत्तांतदर्शी साश्चर्यमि-

atha	laghupatanaka-nāmā	kākas	sarva-vṛttānta-darśi	sa-āścharyam
Ind.	Bahuv. -man, N. sg. m.	-ka, N. sg.	Typ. -sin, N. sg. m.	Avyay.
Now	Laghupatanaka-named	the crow	the whole-event-seeing	with astonishment

दमाह । अहो हिरण्यक स्नाह्यो ऽसि । अतो ऽहम-

idam, Ac. eg. n. this	âha : ah, 3 sg. Perf. Par. said :	aho Ind. -ka, Y. sg. Oh	hiranyaka -ka, Y. sg. Hiranyaka,	ślâghyas ślâgh, N. sg. m. Ptc. Fut. Pass. to be praised	asi ; as, 2 sg. Pres. Par. thou art ;	atas Ind. asmad, N. sg. hence	ahum asmad, N. sg. I
-----------------------------	--	----------------------------------	--	--	--	--	----------------------------

पि त्वया सह मैत्रीमिच्छामि । अतो मां मैत्र्येणानुग्रहीतु-

api Ind. I. sg. also	tvayâ yushmad, Ind. I. sg. thee	saha Ind. -ri, Ac. sg. with	maitrim ish, 1 sg. Pres. Par. friendship	icchhâmi ; ish, 1 sg. Pres. Par. wish ;	atas Ind. asmad, -ya, I. sg. me	mâam Ac. sg. with	maitryeṇa grah with anu, Inf. friendship	anu-grahitum to favour
-------------------------------	--	--------------------------------------	---	--	--	-------------------------	--	---------------------------

महसि । एतच्छ्रुत्वा हिरण्यको ऽपि विवराभ्यन्तरादाह ।

arh, 2 sg. Pres Par.	etad, Ac. sg. n.	śrutvâ śru, Ger.	hiranyakas -ka, N. sg.	api Ind.	vivara-abhyantarât Tip. -ra, Ab. sg.	âha : ah, 3 sg.
deign.	This	having beard	Hiranyaka	also	from the hole's-inside	said :

कस्त्वं । स ब्रूते । लघुपतनकनामा वायसो ऽहं ।

kas kim, N. sg. m.	tvam ? yushmad, N. sg.	sas tad, N. sg. m.	hrûte : brû, 3 sg. Pres. Atm.	laghupatanaka-nâmâ Bahuc. -man, N. sg. m.	vâyasas -sa, N. sg.	aham. N. sg.
Who	thou ?	He	says :	Laghupatanaka-named	a crow	I.

हिरण्यको विहस्याह । का त्वया सह मैत्री ।

biranyakas -ka, N. sg.	vi-hasya has with vi Ger.	âha : ah, 3 sg. Perf. Par.	kâ kim, N. sg. f.	tvayâ yushmad, I. sg.	saha Ind.	maitri ? -ri, N. sg.
Hiranyaka,	laughing,	says :	What	thee	with	friendship ?

यतः । यथेन युज्यते लोके बुधस्तत्तेन योजयेत् ।

yatas, Ind.	yad, N.	yena yad, Lag. m.	yujyate yuj, 3 sg. Pres. Pass.	loke -ka, L. sg.	budhas -dha, N. sg. m.	tad, Ac.	tena tad, I. sg. n.	yojayet ; yuj, 3 sg. Pot. Par. Cause.
For,	What	with what	is fitting	in the world,	a wise man	that	with that	should unite ;

अहमन्नं भवान्भोक्ता कथं प्रीतिर्भविष्यति ॥ ५३ ॥

aham asmad, N. sg.	annam -na, N. sg.	bhavan -vat, N. sg. m.	bhoktâ ; -tri, N. sg. m.	katham Ind.	pritis -ti, N. sg.	bhaviṣhyati ? (53) hhû, 3 sg. Fut. ii. Par.
I	the food,	you	the eater ;	how	love	will be ?

अपरं च । भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिः विपत्तेरेव कारणं ।

aparam -ra, N. sg. n.	cha, Ind.	bhakṣhya-bhaksbakayos Devandea. -ka, G. du. m.	pritis -ti, N. sg.	vi-pattes -ti, G. sg.	eva Ind.	kâraṇam ; -ṇa, N. sg.
Another	and,	Of the food- (and)- the feeder	love,	of misfortune	alone	the cause ;

ऋगालात्पाशबद्धो ऽसौ मृगः काकेन रक्षितः ॥ ५४ ॥

śrīgâlât -la, Ab. sg.	pâśa-baddhas Tip. -dha, N. sg. m.	asau adas, N. sg. m.	mṛigas -ka, N. sg.	kâkena -ka, I. sg.	rakshitas. (54) raksh, N. sg. m. past Ptc. Pass.
through a jackal	snare-bound	that	deer	by the crow	saved.

वायसो ऽब्रवीत् । कथमेतत् । हिरण्यकः कथयति । अस्ति मगधदेशे

vâyasas -sa, N. sg.	ahravît : hrû, 3 sg. Impf. Par.	katham Ind.	etad, N. eg. n.	hiranyakas -ka, N. sg.	kathayati : kath, 3 sg. Pres. Par.	asti as, 3 sg. Pres. Par.	magadha-deśe Karm. -śa, L. sg.
The crow	said :	How	that ?	Hiranyaka	relates :	There is	in the Magadha-country

चंपकवती नामारस्थानी । तस्यां चिरान्महता स्नेहेन

champakavati nāma aranyāni; tasyām chirāt mahatā snehena
-ti, N. sg. -man, Ac. sg. Adv. -ni, N. sg. tad, L. sg. f. -ra, Ab. sg. m. Adv. -hat, I. sg. m. -ha, I. sg.
Champakavati by name a large wood; therein since long with great affection

मृगकाको निवसतः । स च मृगः स्नेच्छया भ्राम्यन्

mṛga-kākau ni-vasatas. sas cha mṛgas sva-icchhayā bhrāmyan
Deadv. -ka, N. du. vas with ni, 3 tad, N. sg. m. Ind. -ga, N. sg. Karm. -cha, I. sg. bhrām. N. sg. m.
a deer- (and) a crow dwell. That and deer at his-pleasure roaming
du. Pres. Par. Ptc. Pres. Par

हृष्टपुष्पाङ्गः केनसिष्कृगालेनावलोकितः । तं दृष्ट्वा शृगालो

hrishṭa-puṣṭa-aṅgas kena - chid śṛgālena ava-lokitas. tam dṛiṣṭvā śṛgālas
Bahuc. -ga, N. sg. m. kim, I. sg. m. Ind. -la, I. sg. lok with ava, N. sg. tad, Ac. dṛiṣ, Ger. -la, N. sg.
frisky-fat-limbed by some jackal (was) espied, Him having seen the jackal
m. past Ptc. Pass. sg. m.

ऽचिंतयत् । आः कथमेतन्मांसं सुललितं भक्षयामि । भवतु

achintayat : āh katham etad-māmsam su-lalitam bhakshayāmi? bhavatu,
chint, 3 sg. Impf. Ind. Ind. Ttp. -sa, Ac. sg. Karm. -ta, Ac. bhaksh, 1 sg. Pres. bhū, 3 sg. Imp.
thought: Ah, how of him-the meat the very-delicate I eat? Be it,
Par. Par.

विश्वासं तावदुत्पादयामि । इत्यालोच्योपसृत्याब्रवीत् ।

vi-śvāsam tāvat ud-pādayāmi. iti ā-lochya upa-sṛitya abravīt:
-sa, Ac. sg. Ind. pad with ud, 1 sg. Ind. loch with ā, Ger. sṛi with upa, brū, 3 sg. Impf.
confidence first I produce. Thus having thought having approached he said :
Pres. Par. Caus. Ger. Par.

मित्र कुशलं ते । मृगेणोक्तं । कस्त्वं । स

mitra kuśalam te. mṛigeṇa uktam : kas tvam? sas
-ra, V. sg. -la, N. sg. n. yushmad, -ga, I. sg. vach, N. sg. n. past kim, N. sg. m. yushmad, tad, N.
Friend, hail to thee. By the deer said : Who thou? He
D. sg. Ptc. Pass. N. sg. sg. m.

ब्रूते । कुशुद्रबुद्धिनामा जंबुको ऽहं । अचारस्थे बंधुहीनो

brūte : kshudrabuddhi-nāmā jambukas aham ; atra aranye bandhu-hīnas
brū, 3 sg. Bahuc. -man, N. sg. m. -ka, N. sg. asmad, Ind. -ya, I. sg. Ttp. -na, N. sg. m. (hā)
Pres. Attm. N. sg. I; here - in the wood relation-deprived
says: Kshudrabuddhi-named a jackal

मृतवन्निवसामि । इदानीं त्वां मित्रमासाद्य पुनः संबधु-

mṛita-vat ni-vasāmi; idānīm tvām mitram ā-sādyā punar sa-bandhus
Ind. vas with ni, 1 tad, Ind. yushmad, -ra, Ac. sg. sad with ā, Ger. Ind. Bahuc. -dhu, N. sg. m.
dead-like I dwell; now thee a friend having found again relation-possession
sg. Pres. Par. Ac. sg. Caus. I. sg. Ind.

जीवलोकं प्रविष्टो ऽस्मि । अधुना तवानुचरेण मया सर्वथा

jīva-lokam pra-viṣṭas asmi; adhunā tava anu-chareṇa mayā sarvathā
Ttp. -ka, Ac. sg. viṣ with pra, N. sg. m. past Ptc. Pass. Pres. Par. Ind. yushmad, -ra, I. sg. m. asmad, Ind.
into of the entered I am; now of thee the attendant by me wholly
living-the world G. sg. I. sg. Ind.

भवितव्यं । मृगेणोक्तं । एवमस्तु । ततः पश्चादस्मिन्गते

bhavitavyam. mṛigeṇa uktam : evam astu. tatas paśchāt astam-gate
bhū, N. sg. m. Ptc. -ga, I. sg. vach, N. sg. n. past Ind. as, 3 sg. Ind. Ind. gam with astam, L. s
to be. By the deer said : Thus it be. There-after, having gone-home
Ptc. Pass. Ptc. Pass. Imp. Par. m. past Ptc. Pass.

सवितरि भगवति मरीचिमालिनि तौ मृगस्य वासभूमिं गतौ ।

savitari	bhagavati	mariche-mālini	tau	mṛgasya	vāsa-bhūmim	gatau.
-tṛi, L. sg.	-vat, L. sg. m.	Bahuv. -lin, L. sg. m.	tad, N. du. m.	-ga, G. sg.	Tīp. -mi, Ac. sg.	gam, N. du. m. post Ptc. Pass.
the sun,	the venerable,	the ray-garlanded,	those two	of the deer	to the dwelling-place	proceeded.

तत्र चंपकवृक्षशाखायां सुबुद्धिनामा काको मृगस्य चिरमित्रं

tatra	champakavṛksha-śākhāyām	suhuddhi-nāmā	kākas	mṛgasya	chira-mitram
Ind.	Tīp. -khā, L. sg.	Bahuv. -man, N. sg. m.	-ka, N. sg.	-ga, G. sg.	Karm. -ra, N. sg.
There	on a Champaka-tree-branch	Subuddhi-named	a crow,	of the deer	an old-friend,

निवसति । तौ दृष्ट्वा काको ऽवदत् । सखे चित्रांग को

ni-vasati.	tau	dṛishṭvā	kākas	avadat :	sakhe	chitra-aṅga,	kas
vas with ni, 3 sg. Pres. Par.	tad, Ac. du. m.	dṛiṣ, Ger.	-ka, N. sg.	vad, 3 sg. Impf. Par.	-khi, V. sg.	Bahuv. -ga, V. sg.	kim, N. sg. m.
dwells.	Those two	having seen	the crow	said :	Friend	Chitrāṅga,	who

ऽयं द्वितीयः । मृगो ब्रूते । जंबुको ऽयमस्मत्सखमिच्छन्ना-

ayam	dvitīyas?	mṛgas	brūte :	jambukas	ayam	asmad-sakhyam	ichebhan
idam, N. sg. m.	-ya, N. sg. m.	-ga, N. sg.	brū, 3 sg. Pres. Atm.	-ka, N. sg.	idam, N. Tīp. -ya, Ac. sg.	iah, N. sg. m. Ptc. Pass.	Pres. Par.
this	second?	The deer	says :	A jackal	this	of us-the friend-	wishing

गतः । काको ब्रूते । मित्रं अकस्मादागतुना सह मैत्री

â-gatas.	kākas	brūte :	mitra	a-kasmât	â-gantunâ	saha	maitri
gam with â, N. sg. m. post Ptc. Pass.	-ka, N. sg.	brū, 3 sg. Pres. Atm.	-ra, V. sg.	Ind. (kim)	-tu, I. sg.	Ind.	-ri, N. sg.
approached.	The crow	says :	Friend,	from no-where	a comer	with,	friendship

न युक्ता । तथा चोक्तं ।

na	yuktâ;	tathâ	cha	uktam :
Ind. yuj, N. sg. f. post Ptc. Pass.	Ind.	Ind.	vach, N. sg. n. post Ptc. Pass.	
not	proper;	thus	and	said :

अज्ञातकुलशीलस्य वासो देयो न कस्यचित् ।

a-jñâta-kula-śilasya	vâsas	deyas	na	kasya-chid,
Bahuv. -la, G. sg. m.	-sa, N. sg.	dâ, N. sg. m. Ptc. Fut Pass.	Ind.	kim, G. sg. m. Ind.
Of one of unknown-family-(and)character	residence	to be given	not	of any one;

मार्जारस्य हि दोषेण हतो यन्मो जरद्भवः ॥ ५५ ॥

mârijârasya	hi	doshena	hato	gridhras	jñaradgavas. (55)
-ra, G. sg.	Ind.	-sha, I. sg.	han, N. sg. m. past Ptc. Pass.	-ra, N. sg.	-va, N. sg.
of a cat	for	through the offence	slain	the vulture	Jaradgava.

तावाहत् । कथमेतत् । काकः कथयति ।

tau	âhatus :	katham	etad?	kākas	kathayati.
tad, N. du. m.	ah, 3 du. Perf. Par.	Ind.	etad, N. sg. n.	-ka, N. sg.	kath, 3 sg. Pres. Par.
They both	say:	How	that?	The crow	relates :

अस्ति भागीरथीतीरे शृङ्गकूटनाम्नि पर्वते महान्पर्कटीवृक्षः ।

as, 3 sg. Pres. Par.	Tīp. -ra, L. sg.	Bahuv. -man, L. sg. m.	-ta, L. sg.	-hat, N. sg. m.	Karm. -ksha, N. sg.
There is	on the Ganges-bank,	upon a Śṛṅgha-kūṭa-named	mountain	a large	fig-tree.

तस्य कोटरे दैवदुर्विपाकाङ्गलितनखनयनो जरद्गवनामा गृध्रः प्रतिवसति ।

tad, G. -ra, L. sg. Ttp. -ka, Ab. sg. Bahuv. -na, N. Bahuv. -man, N. -ra, N. sg. yas with prati-
eg. m. Of it in the hollow through fate's- having lost-claws- Jaradgava- a vulture 3 sg. Pres. Par.
hard doom (and) eyes named dwells.

अथ रूपया तज्जीवनाय तद्गृह्वाशिनः पक्षिणः स्वाहारात्किञ्चित्किञ्चिद्गृह्य

Ind. -pa, I. sg. Ttp. -na, D. sg. Ttp. -sin, N. pl. m. -kashin, Karm. -ra, Ab. sg. kim-chid, Ac. sg. n. hri with
Now through of him-for the on that-tree- birds from their own- a little a little ud, Ger.
pity support roosting food having taken

ददति । तेनासौ जीवति । अथ कदाचिद्दीर्घकर्णनामा मार्जारः

dā, 3 pl. Pres. Par. tad, I. sg. n. adas, N. sg. m. jiv, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind Bahuv. -man, N. sg. m. -ra, N. sg.
give. By that he lives. Now one day Dirghakarṇa- a cat
named

पक्षिशाकान्भक्षितुं तत्रागतः । ततस्तस्मा-

Ttp. -ka, Ac. pl. m. bhaksh, Inf. Ind. gam with ā, N. sg. m. Ind. tad, Ac. sg. m.
of the birds-the young ones to eat there arrived. Then him
past Ptc. Pass.

यातं दृष्ट्वा पक्षिशाकैर्भयार्तेः कोलाहलः कृतः ।

yā with ā, Ac. sg. m. dṛṣṭ, Ger. Ttp. -ka, I. pl. m. Ttp. -ta, I. pl. m. -la, N. sg. kri, N. sg. m.
Ptc. Pres. Par. approaching having seen of the birds-by fear-stricken, clamour made. /
the young ones,

तच्छ्रुत्वा जरद्गवेनोक्तं । को ऽयमायाति । दीर्घकर्णे

tad, Ac. śru, Ger. -va, I. sg. vach, N. sg. n. kim, N. idam, N. yā with ā, 3 sg. Bahuv. -na, N. sg.
eg. n. That having heard by Jaradgava said: . Who this approaches? Dirghakarṇa,
past Ptc. Pass. eg. m. sg. m. Pres. Par.

गृध्रमवलोक्य सभयमाह । हा हतो ऽस्मि ।

-ra, Ac. sg. lok with ava, Ger. Avagay, ah, 3 sg. Perf. Par. Ind. han, N. sg. m. aa, 1 sg. Pres. Par.
the vulture having perceived, with fear said: Oh, lost I am.
past Ptc. Pass.

यतः । तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतं ।

Ind. -vat, Ac. sg. n. -ya, G. sg. bhī, N. sg. n. -vat, Ac. sg. n. Adv. -ya, N. sg. n. Karm. -ta, N. sg. n.
Adv. Since, So long of danger one must be as danger not-approached,
Ptc. Fut. Pass. afraid,

आगतं तु भयं वीक्ष्य नरः कुर्याद्यथोचितं ॥ ५६ ॥

gam with ā, Ac. sg. n. Ind. -ya, Ac. sg. iksh with vi, -ra, N. sg. kri, 3 sg. Pot. Par. Ind. -ta, N. sg. n.
past Ptc. Pass. approached but danger having seen a man should act as proper. (56)
Ger.

अधुनास्य संनिधाने पलायितुमक्षमः । तद्यथा भवितव्यं

Ind. idam, G. sg. m. -na, L. sg. ay with palā, Inf. Karm. -ma, N. Ind. Ind. bhū, N. sg. n.
Now of him in the presence to escape unable; therefore as it is to be,
eg. m. Ptc. Fut. Pass.

तद्भवत् तावद्विद्यासमुत्पाद्यास्य समीप-

tad, N. sg. n. bhū, 3 sg. Imp. Par. Ind. -sa, Ac. sg. pad with ud, Ger. idam, G. -pa, Ac. sg. n.
that let be; first confidence having produced of him to the proximity

मुपगच्छामि । इत्यालोच्योपसृत्याब्रवीत् ।

gam with upa, 1 sg. Pres. Par. Ind. loch with ā, Ger. sri with upa, Ger. brū, 3 sg. Impf. Par.
I approach. Thus having reflected, having near-gone, he said :

आर्य त्वामभिवंदे । शुभ्रो ऽवदत् । कस्त्वं ।

-ya, V. sg. yushmad, Ac. sg. vand with abhi, -ra, N. sg. vad, 3 sg. kim, N. sg. m. yushmad, N. sg.
Reverend Sir, thee I salute. The vulture said : Who thou ?

सो ऽवदत् । मार्जारो ऽहं । शुभ्रो ब्रूते ।

tad, N. sg. m. vad, 3 sg. Impf. Par. -ra, N. sg. asmad, N. sg. -ra, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm.
He said : A cat I. The vulture says :

दूरमपसर नो चेद्वन्तव्यो ऽसि मया । मार्जारो ऽवदत् ।

-ra, Ac. sri with apa, 2 sg. Ind. Ind. han, N. sg. m. Ptc. as, 2 sg. Pres. asmad, -ra, N. sg. vad, 3 sg.
eg. n. Add. Imp. Par. Fut. Pass. Par. I. sg. Impf. Par.
Far away-go; not if, to be killed thou art by me. The cat said :

श्रूयतां तावदस्मद्वचनं ततो यद्यहं बध्यस्तदा हन्तव्यः ।

śru, 3 sg. Imp. Pass. Ind. Ttp. -na, Ind. Ind. asmad, -ya, N. sg. m. (rt. han) Ind. han, N. sg. m.
N. sg. Ptc. Fut. Pass. Ptc. Fut. Pass.
It may be heard first of me-the thereafter if I to be punished, then to be killed.
speech;

यतः । जातिमात्रेण किं कश्चिद्भन्यते पूज्यते कश्चित् ।

Ind. Ttp. -ra, I. sg. Ind. kim-chid, N. sg. m. han, 3 sg. Pres. Pass. pūj, 3 sg. Pres. Pass. Ind.
For, Through birth-merely any one is punished, is honoured anywhere?

व्यवहारं परिज्ञाय बध्यः पूज्यो ऽयवा भवेत् ॥ ५७ ॥

-ra, Ac. sg. jñā, with parī, -ya, N. sg. m. pūj, N. sg. m. Ptc. Ind. bhū, 3 sg. Pot.
Ger. (rt. han) Fut. Pass. Par.
the conduct having scrutinised to be punished to be honoured or he should be. (57)

शुभ्रो ब्रूते । ब्रूहि किमर्थमागतो ऽसि । सो ऽवदत् ।

-ra, N. sg. brū, 3 sg. 2 sg. Imp. Ind. gam with ā, N. sg. m. as, 2 sg. Pres. tad, N. vad, 3 sg. Impf.
Pres. Attm. Par. post. Ptc. Pass. Par. eg. m. Par.
The vulture says : Say, wherefore approached thou art ? He said :

अहमत्र गंगातीरे नित्यं स्नायी ब्रह्मचारी चांद्रायणव्रत-

asmad, Ind. Ttp. -ra, I. sg. Karm. -yin, Ttp. -rin, N. sg. m. Karm. -ta, Ac. sg.
N. sg. I here on the Ganges-bank, constantly-bathing, religious study- the Chāndrāyana-vow
observing

माचरंस्तिष्ठामि । युष्मान्धर्मज्ञानरतान्विश्वासभूमयः

char with A, N. sg. m. sthā, 1 sg. yushmad, Ttp. -ta, Ac. pl. m. Ttp. -mi, N. pl.
Ptc. Pres. Par. Pres. Par. Ac. pl.
performing, stay. You of duty-the knowledge-enjoying of confidence-objects

पक्षिणः सर्वे सर्वदा ममाग्रे प्रसुवन्ति । अतो भवद्भ्यो

-kshin, -va, N. Ind. asmad, G. sg. -ra, L. sg. Adv. stu with pra, Ind. -vat, Ab. pl. m.
N. pl. m. pl. m. always of me in the presence 3 pl. Pres. Par. praise ; therefore from you,

विद्यावयोवृद्धेभ्यो धर्मे श्रोतुमिहागतः । भवन्तस्यैतादृशा

Ttp. -dha, Ab. pl. m. -ma, Ac. sg. -śru, Inf. Ind. gam with A, N. sg. m. -vat, N. pl. m. Ind. -śa N. pl. m.
in wisdom-(and) the duty of to hear hither approached. You and such
age-old, religion

धर्मज्ञा यन्मामतिथिं हन्तुमुद्यताः । गृहस्थधर्मज्ञैषः ।

Ttp. -jña, N. Ind. asmad, -thi, Ac. sg. han, Inf. gam with ud, N. pl. m. Ttp. -ma, N. sg. Ind. etad, N.
pl. m. Ac. sg. of religion- that me a guest to kill ready. A householder's- and this:
knowers, duty

अरावप्युचितं कार्यमातिथ्यं गृहमागते ।

-ri, L. sg. Ind. -ta, Neg. n. kri, N. sg. n. Ptc. -ya, N. sg. -ha, Ac. sg. gam with A, L. sg. m.
To an enemy even proper to be exercised hospitality, to the house approached,
Fut. Pass.

केतुः पार्श्वगताच्छायां नोपसंहरते द्रुमः ॥ ५८ ॥

-tri, Ab. sg. Ttp. -ta, Ab. sg. m. -yā, Ac. sg. Ind. hri, u tth upa-sam, 3 sg. Pres. Attm. -ma, N. sg.
from the cutter to its side-come the shade not withdraws a trec. (58)

यदि वा धनं नास्ति तदा प्रीतिवचसायतिथिः

Ind. Ind. -na, N. sg. Ind. as 3 sg. Pres. Par. Ind. Ttp. -chas, I. sg. Ind. -thi, N. sg.
If or property not there is, then with affection-speech at least a guest

पूज्य एव ।

pūj, N. sg. m, Ptc. Fut. Pass. Ind.
to be honoured certainly.

यतः । दृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च सूनुता ।

Ind. -pa, N. pl. -mi, N. sg. -ka, N. sg. -ch, N. sg. -tha, N. sg. f. Ind. -ta, N. sg. f.
For, Straw, room, water, speech as fourth and gentle,

एतान्यपि सतां गेहे नोच्छिद्यन्ते कदाचन ॥ ५९ ॥

etad, N. pl. n. Ind. -i, G. pl. m. -ha, L. sg. Ind. ebhid with ud, Ind.
3 pl. Pres. Pass. these together of the good in the house not are wanting at any time. (59)

अपरं च । निर्गुणेष्वपि सत्त्वेषु दयां कुर्वति साधवः ।

-ra, N. sg. n. Ind. Bahuv. -ṇa, L. pl. n. Ind. -tva, I. pl. -ya, Ac. sg. kṛi, 3 pl. Pres. Par. -dhu, N. pl. m.
Another and, Unto worthless even beings mercy show the good ;

न हि संहरते ज्योत्स्नां चंद्रश्यां डालवेग्ननि ॥ ६० ॥

Ind. Ind. hpi with sam, 3 sg. Pres. Attm. -na, Ac. sg. -dra, N. sg. Ttp. -man, L. sg.
not for withhold (her) light the moon at the Chāṇḍāla-dwelling. (60)

अन्यच्च । अतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहात्प्रतिनिवर्तते ।

-ya, N. sg. n. Ind. -thi, N. sg. yad, G. sg. m. Bahuv. -ha, N. sg. m. -ha, Ab. sg. vrit with prati-ni,
3 sg. Pres. Attm.
Again and, A guest of whom broken-hoped from the house turns away,

स तस्मै दुष्कृतं दत्त्वा पुण्यमादाय गच्छति ॥ ६१ ॥

tad, N. sg. m. D. sg. m. Karm. -ta, Ac. sg. n. -ya, Ac. sg. dā with ā, Ger. gam, 3 sg. Pres. Par. goos. (61)
He to him the guilt having given, the merit having taken,

अन्यच्च । उत्तमस्यापि वर्णस्य नीचोऽपि गृहमागतः ।

-ya, N. sg. n. Ind. -ma, G. sg. m. Ind. -ṇa, G. sg. -cha, N. sg. m. Ind. -ha, Ac. sg. gam with ā, N. sg. m. past Ptc. Pass.
Again and, Of the highest even caste a low person even to the house come

पूजनीयो यथा योग्यं सर्वदेवमयोऽतिथिः ॥ ६२ ॥

pūj, N. sg. m. Ptc. Fut. Pass. Ind. -ya, N. sg. n. -ya, N. sg. m. -thi, N. sg.
to be honoured as proper, all-gods representing a guest. (62)

गृध्रोऽवदत् । मार्जारो हि मांसरुचिः पक्षिशावकाश्चात्र

-ra, N. sg. yad, 3 sg. -ra, N. sg. Ind. Bahuv. -chi, N. sg. m. Ttp. -ka, N. pl. m. Ind. Ind.
Impf. Par.
The vulture said: Cat certainly meat-loving, of birds-the young ones and here

निवसन्ति तेनाहमेवं ब्रवीमि । तच्छ्रुत्वा मार्जारो

vas with ni, 3 pl. tad, I. sg. n. Adv. asmad, Ind. brū, 1 sg. tad, Ac. sg. n. śru, Ger. -ra, N. sg.
Pres. Par. dwell, therefore I thus speak. This having heard the cat

भूमिं स्पृष्ट्वा कर्णौ स्पृशति ब्रूते च । मया धर्मशास्त्रं

-ni, Ac. sg. sprīṣ, Ger. -ṇa, Ac. du. sprīṣ, 3 sg. brū, 3 sg. Ind. asmad, Ttp. -ra, Ac. sg.
Pres. Par. I. sg.
the ground having touched, the ears touches, says and: By me the law-book

श्रुत्वा वीतरागेणैदं दुष्करं व्रतं चांद्रायणमध्यवसितं ।

śru, Ger. Bahuv. -ṇa, I. sg. m. idam, -ra, N. -ta, N. sg. -ṇa, N. sg. n. so with adhi-va N. sg. n.
N. sg. n. sg. n. past. Ptc. Pass.
having heard, with gone-passions, this difficult vow Chāṇḍāyana undertaken.

परस्परं विवदमानानामपि धर्मशास्त्राणामहिंसा परमो

Ind. vad with vi, G. pl. n. Ind. Ttp. -ra, G. pl. Karm. -sa, N. sg. -ma, N. sg. m. Ptc. Pres. Attm.

With-one-another of the disputing even law-books 'not-injuring the highest

धर्म इत्यत्रैकमत्यं । यतः ।

-ma, N. sg. Ind. Ind. -ya, N. sg. Ind. duty' thus here unanimity. For,

सर्वहिंसानिवृत्ता ये नराः सर्वसहाय्य ये ।

Ttp. -ta, N. pl. m. (rl. vrit with ni). yad, N. pl. m. -ra, N. pl. Ttp. -ha, N. pl. m. Ind. ya, N. pl. m. From all-injury-abstaining which men all-enduring and who,

सर्वस्याश्रयभृताश्च ते नराः स्वर्गगामिनः ॥ ६३ ॥

-va, G. sg. n. Karm. -ta, N. pl. m. Ind. tad, N. pl. m. -ra, N. pl. Ttp. -min, N. pl. m. of everything support-being and, those men to heaven-going. (63)

एक एव सुहृद्धर्मो निधने ऽप्यनुयाति यः ।

-ka, N. sg. m. Ind. -d, N. sg. -ma, N. sg. -na, L. sg. Ind. ya with ann, 3 sg. Pres. Par. yad, N. sg. m. One only friend, virtue, in death even follows who,

शरीरेण समं नाशं सर्वमन्यत्तु गच्छति ॥ ६४ ॥

-ra, I. sg. -ma, Ac. sg. n. Adv. -sa, Ac. sg. -va, N. sg. n. -ya, N. sg. n. Ind. gam, 3 sg. Pres. Par. with the together to destruction everything else but goes. (64)

यो ऽस्ति यस्य यदा मांसमुभयोः पश्यतांतरं ।

yad, ad, 3 sg. yad, G. sg. m. Ind. -sa, Ac. sg. -bha, G. du. m. dris, 2 pl. Imp. Par. -ra, Ac. sg. N. sg. m. Pres. Par. Who cats of whom when the flesh, of both behold the difference,

एकस्य क्षणिका प्रीतिरन्यः प्राणैर्विमुच्यते ॥ ६५ ॥

-ka, G. sg. m. -ka, N. sg. f. -ti, N. sg. -ya, N. sg. -na, I. pl. much with vi, 3 sg. Pres. Pass. of the one momentary enjoyment, the other of life deprived. (65)

मर्त्यमिति यद्वुःखं पुरुषस्योपजायते ।

mpi, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass. Ind. yad, N. sg. n. -kha, N. sg. -sha, G. sg. jan with upa, 3 sg. Pres. Attm. 'It must be died,' thus what pain of a man is produced,

शक्यस्तेनानुमानेन परो ऽपि परिरक्षितुं ॥ ६६ ॥

-ya, N. sg. m. tad, I. sg. n. -na, I. sg. -ra, N. sg. m. Ind. raksh with pari, Inf. possible by that analogy an enemy even to save. (66)

शृणु पुनः । स्वच्छंदवनजातेन शाकेनापि प्रपूर्यते ।

śru, 2 sg. Imp. Ind. Ttp. -ta, I. sg. m. or n. -ka, I. sg. Ind. pri with pra, 3 sg. Par. Listen again, By the spontaneously-in the wood-growing herh even it is filled, Ptes. Pass. sg. n.

अस्य दग्धोदरस्यार्थे कः कुर्यात्पातकं महत् ॥ ६७ ॥

idam, G. Karm. -ra, G. sg. -tha, I. sg. kim, N. sg. m. kṛi, 3 sg. Pot. -ka, Ac. sg. -hat, Ac. sg. n. of this burnt-stomach on account of who would commit a crime great ? (67)

एवं विश्वास्य स मार्जारस्तत्कोटरे स्थितः । ततो

Ind. evas, with vi, Ger. tad, N. sg. m. -ra, N. sg. Ttp. -ra, L. sg. sthā, N. sg. m. post Ind. Thus having made to confide, that cat in the tree-hollow remained. Then, Caus. Pte. Pass. sg. n.

दिनेषु गच्छन्तु पक्षिणावकानां क्रमश्च कोटर-

-na, L. pl. gam, L. pl. m. or n. Ttp. -ka, Ac. pl. m. kram with ā, Ger. -ra, Ac. sg. Pte. Pres. Par. the days passing on, of the birds-the young ones having approached, to the hollow

मानीय प्रत्यहं खादति । येषामपत्यानि खादितानि

ni with ā, Ger. Ayeag. khād, 3 sg. Pres. Par. yad, G. pl. m. -ya, N. pl. khād, N. pl. n. having brought, daily he eats. Of whom the young ones eaten, past Pte. Pass. sg. f.

तैः शोकार्तेर्विलपद्भिरितस्ततो जिज्ञासा समारम्भा ।

tad, I. pl. m. Ttp. -ta, I. pl. m. lap with vi, I. pl. m. Ind. Ind. -sā, N. sg. rabh with sam-ā N. by those, sorrow-pained, wailing, here (and) there enquiry begun, sg. f. past Pte. Pass.

तत्परिज्ञाय मार्जारः कोटरान्निःसृत्य बहिः

tad, Ac. sg. n. jñā, with pari, Ger. -ra, N. sg. -ra, Ab. sg. sri with nis, Ger. Ind. That having perceived, the cat from the hollow having slipped out

पलायितः । पश्चात्पक्षिभिरितस्ततो निरूपयद्भिस्तत्र

ay with palā, N. sg. m. Ind. -kshin, I. pl. Ind. Ind. rūp with ni, I. pl. m. Ind. away-gone. Afterwards by the birds here (and) there searching, there Pte. Pres. Par. Pte. Pass. sg. f.

तरुकोटरे शावकास्थीनि प्राप्तानि । अगंतरं त ऊचुः ।

Ttp. -ra, L. sg. Ttp. -thi, N. pl. Ap with pra, N. pl. n. Ind. tad, N. pl. m. vaci, 3 pl. in the tree- of the young ones-the discovered. Thereupon they said : hollow bones past Pte. Pass. Perf. Par.

अनेनैव जरद्भवेनास्माकं शावकाः खादिता इति सर्वैः

idam, I. sg. m. Ind. -va, I. sg. asmad, G. pl. -ka, N. pl. m. khād, N. pl. m. Ind. -va, I. pl. m. 'By this very Jaradgava of us the young ones eaten.' Thus hy all past Pte. Pass.

पक्षिभिर्निश्चित्य शृङ्गो व्यापादितः । अतो ऽहं

-kshin, N. pl. m. chi, with nis, Ger. -ra, N. sg. pad with vi-ā, N. sg. m. Ind. asmad, N. sg.
the birds having ascertained the vulture killed. Therefore I

ब्रवीमि । अज्ञातकुलशीलस्येत्यादि । इत्याकर्ण्य स

brū, 1 sg. Bahuv. -la, G. sg. m. Bahuv. -di, Ac. sg. n. Ind. karp, with ā, Ger. tad, N.
Pres. Par. say : of one of unknown-family- etc. Thus having heard sg. m.
(and) character, that

जम्बुकः सकोपमाह । मृगस्य प्रथमदर्शनदिने भवानप्य-

-ka, N. sg. Apyay. ah, 3 sg. Perf. Par. -ga, G. sg. Ttp. -na, L. sg. -vat, N. sg. m. Ind.
jackal with anger says : Of the deer on the first-seeing-day you also

ज्ञातकुलशील एव । तत्कथं भवता सहैतस्य

Bahuv. -la, N. sg. m. Ind. Ind. Ind. -vat, I. sg. m. Ind. etad, G. sg. m.
one of unknown-family-(and) character just ; then how you with of him

स्नेहानुवृत्तिरुत्तरोत्तरं वर्धते ।

Ttp. -ti, N. sg. Ind. vridh, 3 sg. Pres. Attm.
the affection-continuance higher-higher grows ?

यत्र विद्वज्जनो नास्ति साध्यस्तत्राल्पधीरपि ।

Ind. Karm. -na, N. sg. Ind. na, 3 sg. śāgh, N. sg. m. Ind. Bahuv. -dhi, N. sg. m, Ind.
Pres. Par. Ptc. Fut. Pass. Where a learned-man not is, to be praised there one of little-intelleet even,

निरस्तपादपे देश एरंडो ऽपि द्रुमायते ॥ ६८ ॥

Bahuv. -pa, L. sg. m. -śa, L. sg. -da, N. sg. Ind. drumāya, 3 sg. Pres. Attm.
in an of trees-deprived place the Eranḍa plant even is considered a tree. (68)

अन्यच्च । अयं निजः परो वेति गणना लघुचेतसां ।

-ya, N. sg. m. Ind. idam, N. sg. m. -ja, N. sg. m. -ra, N. sg. m. Ind. Ind. -nā, N. sg. Bahuv. -tas, G. pl. m.
Again and, 'This one of us, a stranger or' thus calculation of the narrow-minded,

उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकं ॥ ६९ ॥

Bahuv. -ta, G. pl. m. Ind. Ttp. -dhā, N. sg. Ind. -ka, N. sg.
of persons of generous-conduct on the contrary the earth even a family. (69)

यथायं मृगो मम बंधुस्तथा भवानपि । मृगो

Ind. idam, N. sg. m. -ga, N. sg. asmad, G. sg. -dhu, N. sg. Ind. -vat, N. sg. m. Ind. -ga, N. sg.
As this deer of me a friend, thus you also. The deer

ऽब्रवीत् । किमनेनोत्तरोत्तरेण । सर्वैरेकत्र विश्रंभालापैः

brū, 3 sg. Impf. Par. kim, N. sg. n. idam, I. sg. m. -ra, I. sg. -va, I. pl. m. Ind. Ttp. -pa, I. pl.
said: What with this discussion? by all in one place, with confidence-
talks,

मुखिभिः स्वीयतां ।

-khin, I. pl. m. sthā, 3 sg. Imp. Pass.
happy let be remained.

यतः । न कश्चित्कस्यचिन्मित्रं न कश्चित्कस्यचिद्रिपुः ।

Ind. Ind. kim-chit, N. sg. m. G. sg. m. -ra, N. sg. Ind. kim-chit, N. G. sg. m. -pu, N. sg.
For, Not any body of any body the friend, not any body of any body the enemy,

व्यवहारेण मित्राणि जायन्ते रिपवस्तथा ॥ ७० ॥

-ra, I. sg. -ra, N. pl. jan, 3. pl. Pres. Attm. -pu, N. pl. Ind.
through intercourse friends are made, enemies likewise. (70)

काकेनोक्तं । एवमस्तु । अथ प्रातः सर्वे यथाभिमतदेशं गताः ।

-ka, I. sg. vach, N. sg. n. Ind. as, 3 sg. Ind. Ind. -va, N. Karm. -śa, Ac. sg. gam, N. pl. m.
past Ptc. Pass. Imp. Par. pl. m. past Ptc. Pass.
By the crow said: Thus it be. Now in the morning all to ad libitum-
gone.

एकदा निभृतं शृङ्गालो ब्रूते । सखे ऽस्मिन्वनैकदेशे शस्यपूर्णचेचम-

Ind. -ta, Ac. sg. n. -la, N. sg. brū, 3 sg. -khi, V. sg. idam, I. sg. m. Ttp. -śa, I. sg. Karm. -ra,
Adv. Pres. Attm. N. sg.
One day secretly the jackal says: Friend, in this of the wood- a corn-filled-
one part field

स्ति । तदहं त्वां नीत्वा दर्शयामि । तथा कृते

as, 3 sg. tād, Ac. asmad, yushmad, ni, Ger. dris, 1 sg. Ind. kri, I. sg. n. past
Pres. Par. sg. n. N. sg. Ac. sg. Pres. Par. Caus. Ptc. Pass.
is, that I, thee having conducted, show. Thus done

सति मृगः प्रत्यहं तत्र गत्वा शस्यं खादति । अथ चेचपतिना

as, I. sg. n. -ga, N. sg. Argyay. Ind. gam, Ger. -ya, Ac. sg. khād, 3 sg. Ind. Ttp. -ti, I. sg.
Ptc. Pres. Par. being, the deer daily there having gone the corn eats. Now by the field-
owner

तद्दृष्ट्वा पाशो योजितः । अनंतरं पुनरागतो

tād, Ac. sg. n. dris, Ger. -śa, N. sg. yuj, N. sg. m. past Ind. Ind. gam with ā, N. sg. m.
Ptc. Pass. Caus. Ptc. Pass. Ac. sg.
that having perceived a snare fixed. Thereupon again approached

मृगः पाशैर्बद्धो ऽचिंतयत् । को मामितः कालपाश-

-ga, N. sg. -śa, I. pl. bandh, N. sg. m. chint, 3 sg. kim, N. asmad, Ind. Ttp. -śa, Ab. sg.
past Ptc. Pass. Imp. Par. sg. m. Ac. sg.
the deer by the snares caught thought: Who me from here from the death-
snare,

दिव व्याधपाशाच्चातुं मित्रादन्यः समर्थः । तत्रा-

Ind. *Tlp.* -ka, *Ab. sg.* *tral, Inf.* -ra, *Ab. sg.* -ya, *N. sg. m.* -dha, *N. sg. m.* *Ind.*
as it were, from the hunter's- to save, from the friend different, able? There
snare

तरे जंबुकस्तत्रागत्योपस्थितो ऽर्चिंतयत् ।

-ra, *L. sg. n. Adv.* -ka, *N. sg. m.* *Ind.* *gam with ā, Ger.* *sthā with upa, N. sg. m.* *chint, 3 sg. Impf. Par.*
meantime the jackal there having gone, near-stepped thought:

फलिता तावदस्माकं कपटप्रबंधेन मनोरथसिद्धिः । एतस्यो-

-ta, *N. sg. f.* *Ind.* *asmad, G. pl.* *Tlp.* -dha, *I. sg.* *Tlp.* -dhi, *N. sg.* *etad, G. sg. m.*
Fruit-bearing then of us through the deceit-plot the wish-accomplishment; of him,

कृत्यमानस्य मांसासृग्लिप्तान्यस्थीनि मयावय्वं प्राप्तव्यानि ।

krit with ud, G. sg. m. *Tlp.* -ta, *N. pl. n.* -dhi, *N. pl.* *asmad, I. sg.* *Ind.* *ap with pra, N. pl.*
Ptc. Pres. Pass. *being cut up,* *the flesh-blood-smear'd bones by me surely to be got.*
n. Ptc. Fut. Pass.

तानि बाहुस्येन भोजनानि भविष्यति । मृगस्तं दृष्ट्वो-

tad, N. pl. n. -ya, *I. sg.* -na, *N. pl.* *bhū, 3 pl. Fut. II. Par.* -ga, *N. sg.* *tad, Ac. sg. m.* *driś, Ger.*
They in abundance food will be. The deer him having seen

क्षप्तितो ब्रूते । सखे हिंदि तावन्मम बंधनं । सत्वरं त्रायस्व

has with ud, N. sg. m. *brū, 3 sg.* -khi, *V. sg.* *chhid, 2 sg.* *Ind.* *asmad, G. sg.* -na, *Ac. sg.* *Arjaya.* *traī, 2 sg.*
past Ptc. Pass. Caus. *Pres. Attm.* *Imp. Par.* *Imp. Attm.*
delighted says: Friend, cut now of me the fetter; quickly deliver

मां । यतः ।

asmad, Ac. sg. *Ind.*
me. For,

आपत्सु मित्रं जानीयाद्युद्धे शूरमृणे शुचिं ।

-d, *L. pl.* -ra, *Ac. sg.* *jñā, 3 sg. Pol. Par.* -dha, *L. sg.* -ra, *Ac. sg.* -ya, *L. sg.* -dhi, *Ac. sg. m.*
In misfortunes a friend one may know, in battle a hero, in debt an honest man,

भार्या क्षीणेषु वित्तेषु व्यसनेषु च बांधवान् ॥ ७१ ॥

-ya, *Ac. sg.* *kshi, L. pl. n. past Ptc. Pass.* -ta, *L. pl.* -na, *L. pl.* *Ind.* -va, *Ac. pl.*
a wife in lost riches, in troubles and relations. (71)

अपरं च । उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे राष्ट्रविप्लवे ।

-ra, *N. sg. n.* *Ind.* -va, *L. sg.* -na, *L. sg.* *Ind.* *Ind.* -sha, *L. sg.* *Tlp.* -va, *L. sg.*
Another and, At a festival, in affliction and even, in dearth, in reign-revolution,

राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बांधवः ॥ ७२ ॥

Tlp. -ra, *L. sg.* -na, *L. sg.* *Ind.* *yad, N. sg. m.* *sthā, 3 sg.* *tad, N. sg. m.* -va, *N. sg.*
at the king's door, on the cemetery and who stands, he a friend. (72)

जंबुको मुजुर्मुजुः पाशं विलोकाचिंतयत् । दृढस्तावदयं

-ka, N. sg. Ind. Ind. -śa, Ac. sg. lok with vi, chint, 3 sg. -dha, N. sg. m. Ind. idam, N. sg. m.
The jackal again-again the snare having eyed thought: Strong so far this

बंधः । ब्रूते च । सखे स्नायुनिर्मिता एते

-dha, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm. Ind. -khi, V. sg. Tip. -ta, N. p' m. etad, N. pl. m.
fetter; says and: Friend, of sinews-made these

पाशास्तदद्य भट्टारकवारे कथमेतान्दंतैः स्पृशामि ।

-śa, N. pl. Ind. Ind. -ra, L. sg. Ind. etad, Ac. pl. m. -ta, I. pl. spris, 1 sg.
snare, therefore to-day on a Sun-day how these with the teeth I touch?

मित्र यदि चित्ते नान्यथा मन्यसे तदा प्रभाते

-ra, V. sg. Ind. -ta, L. sg. Ind. Ind. man, 2 sg. Pres. Attm. Ind. -ta, L. sg.
Friend, if in thy mind not otherwise thou thinkest, then in the morning

यत्त्वया वक्तव्यं तत्कर्तव्यं ।

yad, N. sg. n. yushmad, I. sg. m. vach, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass. tad, N. sg. n. kṛi, N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.
what by thee to be said, that to be done.

इत्युक्त्वा तत्समीप आत्मनमाच्छाद्य स्थितः

Ind. vach, Ger. Tip. -pa, L. sg. -man, Ac. sg. chhad with ā, Ger. sthā, N. sg. m.
Thus having said, of him-in the neigh- himself having concealed past Ptc. Pass.
bourhood stood

सः । अनंतरं स काकः प्रदोषकाले मृगमनागतम्-

tad, N. sg. m. Ind. tad, N. sg. m. -ka, N. sg. Tip. -la, L. sg. -ga, Ac. sg. Karm. -ta, Ac. sg. m.
he. Thereupon that crow at evening-time the deer not-returned

वलोक्येतस्ततो ऽन्विष्य तथाविधं दृष्टो-

lok with ava, Ger. Ind. Ind. ish with anu, Ger. -dha, Ac. sg. m. dris, Ger.
having seen, here (and) there having searched, the so-conditioned having seen,

वाच । सखे किमेतत् । मृगेणोक्तं ।

vach, 3 sg. Perf. Par. -khi, V. sg. kim, N. sg. n. etad, N. sg. m. -ga, I. sg. vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.
said: Friend, what this? By the deer said:

अवधोरितमुद्ददाक्यस्य फलमेतत् ।

तथा चोक्तं ।

Karm. -ya, G. sg. -la, N. sg. etad, N. sg. n. Ind. Ind. vach, N. sg. n. past
Of the slighted-friend's-word the fruit this. Thus and said:

सुहृदां हितकामानां यः शृणोति न भाषितं ।

-d, G. pl. Bahuc. -ma, G. pl. m. yad, N. sg. m. śru, 3 sg. Pres. Par. Ind. -ta, Ac. sg.
Of friends well-wishing who hears not the word,

विपत्सन्निहिता तस्य स नरः शत्रुनन्दनः ॥ ७३ ॥

-pad, N. sg. dhā with sam-ni, N. sg. f. tad, G. sg. m. N. sg. m. -ra, N. sg. Ttp. -na, N. sg. m.
adversity near of him; that man an enemy-delighter. (73)

काको ब्रूते । स वंचकः कास्ते । मृगे-

-ka, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm. tad, N. sg. m. -ka, N. sg. Ind. ās, 3 sg. Pres. Attm. -ga, I. sg.
The crow says: that rogue (jackal) where does he sit? By the deer

णोक्तं । मन्मांसार्थी तिष्ठत्यत्रैव । काको ब्रूते ।

vaoh, N. sg. n. Ttp. -thin, N. sg. m. sthā, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. -ka, N. sg. brū, 3 sg.
past Ptc. Pass. said: For my-flesh-longing he stands there just. The crow says:

उक्तमेव मया पूर्वं ।

vaoh, N. sg. n. Ind. asmad, I. sg. -va, Ac. sg. n. Adv.
past Ptc. Pass. Said indeed by me before.

अपराधो न मे ऽस्तीति नैतद्विश्वासकारणं ।

-dha, N. sg. Ind. asmad, G. sg. as, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. etad, N. sg. n. Ttp. -ya, N. sg.
'An offence not of me is,' thus not this for confidence-a reason,

विद्यते हि नृशंभो भयं गुणवतामपि ॥ ७४ ॥

vid, 3 sg. Pres. Pass. Ind. -sa, Ab. pl. m. -ya, N. sg. -vat, G. pl. m. Ind.
it is known for from the mischievous danger of the virtuous even. (74)

दीपनिर्वाणगंधं च सुहृदाक्यमरुंधती ।

Ttp. -dha, Ac. sg. Ind. Ttp. -ya, Ac. sg. . -ti, Ac. sg.
Of a lamp-extinction-the smell and, a friend's-word, the star Arundhati,

न जिघ्रन्ति न शृण्वन्ति न पश्यन्ति गतायुषः ॥ ७५ ॥

Ind. ghrā, 3 pl. Pres. Par. Ind. śru, 3 pl. Ind. dṛś, 3 pl. Bahuc. -yas, N. pl. m.
not smell, not hear, not see those whose life-is gone. (75)

परोचे कार्यहन्तारं प्रत्यचे प्रियवादिनं ।

-sha, L. sg. n. Ttp. -tṛi, Ac. sg. m. -sha, L. sg. n. Ttp. -din, Ac. sg. m.
Away from-the eye design-destroying, before-the eye kind words-speaking,

वर्जयेत्तादृशं मित्रं विषकुंभं पयोमुखं ॥ ७६ ॥

vrij, 3 sg. Pot. Par. -śa, Ac. sg. n. -ra, Ac. sg. Ttp. -bha, Ac. sg. Bahuc. -kha, Ac. sg. m.
one should avoid such a friend, a poison-pot having a milk-surface. (76)

ततः काको दीर्घं निःश्वस्य । अरे वंचकं किं

Ind. -ka, N. sg. -gha, Ac. sg. n. Ade. śvas with nis, Ger. Ind. -ka, V. sg. kin, N. sg. n.
Then the crow deeply having sighed : Alas, rogue, what

त्वया पापकर्मणा कृतं । यतः ।

yushmad, I. sg. Bahur. -man, I. sg. m. kṛi, N. sg. n. past Ptc. Pass. Ind.
by thee wicked-deeds performing done ? For,

संलापितानां मधुरैर्वचोभिर्मथ्योपचारैश्च वशोक्तानां ।

lap with sam, G. pl. m. -ra, I. pl. n. -chas, I. pl. Karm. -ra, I. pl. Ind. vañt-kṛi, G. pl. m.
past Ptc. Pass. Caus. Of those addressed with sweet words, with pretended-services and past. Ptc. Pass. enchanted,

आशावतां अदधतां च लोके किमर्थिनां वंचयितव्यमस्ति ॥ ७७ ॥

-vat, G. pl. m. śrad-dhā, G. pl. m. Ind. -ka, L. sg. Ind. -thin, G. pl. m. vañch, N. sg. n.
Ptc. Pres. Par. of the hopeful, of the confiding and in the why of supplicants cheating to be done is ? (77)

उपकारिणि विश्रम्भे शुद्धमनसो यः समाचरति पापं ।

-rin, L. śranibh with vi, L. Bahur. -ti, yañ, N. char with sam-a, -pa, Ac. sg. n.
sg. m. eg. m. past Ptc. Pass. L. sg. m. sg. m. 3 sg. Pres. Par. Upon the the confident, the pure-minded, who practices wickedness,

तं जनमसत्यसंधं भगवति वसुधे कथं वहसि ॥ ७८ ॥

tad, Ac. -na, Ac. Bahur. -dha, -vat, V. sg. f. Ttp. -dhā, Ind. vah, 2 sg. Pres. Par.
sg. m. sg. Ac. sg. m. V. sg. that man treacherous, O venerable earth, how dost thou bear ? (78)

दुर्जनेन समं सख्यं प्रीतिं चापि न कारयेत् ।

Karm. -na, I. sg. -na, Ac. sg. -ya, Ac. sg. -ti, Ac. sg. Ind. Ind. Ind. kṛi, 3 sg. Pot. Par.
The wicked man with friendship, affection and also not one should make,

उष्णो दहति चांगारः शीतः कृष्णायते करं ॥ ७९ ॥

-ṇa, N. sg. m. dah, 3 sg. Ind. -ra, N. sg. -in, N. sg. m. kṛishṇāya, 3 sg. -ra, Ac. sg.
Pres. Par. hot burns and the coal, cold it blackens the hand. (79)

अथवा स्थितिरियं दुर्जनानां ।

Ind. -ti, N. sg. adam, N. sg. f. Karm. -na, G. pl.
Or else the maxim this of the wicked :

प्राक्पादयोः पतति खादति पृष्ठमांसं

prāch, Ac. sg. n. Ade. -da, L. du. pat, 3 sg. Pres. Par. khād, 3 sg. Pres. Par. Ttp. -sa, Ac. sg.
In front at the feet he falls, he eats of the back-the flesh ;

कर्णे कलं किमपि रौति शनैर्विचित्रं ।

-ṇa, *L. sg.* in the ear   -la, *Ac. sg. n.* tuoe   kim, *Ac. sg. n. Ind.* some   ru, *3 sg. Pres. Par.* he hums   Ind. softly   -ra, *Ac. sg. m.* a wondrous one ;

किद्रं निरूप्य सहसा प्रविशत्यशंकः

-ra, *Ac. sg.* a hole   rūp with ni, *Ger.* having espied   -has, *I. sg.* with haste   viś, with pra, *3 sg. Pres. Par.* he enters   Bahuv. -ka, *N. sg. m.* fearless ;

सर्वं खलस्य चरितं मशकः करोति ॥ ८० ॥

-va, *Ac. sg. n.* the whole   -la, *G. sg. m.* of the wicked   -ta, *Ac. sg. n.* conduct   -ka, *N. sg.* the gnat   kṛi, *3 sg. Pres. Par.* practises. (80)

दुर्जनः प्रियवादी च नैतद्विश्वासकारणं ।

Karm. -na, *N. sg.* A wicked   Ttp. -din, *N. sg. m.* a kiod words-speaking   Ind. and,   Ind. etad, *N. sg. n.* this   Ttp. -ya, *N. sg.* a confidence-reason,

मधु तिष्ठति जिह्वाये हृदि हालाहलं विषं ॥ ८१ ॥

-dhu, *N. sg. n.* honey   sthā, *3 sg. Pres. Par.* stands   Ttp. -ra, *L. sg.* on the tongue-tip,   -d, *L. sg.* in the heart   -la, *N. sg. n.* Hālāhala   -sha, *N. sg.* poison. (81)

अथ प्रभाते चेचपतिर्लगुडहस्तस्तं प्रदेशमागच्छन्का-

Ind. -ta, *L. sg.* Now   Ttp. -ti, *N. sg.* the field-owner   Bahuv. -ta, *N. sg. m.* staff-in hand   tad, *Ac.* that   -śa, *Ac. sg.* gam with ā, *N. sg. m.* place   Ptc. Pres. Par. approaching

केनावलोकितः । तमालोक्य काकेनोक्तं । सखे

-ka, *I. sg.* by the crow   lok with aya, *N. sg. m. past Ptc. Pass.* espied.   tad, *Ac.* Him   lok with ā, *Ger.* having seen   -ka, *I. sg.* by the crow   vach, *N. sg. n. past Ptc. Pass.* said :   -khi, *V. sg.* Friend

मृग तमात्मानं मृतवत्संदर्श्य वातेनोदरं पूरयित्वा

-ga, *V. sg.* deer,   yushmad, *N. sg. Ac. sg.* thou thyself   Ind. dṛiś with sam, *Ger. Caus.* dead-like   -ta, *I. sg.* having shown,   -ra, *Ac. sg.* with wind   pri, *Ger.* the stomach having filled,

पादान्सन्धीकृत्य तिष्ठ । यदाहं शब्दं करोमि तदा त्वमु-

-da, *Ac. pl.* the feet   stabdhi-kṛi, *Ger.* having stiffened,   sthā, *2 sg. Imp. Par.* When   Ind. aśmad, *N. sg.* I   -da, *Ac. sg.* a noise   kṛi, *1 sg. Pres. Par.* make,   Ind. yushmad, *N. sg.* then thou

त्याय सत्वरं पलायिष्यसि । मृगस्तथैव काकवचनेन

sthā with ud, *Ger.* having got up   Avyay. with-haste   ay with palā, *2 sg. Fut. ii. Par.* wilt run away.   -ga, *N. sg.* The deer   Ind. thus   Ind. just   Ttp. -na, *I. sg.* by the crow's-word

स्थितः । ततः चेचपतिना हर्षोत्फुल्ललोचनेन तथाविधो

sthā, *N. sg. m. past Ptc. Pass.* regained.   Ind. Then   Ttp. -ti, *I. sg.* by the field-owner,   Bahuv. -na, *I. sg. m.* whose eyes-(were) expanded-with joy,   -dha, *N. sg. m.* the so-conditioned

मृग आलोकितः । आः स्वयं मृतो ऽसि । इत्युक्त्वा मृगं

-ग, N. lok with A, N. sg. Ind. Ind. mṛi, N. sg. m. as, 3 sg. Pres. Ind. vach, Ger. -ga, Ac. sg.
sg. m. past Ptc. Pass. past Ptc. Pass. Par.
deer perceived, 'Ha! of thyself dead thou art.' Thus having said the deer

बन्धनाम्नोचयित्वा पाशान्ग्रहीतुं सयज्ञो बभूव । ततः

-na, Ab. sg. much, Ger. -śa, Ac. pl. grah, Inf. Bahuv. -na, N. bhū, 3 sg. Ind.
from the fetter having delivered, the snare to take up sg. m. Perf. Par. he was. Then

काकशब्दं श्रुत्वा मृगः सत्वरमुत्थाय पलायितः ।

Ttp. -da, Ac. sg. śru, Ger. -ga, N. sg. Arayay. sthā with ud, Ger. ay with palā, N. sg.
the crow's-voice having heard, the deer with-haste having risen, m. past Ptc. Pass. escaped.

तमुद्दिश्य तेन चेचपतिना चित्रेण सगुडेन शृगालो हतः ।

tad, Ac. diś with ud, tad, I. sg. Ttp. -ti, I. sg. kship, I. sg. m. past -da, I. sg. -la, N. sg. han, N. sg. m.
sg. m. Ger. m. Ptc. Pass. Ptc. Pass. past Ptc. Pass.
Him aiming-at by that field-owner with a thrown stick the jackal killed.

तथा चोक्तं । त्रिभिर्वर्षैस्त्रिभिर्मासैस्त्रिभिः पचैस्त्रिभिर्दिनैः ।

Ind. Ind. vach, N. sg. n. tri, I. pl. -sha, I. pl. tri, I. pl. -sa, I. pl. tri, I. pl. -sha, I. pl. tri, I. pl. -na, I.
past Ptc. Pass. pl.
Thus and said: In three years, in three months, in three fortnights, in three days,

अत्युत्कटेः पापपुण्यैरिहैव फलमश्नुते ॥ ८२ ॥

Karm. -ta, I. pl. n. Dvandva. -ya, I. pl. n. Ind. Ind. -la, Ac. sg. as, 3 sg. Pres. Attm.
through extraordinary good (and)-bad (actions) here even the fruit one reaps. (82)

अतो ऽहं ब्रवीमि भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिरित्यादि । काकः पुनराह ।

Ind. asmad, brū, 1 sg. Dvandva. -ka, G. du. -ti, N. sg. Bahuv. -li, -ka, N. sg. Ind. ab, 3 sg.
N. sg. Pres. Par. Ac. sg. n. Perf. Par.
Therefore I say: Of the food-(and) the etc. The crow again says:
the eater affection,

भक्षितेनापि भवता नाहारो मम पुष्कलः ।

bhaksi, I sg. m. past Ptc. Pass. Ind. -vat, I. sg. m. Ind. -ra, N. sg. asmad, G. sg. m. -la, N. sg. m.
Eaten even by you not the food of me plenteous,

त्वयि जीवति जीवामि चित्रग्रीव इवानघ ॥ ८३ ॥

yushmad, L. sg. jiv, L. sg. m. Ptc. Pres. Par. 1 sg. Pres. Par. Bahuv. -va, N. sg. Ind. Bahuv. -gha, V. sg.
in thee living I live, Chitragriva like, oh harmless! (83)

अन्यच्च । तिरश्चामपि विश्वासो दृष्टः पुण्यैककर्मणां ।

-ya, N. sg. n. Ind. tiryaach, G. Ind. -sa, N. sg. dris, N. sg. m. Bahuv. -man, G. pl. m.
pl. m. past Ptc. Pass.
Again and, Of brutes even confidence is seen (performing) pure-only-actions,

सतां हि साधुशीलत्वात्सभावो न निवर्तते ॥ ८४ ॥

-t, G. pl. m. Ind. -tva, Ab. sg. Karm. -va, N. sg. Ind. vṛit with ni, 3 sg. Pres. Átm.
of the good for from good-character the natural-disposition not turns away. (84)

किंच । साधोः प्रकोपितस्यापि मनो नायाति विक्रियां ।

Ind. -dhu, G. sg. m. kup with pra. G. sg. m. Ind. -nas, N. sg. Ind. yā with ā, 3 sg. -yā, Ac. sg.
past Ptc. Pass. Caus. Pres. Par.
Moreover, of the good irritated even the mind not goes-to change,

न हि तापयितुं शक्यं सागरांभसृणील्कया ॥ ८५ ॥

Ind. Ind. tap, Inf. Caus. -ya, N. sg. m. Ttp. -bhas, N. sg. Ttp. -kā, I. sg.
Not for to heat possible tho ocean-water with a straw-fire. (85)

हिरण्यको ब्रूते । चपलस्त्वं चपलेन सह ज्ञेहः सर्वथा

-ka, N. sg. brū, 3 sg. -la, N. sg. m. yushmad, -la, I. sg. Ind. -ha, N. sg. Ind.
Pres. Átm. N. sg.
Hiranyaka says: Unsteady thou, an unsteady one with friendship by any means

न कर्तव्यः ।

Ind. kṛ, N. sg. m. Ptc. Fut. Pass.
not to be made.

तथा चोक्तं । मार्जारो महिषो मेघः काकः कापुरुषस्तथा ।

Ind. Ind. vach, N. sg. m. -ra, N. sg. -sha, N. sg. -sha, N. sg. -ka, N. sg. Karm. -sha, N. sg. Ind.
past Ptc. Pass.
Thus and said: A cat, a buffalo, a ram, a crow, a bad man likewise,

विश्वासात्प्रभवत्येते विश्वासस्तत्र नोचितः ॥ ८६ ॥

-sa, Ab. sg. bhū with pra, 3 pl. etad, N. pl. m. -sa, N. sg. Ind. Ind. -ta, N. sg. m.
Pres. Par.
from confidence become strong these; confidence there not proper. (86)

किंचान्यत् । शत्रुपक्षो भवानस्माकं । उक्तं चैतत् ।

Ind. -ya, N. sg. m. Bahuv. -sha, N. sg. m. -vat, N. samad, vach, N. sg. m. past Ind. etad, N.
sg. m. G. pl. Ptc. Pass.
Besides another; with the enemies-siding you of us; said and this:

शत्रुणा न हि संदध्यात्सुस्त्रिष्टेनापि संधिना ।

-ru, I. sg. Ind. Ind. dhā with sam, 3 sg. Karm. -ta, I. sg. m. Ind. -dhi, I. sg.
Pot. Par.
With an enemy not surely one should unite through a well-fastened even union,
oneself

सुतप्तमपि पानीयं शमयत्येव पावकं ॥ ८७ ॥

Karm. -ta, N. sg. m. Ind. -ya, N. sg. sam, 3 sg. Pres. Par. Caus. Ind. -ka, Ac. sg.
well-heated also water quenches yet the fire. (87)

दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यालङ्घतो ऽपि सन् ।

Karm. -na, *N. sg.* hri with pari, *N. sg. m.* -yā, *I. sg.* kri with alam, *N. sg. m.* *Ind.* as, *N. sg. m. Pte.*
A wicked man to be avoided with knowledge decorated even being,

मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयंकरः ॥ ८८ ॥

-pi, *I. sg.* bhūsh, *N. sg. m.* -pa, *N. sg.* *Ind.* adas, *N. sg. m.* *Ind.* Tlp. -ra, *N. sg. m.*
with the jewel decorated the serpent, (is) he not terrific? (88)

यदशक्यं न तच्छक्यं यच्छक्यं शक्यमेव तत् ।

yad, *N. Karm.* -ya, *N. Ind.* tad, *N.* -ya, *N. sg. n.* yad, *N.* -ya, *N. sg. n.* id. *Ind.* tad, *N. sg. n.*
What impossible, not that possible; what possible, possible certainly that;

नोदके शकटं याति न च नौर्गच्छति स्थले ॥ ८९ ॥

Ind. -ka, *L. sg.* -ta, *N. sg.* yā, *3 sg. Pres.* *Ind.* *Ind.* nan, *N. sg.* gam, *3 sg. Pres.* -la, *L. sg.*
not in water a cart goes, not and a ship goes on dry land. (89)

अपरं च । महताऽप्यर्थसारेण यो विश्वसिति शत्रुषु ।

-ra, *N. sg. n.* *Ind.* -hat, *I. sg. m.* *Ind.* Tlp. -ra, *I. sg.* yad, *N. sg. m.* śvas with vi, *3 sg.* -ru, *L. pl.*
Another and, With great even wealth-affluence who confides in enemies,

भार्यासु च विरक्तासु तदंतं तस्य जीवनं ॥ ९० ॥

-yā, *L. pl.* *Ind.* rahj with vi, *L. pl. f.* Bahur. -ta, *N. sg. n.* tad, *G. sg. m.* -na, *N. sg.*
in wives and disaffectionate, there-ending of him the sustenance. (90)

लघुपतनको ब्रूते । श्रुतं मया सर्वं । तथापि मम

-ka, *N. sg.* brū, *3 sg. Pres.* śru, *N. sg. n. past* asmad, *I. sg.* -va, *N. sg. n.* *Ind.* *Ind.* asmad,
Laghupatanaka says: Heard by me all. Thus even of me

चैतावान्संकल्पस्त्वया सह सौहृद्यमवश्यं करणीयमिति ।

Ind. -vat, *N. sg. m.* -pa, *N. sg.* yashmad, *Ind.* -ya, *N. sg.* -ya, *Ac. sg. n.* kri, *N. sg. n. Pte.* *Ind.*
and such the resolution: 'Thee with friendship necessarily to be made,' thus;

नो चेदनाहारेणात्मानं व्यापादयिष्यामि । तथा हि ।

Ind. *Ind.* *Karm.* -ra, *I. sg.* -man, *Ac. sg.* pad with vi-ā, *1 sg. Fut. II. Par. Caus.* *Ind.* *Ind.*
not if, through want of food myself I shall kill. Thus for:

मृदवत्सुखभेद्यो दुःसंधानश्च दुर्जनो भवति ।

Ind. -ya, *N. sg. m. (rt. bhid)* -na, *N. sg. m.* *Ind.* *Karm.* -na, *N. sg.* bhū, *3 sg. Pres. Par.*
Earthen- easy-to be broken, difficult-to be and, the wicked man is;
pot-like united

सुजनस्तु कनकघटवद्भूषणस्यशुसंधेयः ॥ ८१ ॥

Karm. -na, N. sg. *Ind.* *Ind.* *-ya, N. sg. m.* *Ind.* *-ya, N. sg. m. (rt. dhā with sam) Ptc. Fut. Pass.*
the good on the golden-pot-like difficult-to and easily to be united. (91)
man, contrary be broken

किंच । द्रवत्वात्सर्वलोहानां निमित्तान्मृगपक्षिणां ।

Ind. *-tva, Ab. sg.* *Karm. -ha, G. pl.* *-ta, Ab. sg.* *Deandea. -kshin, G. pl.*
Moreover, From fluxibility of all-metals, from a motive of beasts-(and) birds,

भयात्तोभाच्च मूर्खाणां संगतं दर्शनात्सतां ॥ ८२ ॥

-ya, Ab. sg. *-bha, Ab. sg.* *Ind.* *-kha, G. pl.* *-ta, N. sg. n.* *-na, Ab. sg.* *-t, G. pl. m.*
from fear, cupidity and, of the fools the union, from sight of the good. (92)

किंच । नारिकेलसमाकारा दृश्यन्ते ऽपि हि सज्जनाः ।

Ind. *Bahuv. -ra, N. pl. m.* *dris, 3 pl. Pres. Pass.* *Ind.* *Ind.* *Karm. -na, N. pl.*
Moreover, Cocoonut-like-formed are seen also indeed the good-men,

अन्ये बदरिकाकारा वहिरेव मनोहराः ॥ ८३ ॥

-ya, N. pl. m. *Bahuv. -ra, N. pl. m.* *Ind.* *Ind.* *Ttp. -ra, N. pl. m.*
others jujube-shaped externally merely charming. (93)

स्नेहच्छेदे ऽपि साधूनां गुणा नायांति विक्रियां ।

Ttp. -da, L. sg. *Ind.* *-dhu, G. pl. m.* *-ṇa, N. pl.* *Ind.* *yā with ā, 3 pl. Pres. Par.* *-yā, Ac. sg.*
In love-interruption even of the good the virtues not go-to change,

भंगे ऽपि हि मृणालानामनुबध्नन्ति तंतवः ॥ ८४ ॥

-ṇa, L. sg. *Ind.* *Ind.* *-la, G. pl.* *bandh with anu, 3 pl. Pres. Par.* *-tu, N. pl.*
in the fracture even for of lotus stalks remain connected the fibres. (94)

अन्यच्च । शुचिलं त्यागिता शौर्यं सामान्यं सुखदुःखयोः ।

-ya, N. sg. n. *Ind.* *-tva, N. sg. n.* *-tā, N. sg.* *-ya, N. sg.* *-ya, N. sg.* *Deandea. -kha, L. du.*
Again and, Purity, generosity, bravery, constancy in happiness (and)-misfortune,

दाक्षिण्यं चानुरक्तिश्च सत्यता च सुहृद्गुणाः ॥ ८५ ॥

-ya, N. sg. *Ind.* *-ti, N. sg.* *Ind.* *-tā, N. sg.* *Ind.* *Ttp. -ṇa, N. pl.*
rectitude and, attachment and, veracity and, a friend's-qualities. (95)

एतैर्गुणैरूपेतो भवदन्यो मया कः सुहृत्प्रा-

etad, I. pl. m. *-ṇa, I. pl.* *i with upa, N. sg. m.* *Ttp. -ya, N. sg. m.* *asnad, I. sg.* *kin, N. sg. m.* *-t, N. sg.*
With these qualities endowed but you-another by me who as a friend

प्रथः । इत्यादि तदचनमाकर्ण्य हिरण्यको

Ap with pra, N. sg. m. *Bahuv. -di, Ac. sg. n.* *Ttp. -ṇa, Ac. sg.* *karn with ā, Ger.* *-ka, N. sg.*
to be found? Thus-beginning of him-the speech haviug heard, Hiranyaka

वह्निर्निःसृत्याह । आयायितो ऽहं भवतामनेन

Ind. sri with nis, Ger. ah, 3 sg. pval with A, N. sg. m. asinad, N. sg. -vat, G. idam, I.
forth out-slipping *Perf. Par. past Ptc. Pass. Caus. Regaled I pl. m. of you by this*

वचनामृतेन । तथा चोक्तं ।

Ttp. -ta, I. sg. Ind. Ind. vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.
word-nectar. - Thus and said :

धर्माति न तथा सुशीतलज्जलैः स्नानं न मुक्तावली

Ttp. -ta, Ac. sg. m. Ind. Ind. Karm. -la, I. pl. -na, N. sg. Ind. Ttp. -li, N. sg.
The heat-oppressed not thus with cool-waters bathing, not a pearl-necklace,

न श्रीखंडविलेपनं सुखयति प्रत्यंगमपर्यपितं ।

Ind. Ttp. -na, N. sg. sukhaya, 3 sg. Pres. Par. Anyay. Ind. ri, N. sg. n. past Ptc. Pass. Caus.
not sandal-ointment comforts, lib. by limb even applied,

मीत्यै सज्जनभाषितं प्रभवति प्रायो यथा चेतसः

-ti, D. sg. Ttp. -ta, N. sg. bhū with pra, 3 sg. Pres. Par. Ind. Ind. -tas, G. sg.
to the gratification of good-men-the speech serves commonly as of the mind,

सद्युक्त्या च पुरस्कृतं सुकृतिनामाकृष्टिमंचोपमं ॥ ८६ ॥

Karm. -ti, I. sg. Ind. kri with puras, N. sg. n. -tin, G. pl. m. Bahuv. -ma, N. sg. n.
with good-argu- and put-forth of the good, attraction-charm- (96)
ment equal.

अन्यच्च । रहस्यभेदो याज्ज्ञा च नैष्टुर्यं चलचित्तता ।

-ya, N. sg. n. Ind. Ttp. -da, N. sg. -hā, N. sg. Ind. -ya, N. sg. -tā, N. sg.
Again and, Secret-betrayal, begging and, severity, fickle-mindedness,

क्रोधो निःसत्यता द्यूतमेतन्मित्रस्य दूषणं ॥ ८७ ॥

-dha, N. sg. -tā, N. sg. -ta, N. sg. etad, N. sg. n. -ra, G. sg. -ya, N. sg.
anger want-of truth, gambling,— this a friend's fault. (97)

अनेन वचनक्रमेण तदेकदूषणमपि त्वयि न लक्ष्यते ॥

idam, I. sg. m. Ttp. -ma, I. sg. Ttp. -ya, N. sg. Ind. yushmad, L. sg. Ind. laksh, 3 sg. Pres. Pass.
Through this speech-course of them-one- even in thee not is perceived :
fault

यतः । पटुलं सत्यवादिनं कथायोगेन बुध्यते ।

Ind. -tva, N. sg. -tva, N. sg. Ttp. -ga, I. sg. budh, 3 sg. Pres. Pass.
For, Eloquence, veracity, through the speech-course is known,

अस्तम्बत्वमचापख्यं प्रत्यक्षेणावगम्यते ॥ ८८ ॥

-tva, N. sg. -ya, N. sg. -ksha, I. sg. n. Adv. gam with ava, 3 sg. Pres. Pass.
unsteadiness, fickleness, at sight is discovered. (98)

अपरं च । अन्यथैव हि सौहार्दं भवेत्सच्चांतरात्मनः ।

-ra, N. sg. n. Ind. Ind. Ind. Ind. -da, N. sg. bhû, 3 sg. Pot. Par. Bahue.-man, G. sg. m.
Another and, Otherwise truly for the friendship will be of the pure-minded,

प्रवर्तते अन्यथा वाणी शायोपहतचेतसः ॥ ८८ ॥

vrit with pra, 3 sg. Pres. Âtm. Ind. -pl, N. sg. Bahue.-tas, G. sg. m.
proceeds otherwise the language of one whose heart-is affected- (99)
by deceit.

मनस्यन्यदचस्यन्यत्कार्यमन्यदुरात्मनां ।

-nas, L. sg. -ya, N. sg. n. -chas, L. sg. -ya, N. sg. n. -ya, N. sg. n. -ya, N. sg. n. Bahue.-man, G. pl. m.
In the mind another thing, in the speech another, the action another of the wicked,

मनस्येकं वचस्येकं कर्मस्येकं महात्मनां ॥ १०० ॥

-nas, L. sg. -ka, N. sg. n. -chas, L. sg. -ka, N. sg. n. -man, L. sg. -ka, N. sg. n. Bahue.-man, G. pl. m.
in the mind one thing, in the speech one, in the action one of the noble-minded. (100)

तद्भवतु भवतो ऽभिमतमेव । इत्युक्त्वा हिरण्यको

Ind. bhû, 3 sg. -vat, G. sg. m. man with abhi, N. sg. n. Ind. Ind. vach, Ger. -ka, N. sg.
Imp. Par. past. Ptc. Pass. Therefore be of you the wished even. Thus having said Hiranyaka

मैत्र्यं विधाय भोजनविशेषैर्विधाय संतोष्य विवरं

-ya, Ac. sg. dhâ with vi, Ger. Ttp.-sha, I. pl. -sa, Ac. sg. tush + sam, Ger. Caus. -ra, Ac. sg.
friendship having made, with food-dainties the crow having regaled, the hole

प्रविष्टः । वायसो ऽपि स्वस्थानं गतः । ततः प्रभृति तयो-

vis with pra, N. sg. m. -sa, N. sg. Ind. Karm.-na, Ac. sg. gam N. sg. m. Ind. Ind. tad, G. du. m.
past. Ptc. Pass. entered. The crow also to his-place gone. Thence-forward of those two

रन्योन्याहारप्रदानेन कुशलप्रश्नैर्विश्रंभालापैश्च कालो ऽतिवर्तते ।

Ttp.-na, I. sg. Ttp.-na, I. pl. Ttp.-pa, I. pl. Ind. -ja, N. sg. vrit with ati, 3 sg. Pres. Âtm.
with mutual- with health- with confidential- and, the time passes by.
food-presenting, enquiries, conversations

एकदा लघुपतनको हिरण्यकमाह । सखे कष्टतरलभ्याहार-

Ind. -ka, N. sg. -ka, Ac. sg. ah, 3 sg. Perf. Par. -khl, V. sg. Bahue.-ra, Ac. sg. n.
One day Laghupatanaka to Hiranyaka says: Friend, with very difficult-to
be procured-food

मिदं स्थानं परित्यज्य स्थानांतरं गंतुमिच्छामि ।

idam, Ac. sg. n. -na, Ac. sg. tyaj with pari, Ger. Ttp.-ra, Ac. sg. gam, Inf. ish, 1 sg. Pres. Par.
this place having left to another place to go I wish.

हिरण्यको ब्रूते । मित्रं क्व गंतव्यं । तथा चोक्तं ।

-ka, N. sg. brū, 3 sg. -ra, V. sg. Ind. gam, N. sg. n. Ptc. Ind. Ind. vach, N. sg. n. past
Pres. Attm. Fut. Pass. Ptc. Pass.
Hiranyaka says: Friend, where to be gone? Thus and said:

चलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन बुद्धिमान् ।

chal, 3 sg. Pres. Par. -ka, I. sg. m. -da, I. sg. sthā, 3 sg. Pres. Par. -ka, I. sg. m. -mat, N. sg. m.
He goes with one foot, he stands with one, the wise man,

मासमीक्ष्य परं स्थानं पूर्वमायतनं त्यजेत् ॥ १०१ ॥

Ind. Iksh with sam, Ger. with a -ra, Ac. sg. n. -na, Ac. sg. -va, Ac. sg. n. -na, Ac. sg. tyaj, 3 sg. Pot. Par.
not, without-having seen another place, the former abode one should leave. (101)

वायसो ब्रूते । अस्ति सुनिर्हृपितस्थानं । हिरण्यको ऽवदत् ।

-sa, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm. as, 3 sg. Pres. Par. Karm. -na, N. sg. -ka, N. sg. vad, 3 sg.
Impf. Par.
The crow says: There is a well-investigated-place. Hiranyaka said:

किं तत् । वायसो ब्रूते । अस्ति दण्डकाख्ये

kim, N. sg. n. tad, N. sg. n. -sa, N. sg. brū, 3 sg. Pres. Attm. as, 3 sg. Pres. Par. Karm. -ya, L. sg.
What that? The crow says: There is in the Daṇḍaka-wood

कर्पूरगौराभिधानं सरः । तत्र चिरकालोपार्जितः प्रियसुहृन्मे

Bahuv. -na, N. sg. n. -ra, N. sg. Ind. Ttp. -ta, N. sg. m. Karm. -d, N. sg. sannad, G. sg.
Karpûragaura-named a lake; there since a long-time-acquired a dear-friend of me

मन्थराभिधानः कच्छपो धार्मिकः प्रतिवसति ।

Bahuv. -na, N. sg. m. -pa, N. sg. -ka, N. sg. m. vas with prati, 3 sg. Pres. Par.
Manthara-named a tortoise, virtuous, dwells.

यतः । परोपदेशे पांडित्यं सर्वेषां सुकरं नृणां ।

Ind. Ttp. -sa, L. sg. -ya, N. sg. -va, G. pl. m. -ra, N. sg. n. nri, G. pl.
For, In to others-advice skill of all easy of men,

धर्मे स्वीयमनुष्ठानं कस्यचित्तु महात्मनः ॥ १०२ ॥

-ma, L. sg. -ya, N. sg. n. -na, N. sg. kim-ehid, G. sg. m. Ind. Bahuv. -man, G. sg. m.
in virtue one's own practice of some one, indeed, highminded. (102)

स च भोजनविशेषैर्मां संवर्धयिष्यति । हिरण्यको

taś, N. sg. m. Ind. Ttp. -sha, I. pl. sannad, Ac. sg. vyidh with sam, 3 sg. -ka, N. sg.
Fut. II. Par. Claus.
He and with food-dainties me will treat. Hiranyaka

ऽप्याह । तत्किमत्रावस्थाय मया कर्तव्यं ।

Ind. ah, 3 sg. Perf. Ind. kim, N. sg. n. Ind. sthā with ava. Ger. asmad, I. sg. kṛi, N. sg. n. Plc. Fut. Pass.
also says: Then, what, here staying, by me to be done?

यतः । यस्मिन्देशे न संमानो न वृत्तिर्न च बांधवः ।

Ind. yad, L. sg. m. -śa, L. sg. Ind. -na, N. sg. Ind. -ti, N. sg. Ind. Ind. -va, N. sg.
For, In which place not honour, not employment, not and a friend,

न च विद्यागमः कश्चित् देशं परिवर्जयेत् ॥ १०३ ॥

Ind. Ind. Ttp. -ma, N. sg. kim-ehid, tad, Ac. sg. m. -śa, Ac. sg. vṛj with pari, 3 sg. N. sg. m. Pot. Par.
not and knowledge- some, that place one should abandon. (103)
advancement

अपरं च । लोकयात्राभयं लज्जा दाक्षिण्यं त्यागशीलता ।

-ra, N. sg. n. Ind. Ttp. -ra, N. sg. Karm. -ya, N. sg. -jā, N. sg. -ya, N. sg. -tā, N. sg.
Another and, Traffic, safety, shame, rectitude, generosity,

पंच यत्र न विद्यन्ते न कुर्यान्तत्र संस्थितिं ॥ १०४ ॥

-chan, N. Ind. Ind. vid, 3 pl. Pres. Pass. Ind. kṛi, 3 sg. Pot. Par. Ind. -ti, Ac. sg.
the five where not are found, not should one make there a residence. (104)

तत्र मित्रं न वस्तव्यं यत्र नास्ति चतुष्टयं ।

Ind. -ra, V. sg. Ind. vas, Plc. Fut. Pass. Ind. Ind. as, 3 sg. -ya, N. sg.
There, O friend, not to be dwelt where not is a collection of the four,

ऋणदाता च वैद्यश्च ओत्रियः सजला नदी ॥ १०५ ॥

Ttp. -tri, N. sg. m. Ind. -ya, N. sg. Ind. -ya, N. sg. -la, N. sg. f. -di, N. sg.
a creditor and, a physician and, a Brahman learned full of water a river. (105)
in the Vedas,

ततो मामपि तत्र नय । अथ वायसस्तत्र

Ind. asmad, Ac. sg. Ind. Ind. ni, 2 sg. Imp. Par. Ind. -sa, N. sg. Ind.
Therefore me also there conduct. 'Then the crow there

तेन मित्रेण सह विचित्रालापैः सुखेन तस्य सरसः समीपं

tad, I. sg. n. -ra, I. sg. Ind. Karm. -pa, I. pl. -kha, I. sg. n. tad, G. sg. n. -ras, G. sg. -pa, Ac. sg. n.
that friend with, under various- pleasantly of that lake into the
conversations proximity

ययौ । ततो मन्थरो दूराद्वल्लोक्य लघुपतनकस्य यथोचित-

yā, 3 sg. Perf. Par. Ind. -ra, N. sg. -ra, Ab. sg. n. Adc. lok with ava, -ka, G. sg. Atyay.
went. Then Manthara from afar having seen, of Laghupatanaka as-proper

मातिथ्यं विधाय मूषिकस्यातिथिसत्कारं चकार ।

-ya, Ac. sg.   *dhā, with vi, Ger.*   *-ka, G. sg.*   *Ttp. -ra, Ac. sg.*   *kri, 3 sg. Perf. Par.*
hospitality   having performed,   of the mouse   hospitable-reception   made.

यतः । बालो वा यदि वा वृद्धो युवा वा गृहमागतः ।

Ind. -la, N. sg.   *Ind.*   *Ind. Ind.*   *-dha, N. sg. m.*   *-van, N. sg. m.*   *Ind. -ha, Ac. sg.*   *gam with ā, N. sg. m. past Ptc. Pass.*
For, A child either,   or   an old man,   a youth   or   to the house   come,

तस्य पूजा विधातव्या सर्वत्राभ्यागतो गुरुः ॥ १०६ ॥

tad, G. sg. m.   *-jā, N. sg.*   *dhā with vi, N. sg. f. Ptc. Fut. Pass.*   *Ind.*   *gam with abhi-ā, N. sg. m. past Ptc. Pass.*   *-ru, N. sg. m.*
of him   honour   to be made;   everywhere   the arrived (guest)   (is) an object   (106)
of respect.

गुरुर्मिर्दिजातीनां वर्णानां ब्राह्मणो गुरुः ।

-ru, N. sg. m.   *-ni, N. sg.*   *Bahuv. -ti, G. pl.*   *-ṇa, G. pl.*   *-ṇa, N. sg.*   *-ru, N. sg. m.*
An object of   (is) fire   for the twice-born,   for the castes   the Brāhman   an object of
respect   respect;

पतिरेको गुरुः स्त्रीणां सर्वत्राभ्यागतो गुरुः ॥ १०७ ॥

-ti, N. sg.   *-ka, N. sg. m.*   *-ru, N. sg. m.*   *-rī, G. pl.*   *Ind.*   *gam with abhi-ā, N. sg. m. past Ptc. Pass.*   *-ru, N. sg. m.*
the husband   alone   an object of for women;   every-   the arrived (guest)   (is) an   (107)
respect   where   object of respect.

वायसोऽवदत् । सखे मन्थर सविशेषपूजामस्मै विधेहि

-sa, N. sg.   *vad, 3 sg. Impf. Par.*   *-khi, V. sg.*   *-ra, V. sg.*   *Karm. -jā, Ac. sg.*   *idam, D. sg. m.*   *dhā with vi, 3 sg. Imp. Par.*
The crow   said: Friend   Manthara,   extraordinary-attention   to him   pay;

यतोऽयं पुण्यकर्मणां धुरीणः कारुण्यरत्नाकरो हिरण्यकनामा

Ind.   *idam, N. sg. m.*   *Bahuv. -man, G. pl. m.*   *-ṇa, N. sg. m.*   *Ttp. -ra, N. sg.*   *Bahuv. -man, N. sg. m.*
for   he   of the pure-actions   the leader,   of gentleness-   Hirsnyaka-
performing   performing   jewels-a mine,   named,

मूषिकराजः । एतस्य गुणश्रुतिं जिह्वासहस्रद्वयेनापि सर्पराजो न

Ttp. -ja, N. sg.   *ctad, G. sg. m.*   *Ttp. -ti, Ac. sg.*   *Ttp. -ya, I. sg.*   *Ind.*   *Ttp. -ja, N. sg.*   *Ind.*
the mouse-king.   Of him   the virtue-praise   with of tongues-   even   the serpent-   not
two thousands   king

कदाचित्कथयितुं समर्थः स्यात् । इत्युक्त्वा चित्रगीवोपाख्यानं

Ind.   *kath, Inf.*   *-tha, N. sg. m.*   *na, 3 sg. Pot.*   *Ind.*   *vach, Ger.*   *Ttp. -na, Ac. sg.*
ever   to relate   able   would be.   Thus   having said,   of Chitrgriva-the tale

वर्णितवान् । मन्थरः सादरं हिरण्यकं संपूज्याह । भद्रा-

varṇ, N. sg. m. Ptc. Perf. Par.   *-ra, N. sg.*   *Avgay.*   *-ka, Ac. sg.*   *pūj with sam, Ger.*   *ah, 3 sg. Perf. Par.*   *-ra, V. sg.*
(he) related.   Manthara   with-respect   Hiraṇyaka   having saluted   says: My dear,

त्मनो निर्जनवनागमनकारणमाख्यातुमर्हसि । हिरण्यको ऽवदत् । कथयामि ।

-man, G. sg. Ttp. -na, Ac. sg. khyā with arh, 2 sg. -ka, N. sg. vad, 3 sg. kath, 1 sg.
of yourself the desert-wood-approaching- to tell deigo. Hiranyaka said: I tell;
reason

श्रूयतां । अस्ति चंपकाभिधानायां नगर्यां परिव्राजकावसथः ।

śru, 3 sg. Imp. Pass. as, 3 sg. Pres. Par. Bahuc. -na, L. sg. f. -ri, L. sg. Ttp. -tha, N. sg.
it may be heard: There is in the Champaka-named town a mendicant-dwelling.

तत्र चूडाकर्णे नाम परिव्राट् प्रतिवसति । स च

Ind. Bahuc. -na, N. sg. -man, Ac. -vrāj, N. sg. vas with prati, 3 sg. tad, N. sg. m. Ind.
Therein Chūdākarna by name a mendicant dwells. He and

भोजनावशिष्टमिचान्नसहितं मिचापाचं नागदंतके ऽवस्थाप्य

Ttp. -ta, Ac. sg. n. Ttp. -ra, Ac. sg. Ttp. -ka, L. sg. sthā with ava, Ger. Caus.
with-the of the meals remaining- the alms-dish on a pin in the having placed
alms-food wall

खपति । अहं च तदन्नमुत्पुत्य प्रत्यहं भक्षयामि । अनंतरं

svap, 3 sg. asmad Ind. Ttp. -na, Ac. sg. plu with ud, Ger. Arayay. bhaksh 1 sg. Ind.
sleeps. I and his-food, having leaped up, daily eat. Thereupon

तस्य प्रियसुहृदीणाकर्णे नाम परिव्राजकः समायातः ।

tad, G. Karm. -d, N. sg. Bahuc. -na, N. sg. -man, Ac. sg. Añc. -ka, N. sg. yā with sam-ā, N. sg.
of him the dear-friend Vipākarna by namo a mendicant came.

तेन सह कथाप्रसंगावस्थितो मम चासार्थं जर्जरवंशखंडेन

tad, I. sg. m. Ind. Ttp. -ta, N. sg. m. (rt. sthā). asmad, G. sg. Arayay. Ttp. -ka, I. sg.
Ilim with in conversation-engaged of me for frighten- with a split-bambo-
ing's sake piece

चूडाकर्णे भूमिमताडयत् । वीणाकर्ण उवाच । सखे किमिति मम

Bahuc. -na, -mi, Ac. sg. tad, 3 sg. Bahuc. -na, vach, 3 sg. -khi, V. sg. Ind. Ind. asmad,
N. sg. Impf. Par. N. sg. Perf Par. said: Friend, why thus of me
Chūdākarna the ground struck. Vipākarna

कथाविरक्तो ऽन्यासक्तो भवान् । चूडाकर्णेनोक्तं ।

Ttp. -ta, N. sg. m. Ttp. -ta, N. sg. m. -vat, N. sg. m. Bahuc. -na, I. sg. vach, N. sg. m.
the speech-neglecting on something else-intent you? By Chūdākarna said:
past Pass. Ptc.

मिच नाहं विरक्तः किंतु पश्यायं मूषिको ममा-

-ra, V. sg. Ind. asmad, rañj with vi, N. sg. m. Ind. dris, 2 sg. idam, N. -ka, N. sg. asmad, G. sg.
Friend, not I absent; but look, this mouse of me

पकारी सदा पात्रस्थं भिचान्नमुत्सृत्य

-rin, *N. sg. m.* *Ind.* *Tip. -stha, Ac. sg. n.* *Tip. -na, Ac. sg.* plu with ud, *Ger.*
the plunderer always the in the dish-staying alms-food, leaping up,

भक्षयति । वीणाकर्णे नागदंतकं विलोक्याह । कथं

bhāksh, *3 sg. Pres. Par.* *Bahuv. -ṇa, N. sg.* *Tip. -ka, Ac. sg.* lok with vi, *Ger.* ah, *3 sg. Perf. Par.* *Ind.*
eats. Vinākarna the pin in the wall having examined, says : How

मूषिकः स्वल्पबलो ऽप्येतावद्दूरमुत्पतति ।

-ka, *N. sg.* *Bahuv. -ṇa, N. sg. m.* *Ind.* -vat, *Ac. sg. n.* -ra, *Ac. sg. n. Adv.* pat with ud, *3 sg. Pres. Par.*
a mouse, of very-little-strength though, so far jumps up ?

तद्वच केनापि कारणेन भवितव्यं । तथा चोक्तं ।

Ind. *Ind.* kim, *I. sg. n. Ind.* -ṇa, *I. sg.* bhū, *N. sg. n. Ptc. Fut. Pass.* *Ind.* *Ind.* vach, *N. sg. n. past. Ptc. Pass.*
Therefore here something the reason must be. Thus and said :

अकस्माद्युवती वृद्धं केशेष्वारुह्य चुंबति ।

Ind. (kim, Ab. sg. n.) -van, *N. sg. f.* vridh, *Ac. sg. m. past Ptc. Pass.* -śa, *L. pl.* krish with ā, *Ger.* chumb, *3 sg. Pres. Par.*
Without-a why the young wife the old man by the hairs having drawn near kisses,

पतिं निर्दयमाक्षिंय हेतुरत्र भविष्यति ॥ १०८ ॥

-ti, *Ac. sg.* Atyay. llig with ā, *Ger.* -tu, *N. sg.* *Ind.* bhū, *3 sg. Fut. ii. Par.*
the husband unmercifully having embraced, a reason here must be. (108)

चूडाकर्णः पृच्छति । कथमेतत् । वीणाकर्णः कथयति ।

Bahuv. -ṇa, N. sg. prachh, *3 sg. Pres. Par.* *Ind.* ctad, *N. sg. n.* *Bahuv. -ṇa, N. sg.* kath, *3 sg. Pres. Par.*
Chūḍākarna asks : How that ? Vinākarna relates :

अस्ति गौडीये कौशांबी नाम नगरी । तस्यां चंदनदासनामा

as, *3 sg. Pres. Par.* -ṇa, *L. sg.* -bi, *N. sg.* -man, *Ac. sg. Adv.* -ri, *N. sg.* tad, *L. sg. f.* *Bahuv. -man, N. sg. m.*
There is in Gaur Kauśāmbī by name a town. Therein Chandanadāsa-named

वणिग्महाधनो निवसति । तेन पश्चिमे वयसि वर्तमानेन

-ṇi, *N. sg.* *Bahuv. -na, N. sg. m.* vas with ni, *3 sg. Pres. Par.* tad, *I. sg. m.* -ma, *L. sg. n.* -yas, *L. sg.* vrit, *I. sg. Ptc. Pres. Att.*
a merchant of great-wealth lives. By him, in the last stage of life being,

कामाधिष्ठितचेतसा धनदर्पाक्षीलावती नाम

Bahuv. -tṣa, I. sg. m. *Tip. -pa, Ab. sg.* -ti, *N. sg.* -man, *Ac. sg. Adv.*
having the mind-possessed-by love, from wealth-pride Līlāvati by name

वणिक्पुत्री परिणीता । सा च मकरकेतोर्विजयवैजयं-

Ttp. -ri, N. sg. ni seitha pari, N. sg. f. tad, N. sg. f. Ind. Bahuv. -tu, G. sg. m. Ttp. -ti, N. sg.
past Ptc. Pass.
 a merchant's-daughter wedded. She and of the God of Love the victory-
 banner

तीव यौवनवती बभूव । स च वृद्धपतिस्तस्याः संतोषाय

Ind. -vat, N. sg. f. bhū, 3 sg. tad, N. sg. m. Ind. Karm. -ti, N. sg. tad, G. sg. f. -sha, D. sg.
Perf. Par.
 like youthful was. That and old-husband of her to the satisfaction

नाभवत् ।

Ind. bhū, 3 sg. Impf. Par.
 not was.

यतः । शशिनीव हिमार्तानां घर्मार्तानां रवाविव ।

Ind. -sin, L. sg. m. Ind. Ttp. -ta, G. pl. m. Ttp. -ta, G. pl. m. -vi, L. sg. Ind.
 For, In the moon as of the cold-pained, of the heat-oppressed in the sun as,

मनो न रमते स्त्रीणां जराजीर्णेन्द्रिये पतौ ॥ १०८ ॥

-nas, N. sg. Ind. ram, 3 sg. Pres. Attm. -ri, G. pl. Bahuv. -ya, L. sg. m. -ti, L. sg.
 the mind not delights of women in a by old age-impaired- husband. (109)
 senses possessing

अन्यच्च । पलितेष्वपि दृष्टेषु पुंसः का नाम कामिता ।

-ya, N. sg. n. Ind. -ta, L. pl. n. Ind. driś, L. pl. n. -sha, G. sg. kim, N. sg. f. -man, Ac. -ta, N. sg.
past Ptc. Pass. sg. Adv.
 Again and, Grey hairs already being seen, of a man what ever lovership?

भैषज्यमिव मन्यन्ते यदन्यमनसः स्त्रियः ॥ ११० ॥

-ya, Ac. sg. Ind. man, 3 pl. Pres. Attm. Ind. Bahuv. -nas, N. pl. f. -ri, N. pl.
 a drug like they consider, since having others-in their hearts women. (110)

स च वृद्धपतिस्तस्यामतीवानुरागवान् ।

tad, N. sg. m. Ind. Karm. -ti, N. sg. tad, L. sg. f. Ind. -vat, N. sg. m.
 That and old-husband of her exceedingly fond;

यतः । धनाशा जीविताशा च गुर्वी प्राणश्रुता सदा ।

Ind. Ttp. -sha, N. sg. Ttp. -sha, N. sg. Ind. -ru, N. sg. f. Ttp. -t, G. pl. m. Ind.
 For, Wealth-hope, life-hope and, dear of the living beings always,

वृद्धस्य तरुणी भार्या प्राणेश्योऽपि गरीयसी ॥ १११ ॥

vridh, G. sg. m. past Ptc. Pass. -ya, N. sg. f. -ya, N. sg. -ya, Ab. pl. Ind. -ru, N. sg. f. Compar.
 of an old man a youthful wife than life even dearer. (111)

नोपभोक्तुं न च त्यक्तुं शक्नोति विषयाञ्जरी ।

Ind. bhuj with upa, Inf. Ind. Ind. tyaj, Inf. śak, 3 sg. Pres. Par. -ya, Ac. pl. -rin, N. sg. m.
 Not enjoy, not and give up can the objects of sense an old man,

अस्थि निर्दशनः श्वेव जिह्वया लेढि केवलं ॥ ११२ ॥

thi, *Ac. sg.* Bahuv. -na, *N. sg. m.* śvan, *N. sg. Ind.* -vā, *I. sg.* lih, *3 sg. Pres.P.* -la, *Ac. sg. u.*
the bone a toothless dog as with the tongue licks merely. (112)

अथ सा लीलावती यौवनदर्पादतिक्रान्तकुलमर्यादा केनापि

Ind. tad, N. sg. f. -ti, *N. sg.* *Tip. -ra, Ab. sg.* *Bahuv. -da, N. sg. f.* kim, *I. sg. m. Ind.*
Now that Līlāvati through youth- pride having transgressed-of some
her family-the bounds

वणिक्पुत्रेण सहानुरागवती बभूव ॥

Tip. -ra, I. sg. *Ind. -vat, N. sg. f.* bhū, *3 sg. Perf. Par.*
merchant's-son with in love was.

यतः । स्वातंत्र्यं पित्रमंदिरे निवसतिर्यात्रोत्सवे संगतिः

Ind. -ya, N. sg. *Tip. -ra, L. sg.* -ti, *N. sg.* *Tip. -va, L. sg.* -ti, *N. sg.*
For, Independence, in the father's-house residing, at a public-festival attendance,

गोष्ठीपूरुषसंनिधावनियमो वासो विदेशे तथा ।

Tip. -dhi, L. sg. -ma, *N. sg.* -sa, *N. sg.* -śa, *L. sg.* *Ind.*
of a company-in the presence want of-restraint, living in-a strange-place and,

संसर्गः सह पुंस्त्रीभिरसकृद्दत्तेर्निजायाः चतिः

-ga, *N. sg.* *Ind. -ti, I. pl.* *Ind.* -ti, *G. sg.* -ja, *G. sg. f.* -ti, *N. sg.*
associating with wanton women, repeatedly of the livelihood, of her own, waste,

पत्युर्वार्धकमोर्षितं प्रवसनं नाशस्य हेतुः स्त्रियाः ॥ ११३ ॥

-ti, *G. sg.* -ka, *N. sg.* -ta, *N. sg.* -na, *N. sg.* -śa, *G. sg.* -tu, *N. sg.* -ri, *G. sg.*
of the old age, jealousy, sojourn of the ruin the cause of a woman. (113)
husband abroad,

अपरं च । पानं दुर्जनसंसर्गः पत्या च विरहो ऽटनं ।

-ra, *N. sg. n.* *Ind.* -na, *N. sg.* *Tip. -ga, N. sg.* -ti, *L. sg.* *Ind.* -ha, *N. sg.* -na, *N. sg.*
Another and, Drinking, with wicked- from the and separation, roaming about,
associating, husband

स्वप्नश्चान्यगृहे वासो नारीणां दूषणानि षट् ॥ ११४ ॥

-na, *N. sg.* *Ind.* *Tip. -ha, L. sg.* -sa, *N. sg.* -ri, *G. pl.* -ṇa, *N. pl.* śaṣṭh, *N.*
Sleeping and, in another's-house dwelling, of women injurious things six. (114)

स्थानं नास्ति क्षणं नास्ति नास्ति प्रार्थयिता नरः ।

-na, *N. sg.* *Ind.* na, *3 sg. Pres. Par.* -pa, *N. sg.* *Ind.* na, *3 sg. Pres. Ind.* na, *3 sg. Pres. Par.* -tri, *N. sg. m.* -ra, *N. sg.*
A place not there is, a moment not there is, not there is a soliciting man,

तेन नारद नारीणां सतीत्वमुपजायते ॥ ११५ ॥

tad, I. sg. n. Adv. -da, V. sg. -ri, G. pl. -tra, N. sg. Jan with upa, 3 sg. Pres. Átm.
therefore, O Nārada, of women chastity is produced. (115)

न स्त्रीणामप्रियः कश्चिन्प्रियो वापि न विद्यते ।

Ind. -ri, G. pl. Karm. -ya, kim-chid, N. sg. m. -ya, N. sg. m. Ind. Ind. Ind. vid, 3 sg. Pres. Pass.
Not of women disliked anyone, liked or also not is known,

गावस्तृणमिवारण्ये प्रार्थयन्ति नवं नवं ॥ ११६ ॥

go, N. pl. -pa, Ac. sg. Ind. -ya, L. sg. arth with pra, 3 pl. Pres. Par. -va, Ac. sg. m.
cows grass as in a wood, they seek a new, a new one. (116)

अपरं च । घृतकुंभसमा नारी तप्रांगारसमः पुमान् ।

-ra, N. sg. n. Ind. Ttp. -ma, N. sg. f. -ri, N. sg. Ttp. -ma, N. sg. m. puṁsa, N. sg.
Again and, Butter-pot-like the woman, burning-coal-like the man,

तस्माद्भूतं च वज्रं च नैकत्र स्थापयेद्बुधः ॥ ११७ ॥

tad, Ab. sg. n. -ta, Ac. sg. Ind. -vi, Ac. sg. Ind. Ind. Ind. sthā, 3 sg. -dha, N. sg. m.
Adv. Pot. Par. Caus.
therefore butter and fire and not together should put a sage. (117)

न लज्जा न विनीतत्वं न दाक्षिण्यं न भीरुता ।

Ind. -jā, N. sg. Ind. -tva, N. sg. Ind. -ya, N. sg. Ind. -tā, N. sg.
Not shame, not modesty, not regard, not fear,

प्रार्थनाभाव एवैकं सतीत्वे कारणं स्त्रियाः ॥ ११८ ॥

Ttp. -va, N. sg. Ind. -ka, N. sg. n. -tva, L. sg. -pa, N. sg. -ri, G. sg.
of asking-the want merely the only for the chastity cause of a woman. (118)

पिता रक्षति कौमारे भर्ता रक्षति यौवने ।

-tri, N. sg. raksh, 3 sg. Pres. Par. -ra, L. sg. -tri, N. sg. raksh, 3 sg. Pres. Par. -na, L. sg.
The father guards in infancy, the husband guards in youth,

पुत्रश्च स्थाविरे भावे न स्त्री स्वातन्त्र्यमर्हति ॥ ११९ ॥

-ra, N. sg. Ind. -ra, L. sg. m. -va, L. sg. Ind. -ri, N. sg. -ya, Ac. sg. arh, 3 sg. Pres. Par.
the son and in old state of life; not woman independence deserves. (119)

एकदा सा लीलावती रत्नावलीकिरणकर्बुरे पर्यंके तेन वणिक्पुत्रेण

Ind. tad, N. sg. f. -ti, N. sg. Ttp. -ra, L. sg. m. -ka, L. sg. tad, I. sg. m. Ttp. -ra, I. sg.
One day that Līlāvati on a with gem-string-couch that merchant-son
lustre-variegated

सह विश्रंभालापैः सुखाशीना तमलचितोपस्थितं ।

Ind. Ttp. -pa, I. pl. Karm. -na, N. sg. f. (ri. ās) tad, Ac. sg. m. Karm. -ta, Ac. sg. m.
with in confidence-talks pleasantly-seated that unobserved-approached

पतिमवलोक्य सदसोत्थाय केशेष्वारुह्य

-ti, *Ac. sg.* lok with ava, *Ger.* -has, *I. sg.* sthā with ud, *Ger.* -śa, *L. pl.* kṛish with ā, *Ger.*
husband having perceived, suddenly having risen, by the hairs having drawn,

गाढमासिङ्ग्य सुबितवती । तेनावसरेण जारस्य पलायितः ।

-dha, *Ac. sg. n.* liṅg with ā, *Ger.* chumb, *N. sg. f.* tad, *I. sg. m.* -ra, *I. sg.* -ra, *N. sg.* Ind. ay with *Adv.* *Ptc. Perf. Par.* *sg. n.* pain.
ardently having embraced kissed. By that opportunity the lover and escaped.

उक्तं च । उग्रना वेद यच्छास्त्रं यच्च वेद वृहस्यतिः ।

vach, *N. sg. n.* Ind. -nas, *N. sg.* vid, *3 sg.* yad, *Ac.* -ra, *Ac. sg.* yad, *Ac.* Ind. vid, *3 sg.* Ttp. -ti, *N. sg.*
past Ptc. Pass. *Perf. Par.* *sg. n.* *sg. n.* *Perf. Par.*
Said and, Uśanas knows what science, what and knows Vṛihaspati,

स्वभावेनैव तच्छास्त्रं स्त्रीबुद्धौ सुप्रतिष्ठितं ॥ १२० ॥

Karm. -va, *I. sg.* Ind. tad, *N. sg. n.* -ra, *N. sg.* Ttp. -dhi, *L. sg.* Karm. -ta, *N. sg. n.*
by nature already that science in a woman's mind is well-implanted. (120)

तदासिङ्गनमवलोक्य समीपवर्तिनी कुट्टन्यचित्तयत् ।

Ttp. -na, *Ac. sg.* lok with ava, *Ger.* Ttp. -tin, *N. sg. f.* -nt, *N. sg.* chint, *3 sg. Impf. Par.*
Of him-the embracing having seen near-being a procuress thought :

अकस्मादियमेनमुपगूढवतीति । ततस्तथा

Ind. (kim, *Ab. sg. n.*) idam, *N. sg. f.* etad, *Ac. sg. m.* guh with upa, *N. sg. f.* Ind. Ind. tad, *I. sg. f.*
'Without-a why this woman him embraced,' thus. Thereupon by that

कुट्टन्या तत्कारणं परिज्ञाय सा लीलावती गुप्तेन

-nt, *I. sg.* Ttp. -ṇa, *Ac. sg.* jñā with pari, *Ger.* tad, *N. sg. f.* -tt, *N. sg.* gap, *I. sg. m.* *past Ptc. Pass.*
procuress of it-the reason having discovered that Līlāvati with a secret (fine)

दंडिता । अतोऽहं ब्रवीमि । अकस्माद्युवती वृद्धमि-

dand, *N. sg. f.* Ind. asmad, *brū, 1 sg.* Ind. (kim, *Ab. sg. n.*) -van, *N. sg. f.* -dha, *Ac. sg. m.*
past Ptc. Pass. *N. sg.* *Pres. Par.*
punished. Therefore I say: without-a why the young woman the old man,

त्यादि । मूषिकबलीपक्ष्मेन केनापि कारणेनात्र भवितव्यं ।

Bahuv. -di, *Ac. sg. n.* Ttp. -bha, *I. sg.* kim, *I. sg. m.* Ind. -ṇa, *I. sg.* Ind. bhū, *N. sg. n.*
etc. Mouse-strength-support some the cause here must be. *Ptc. Fut. Pass.*

क्षणं विचिंत्य परित्राजकेनोक्तं । कारणं चात्र

-ṇa, *Ac. sg.* chint with vi, *Ger.* -ka, *I. sg.* vach, *N. sg. n.* -ṇa, *N. sg.* Ind. Ind.
past Ptc. Pass.
A moment having reflected, by the mendicant said: The reason and here

धनबाहुल्यमेव भविष्यति ।

Ttp. -ya, N. sg. Ind. bhū, 3 sg. Fut. ii. Par.
wealth-abundance only will be;

यतः । धनवान्बलवांल्लोके सर्वः सर्वत्र सर्वदा ।

Ind. -vat, N. sg. m. -vat, N. sg. m. -ka, L. sg. -va, N. sg. m. Ind. Ind.
For, The wealthy strong in the world every one, everywhere, at every time,

प्रभुत्वं धनमूलं हि राज्ञामप्युपजायते ॥ १२१ ॥

-tva, N. sg. Bahuv. -la, N. sg. n. Ind. -jan, G. pl. Ind. jan with upa, 3 sg. Pres. Åtm.
the superiority on riches-founded for of kings also is produced. (121)

ततः खनित्रमादाय तेन विवरं खनित्वा चिरसंचितं

Ind. -ra, Ac. sg. dā with ā, Ger. tad, I. sg. m. -ra, Ac. sg. khan, Ger. Karm. -ta, N. sg. n.
Then a spade having taken, by him the hole having dug open, long-amassed

मम धनं गृहीतं । ततः प्रभृति निजशक्तिहीनः सत्त्वोत्साहरहितः

asmad, G. sg. -ya, N. sg. grah, N. sg. n. Ind. Ind. Ttp. -na, N. sg. m. Ttp. -ta, N. sg. m.
of me wealth was taken. Thence-forward of my-strength- (vt. hā) of vigour-energy-
forsaken, deprived,

स्वाहारमप्युत्पादयितुमक्षमः सचासं मंदं मंदमुपसर्पसू-

Karm. -ra, Ac. sg. Ind. pad with ud, Karm. -ma, Acyay. -da, Ac. sg. n. Adv. sip with upa, N. sg. m.
my own-food even to procure unable with-fear slowly slowly Ptc. Pres. Par. creeping-on

डाकर्णेनावलोकितः । ततस्तेनोक्तं ।

-ya, I. sg. lok with ava, N. sg. m. past Ptc. Pass. Ind. tad, I. sg. m. vach, N. sg. n. past Ptc. Pass.
by Chūdākarna (I was) perceived. Then by him said :

धनेन बलवांल्लोके धनाद्भवति पंडितः ।

-na, I. sg. -vat, N. sg. m. -ka, I. sg. -na, Ab. sg. bhū, 3 sg. Pres. Par. -ta, N. sg. m.
With wealth strong in the world, through wealth one is wise,

पश्येत्तं मूषिकं पापं स्वजातिसमतां गतं ॥ १२२ ॥

dris, 2 sg. etad, Ac. -ka, Ac. -ra, Ac. sg. m. Ttp. -ta, Ac. sg. gam, Ac. sg. m. past
Behold that mouse wretched of his own-species-to the level Ptc. Pass. gone. (122)

किंच । अर्येन तु विहीनस्य पुरुषस्याल्पमेधसः ।

Ind. -tha, I. sg. Ind. hā with vi, G. sg. m. past -sha, G. sg. Bahuv. -dhas, G. sg. m.
Moreover, By wealth but of a forsaken man, (as) of one with little-judgment,

क्रियाः सर्वा विनश्यन्ति यीमे कुसरितो यथा ॥ १२३ ॥

-ya, N. pl. -va, N. pl. f. naś with vi, 3 pl. Pres. Par. -ma, L. sg. Karm. -t, N. pl. Ind.
the actions all disappear, in summer little-rivers as. (123)

अपरं च । यस्मार्थास्तस्य मित्राणि यस्मार्थास्तस्य बांधवाः ।

-ra, N. sg. n. Ind. yad, G. sg. m. -tha, N. pl. tad, G. -ra, N. pl. yad, G. sg. m. -tha, N. pl. tad, G. -va, N. pl.
Another and, Of whom wealth, of him friends, of whom wealth, of him relations,

यस्मार्थाः स पुमांस्तोके यस्मार्थाः स हि पंडितः ॥ १२४ ॥

yad, G. sg. m. -tha, N. pl. tad, N. puṁs, N. -ka, L. sg. yad, G. sg. m. -tha, N. pl. tad, N. Ind. -ta, N.
of whom wealth, he a man in the world, of whom wealth, he indeed wise. (124)

अन्यच्च । अपुत्रस्य गृहं शून्यं सन्मित्ररहितस्य च ।

-ya, N. sg. n. Ind. Bahuv. -ra, G. sg. m. -ha, N. sg. -ya, N. sg. n. Ttp. -ta, G. sg. m. Ind.
Again and, Of a son-less the house empty, of one of a good-friend-destitute and,

मूर्खस्य च दिशः शून्याः सर्वशून्या दरिद्रता ॥ १२५ ॥

-kha, G. sg. m. Ind. -ī, N. pl. -ya, N. pl. f. Karm. -ya, N. sg. f. -tā, N. sg.
of a fool and the regions empty, all-empty poverty. (125)

अपरं च । तानीन्द्रियाण्यविकलानि तदेव नाम

-ra, N. sg. n. Ind. tad, N. pl. n. -ya, N. pl. Karm. -la, N. pl. n. tad, N. sg. n. Ind. -man, N. sg.
Another and, 'Those senses unimpaired, that same name,

सा बुद्धिर्प्रतिहता वचनं तदेव ।

tad, N. sg. f. -dhi, N. sg. Karm. -ta, N. sg. f. -na, N. sg. tad, N. sg. n. Ind.
that intellect uninjured, language that same,

अर्थोष्णता विरहितः पुरुषः स एव

Ttp. -man, I. sg. rah with vi, N. sg. m. post Ptc. Pass. -sha, N. sg. tad, N. sg. m. Ind.
by the wealth-heat forsaken man that same

अन्यः क्षणेन भवतीति विचित्रमेतत् ॥ १२६ ॥

-ya, N. sg. m. -ṇa, I. sg. bhū, 3 sg. Pres. Par. Ind. -tra, N. sg. n. etad, N. sg. n.
another in a moment is; thus strange this. (126)

एतत्सर्वमाकर्ण्य मया लोचितं । ममात्रावस्थानमयुक्तमिदानीं

This all having heard by me considered: Of me here staying improper now,

यच्चान्यस्मा एतद्वृत्तांतकथनं तदप्यनुचितं ।

what and to another of these-affairs-communication, that also improper.

यतः । अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुस्सरितानि च ।

For, Fortune-loss, of mind-distress, at home malpractices and,

वचनं चापमानं च मतिमात्रं प्रकाशयेत् ॥ १२७ ॥

the being cheated and, the being slighted and, the wise not should make public. (127)

अपि च । आयुर्वित्तं गृहच्छिद्रं मन्त्रमैद्युनभेषजं ।

Also and, Age, wealth, at home-trouble, design-love-medicine,

तपोदानापमानं च नव गोप्यानि यत्नतः ॥ १२८ ॥

penance-liberality-dishonour and, nine (things) to be concealed carefully. (128)

तथा चोक्तं । अत्यन्तविमुखे दैवे व्यर्थे यत्ने च पौरुषे ।

Thus and said, Very-averse (being) fortune, in vain the exertion and human,

मनस्विनो दरिद्रस्य वनादन्यत्कुतः सुखं ॥ १२९ ॥

of the wise poor, (different) from the forest other whence comfort? (129)

अन्यच्च । मनस्वी म्रियते कामं कार्पण्यं न तु गच्छति ।

Again and, The wise dies rather, to misery not but he goes,

अपि निर्वाणमायाति नानलो याति शीततां ॥ १३० ॥

even to extinction goes, not fire goes to coldness. (130)

किंच । कुसुमस्तवकस्येव द्वे वृत्ती तु मनस्विनः ।

Moreover, Of a flower-cluster as, two conditions forsooth of the wise,

सर्वेषां मूर्ध्नि वा तिष्ठेद्विशीर्येद्यथा वने ॥ १३१ ॥

of all at the head either he may stand, he may fade away or in a forest. (131)

यच्चात्रैव याञ्जया जीवनं तदतीव गर्हितं ।

What and here just through begging living, that exceedingly reprobated.

यतः । वरं विभवहीनेन प्राणैः संतर्पितो ऽनलः ।

For, Better by one of wealth-deprived with the life satiated a fire,

नोपचारपरिभ्रष्टः कृपणः प्रार्थितो जनः ॥ १३२ ॥

not an of civility-destitute miserly solicited person. (132)

दारिद्र्याद्विभ्रयमेति ह्रीपरिगतः सत्तात्परिभ्रश्यते

From poverty to shame one goes, shame-laden of strength one is deprived,

निःसत्त्वः परिभ्रूयते परिभवान्निर्वेदमापद्यते ।

strengthless one is oppressed, from oppression into despondency one falls,

निर्विषः शुचमेति शोकनिहतो बुद्ध्या परित्यज्यते

the despondent to sorrow goes, the sorrow-stricken by reason is forsaken,

निर्बुद्धिः चयमेत्यहो विधनता सर्वापदामास्यदं ॥ १३३ ॥

the reason-less to destruction goes, Oh, poverty of all-evils the foundation. (133)

किंच । वरं मौनं कार्यं न च वचनमुक्तं यदनृतं

Moreover, Better silence to be observed, not and a word spoken, which untrue,

वरं क्लैब्यं पुंसां न च परकलत्राभिगमनं ।

better impotence of men, not and with another's-wife-intereourse,

वरं प्राणत्यागो न च पिशुनवाक्येष्वभिरुचिः

better life-abandonment, not and in calumnious-words delight,

वरं भिक्षाशिलं न च परधनास्वादनसुखं ॥ १३४ ॥

better alms-eating, not and another's-wealth-tasting-pleasure. (134)

वरं शून्या शाला न च खलु वरो दुष्टवृषभः

Better an empty stable, not and by any means better a vicious-bull,

वरं वेश्या पत्नी न पुनरविनीता कुलवधूः ।

better a wanton (as) wife, not but an ill-mannered noble-wife,

वरं वासो ऽरण्ये न पुनरविवेकाधिपपुरे

better dwelling in a wood, not but in an indiscriminating-ruler's-town,

वरं प्राणत्यागो न पुनरधमानामुपगमः ॥ १३५ ॥

better life-abandonment, not but of low persons society. (135)

अपि च । सेवेव मानमखिलं ज्योत्स्नेव तमो जरेव लावण्यं ।

Also and, Servitude as respect totally, moonlight as darkness, old age as loveliness,

हरिहरकथेव दुरितं गुणशतमपर्यर्चिता हरति ॥ १२६ ॥

of Hari (and) -Hara- as sin, of virtues-a hundred even beggary takes away. (136)
legend

इति विमृश्य तत्किमहं परपिण्डेनात्मानं पोषयामि ।

Thus having reflected, then why I with another's-eake myself nourish ?

कष्टं भोः । तदपि द्वितीयं मृत्युद्वारं ।

Oh, the misery ! That even a second death-gate.

यतः । पञ्चवयाहि पाण्डित्यं क्रयक्रीतं च मैथुनं ।

For, Buds gathering (superficial) wisdom, with money-purchased and love,

भोजनं च पराधीनं तिस्रः पुंसां विडम्बनाः ॥ १२७ ॥

subsistence and on another-depending, three of men afflictions. (137)

रोगी चिरप्रवासी परान्नभोजी परावसथशायी ।

The sick, the long-exiled, the another's-bread-eating, in another's-house-living,

यज्जीवति तन्मरणं यन्मरणं सो ऽस्य विश्रामः ॥ १२८ ॥

what he lives, that death; what death, that of him the deliverance. (138)

इत्यालोच्यापि लोभात्पुनरप्यर्थं गृहीतुं गृहमकरवं ।

Thus having also, from again even wealth to acquire taking away I made.
considered desire

तथा चोक्तं । लोभेन बुद्धिश्चक्षति लोभो जनयते द्वेषां ।

Thus and said, Through desire reason departs, desire produces covetousness,

द्वेषार्तो दुःखमाप्नोति परचेह च मानवः ॥ १२९ ॥

by covetousness-tormented pain experiences hereafter here and a man. (139)

ततो ऽहं मंदं मंदमुपस्पृक्षेन वीणाकर्णेन जर्जरवंशखण्डेन

Then I slowly slowly creeping-on, by that Viṇākārṇa with a split-bamboo-piece

ताडितश्चाचिंतयं ।

beaten and, reflected:

धनलुब्धो ह्यसंतुष्टो ऽनियतात्माजितेन्द्रियः ।

The wealth-desirous indeed discontented, of unrestrained-mind, of unsubdued-senses ;

सर्वा एवापदस्तस्य यस्य तुष्टं न मानसं ॥ १४० ॥

all verily misfortunes of him, whose content not mind. (140)

तथा च । सर्वाः संपत्तयस्तस्य संतुष्टं यस्य मानसं ।

Thus and, All kinds of happiness of him, content of whom the mind;

उपानहूढपादस्य ननु चर्मवृत्तेव भूः ॥ १४१ ॥

of him whose foot-is is not with leather-covered as it were the earth ? (141)
covered-with a shoe

अपरं च । संतोषामृतहृत्तानां यत्सुखं शान्तचेतसां ।

Another and, Of the with the contentment- what happiness of the placid-minded,
nectar-satiated

कुतस्तद्गन्तुञ्जानामित्येतच्च धावतां ॥ १४२ ॥

whence that of the wealth-desirous hither and thither running ? (142)

किंच । तेनाधीतं श्रुतं तेन तेन सर्वमनुष्ठितं ।

Moreover, By him read, heard by him, by him everything accomplished,

येनाशाः पृष्ठतः कृत्वा नैराशमवलंबितं ॥ १४३ ॥

by whom, hopes behind the back having placed, hope-freedom depended upon. (143)

अपि च । असेवितेश्वरद्वारमदृष्टविरहव्यथं ।

Also and, Not having served-a master's-door, not having perceived-separation-pain,

अनुक्तकीववचनं धन्यं कस्यापि जीवनं ॥ १४४ ॥

not having uttered-an unmanly-word, happy of any man the life. (144)

यतः । न योजनशतं दूरं बाध्यमानस्य दृष्ट्या ।

For, Not a yojana-hundred far for one stricken with covetousness,

संतुष्टस्य करप्राप्तेऽप्यर्थे भवति नादरः ॥ १४५ ॥

of the contented for the to hand-come even treasure is not regard. (145)

तद्वावस्थोचितकार्यपरिच्छेदः श्रेयान् ।

Therefore here of (my) situation-su'iting-action-discrimination better.

को धर्मो भूतदया किं सौख्यमरोगिता जगति जंतोः ।

What religion? for the living- What happiness? health in the world of man.
compassion.

कः स्नेहः सद्भावः किं पांडित्यं परिच्छेदः ॥ १४६ ॥

What love? a noble-state of mind. What wisdom? discrimination. (146)

तथा च । परिच्छेदो हि पांडित्यं यदापन्ना विपत्तयः ।

Thus and, Discrimination indeed wisdom, when approached misfortunes

अपरिच्छेदकर्तृणां विपदः स्युः पदे पदे ॥ १४७ ॥

of the without-discrimination-acting misfortunes will be at step at step. (147)

त्यजेदेकं कुलस्यार्थे ग्रामस्यार्थे कुलं त्यजेत् ।

One should one for a family's-sake, for a village's-sake a family one should
give up give up ;

ग्रामं जनपदस्यार्थे स्वात्मार्थे पृथिवीं त्यजेत् ॥ १४८ ॥

a village for the country's-sake, for one's self's-sake the earth one should give up. (148)

अपरं च । पानीयं वा निरायासं स्वादन्नं वा भयोत्तरं ।

Again and, Water either without-exertion, sweet food or with danger-attended,

विचार्य खलु पश्यामि तत्सुखं यच्च निर्वृतिः ॥ १४९ ॥

having deliberated indeed I see, that happiness where ease. (149)

इत्यालेच्याहं निर्जनवनमागतः ।

Thus having considered I the lonely-wood approached.

यतः । वरं वनं व्याघ्रगर्जेन्द्रसेवितं द्रुमालयः पक्वफलांबुभोजनं ।

For, Better a wood by tigers-(and) elephants- a tree-habitation on ripe-fruits-
haunted, (and)water-living,

दृष्टानि शय्या परिधानवत्कलं न बंधुमध्ये धनहीनजीवनं ॥ १५० ॥

grass for a bed, a garment-(of) bark, not of friends-in the of one of wealth-deprived-
midst the living. (150)

ततो ऽस्मत्पुण्योदयादनेन मित्रेणाहं स्नेहानुवृत्त्या-

Afterwards, through my-fortune's-(i.e. good by this friend I with affection-continuity
works) rise (i.e. reward)

नुगृहीतः । अधुना च पुण्यपरंपरया भवदाश्रयः स्वर्ग एव मया प्राप्तः ।

favoured. Now and by fortune- of you-the a paradise verily, by me found.
continuation company,

यतः । संसारविषवृक्षस्य द्वे अत्र रसवत्फले ।

For, Of the world's-poison-tree two here delicious-fruits,

काव्यामृतरसास्वादः संगमः सुजनैः सह ॥ १५१ ॥

the poem-nectar-flavour-tasting, association good-men with. (151)

मंथर उवाच । अर्थाः पादरजोपमा गिरिनदीवेगोपमं यौवनं

Manthara said: Riches on the feet-the dust-resembling, mountain-rivers- youth, fleetness-like

प्रायुष्यं जलविंदुलोलचपलं फेनोपमं जीवितं ।

vital strength as a water-drop-trembling-unsteady, froth-like life;

धर्मं यो न करोति निन्दितमतिः स्वर्गार्गलोद्घाटनं

virtue who not practises base-minded, the heaven-bar-unbolting,

पश्चात्तापयुतो जरापरिगतः शोकाग्निना दह्यते ॥ १५२ ॥

afterwards repentance-seized, by old age- with the sorrow-fire is burnt. (152)
overpowered,

युष्माभिरितिसंचयः कृतस्तस्यायं दोषः । शृणु ।

By you too much-accumulation made; of it this the fault (i.e. cause); Listen :

उपार्जितानां वित्तानां त्याग एव हि रक्षणं ।

Of accumulated riches giving away only indeed the preservation;

तडागोदरसंस्थानां परीवाह इवाभर्षा ॥ १५३ ॥

of the in a pond's-interior-standing a drain as of waters. (153)

अन्यच्च । यद्धोऽधः क्षितौ वित्तं निचखान मितंपचः ।

Again and, When low low in the ground wealth has buried the miser,

तद्धोनिलयं गंतुं चक्रे पथानमग्रतः ॥ १५४ ॥

then to a mansion below to go he has made himself a path beforehand. (154)

अन्यच्च । निजसौख्यं निरुद्धानो यो धनार्जनमिच्छति ।

Again and, His own-happiness opposing who wealth-acquisition wishes,

परार्थं भारवाहीव क्लेशस्यैव हि भाजनं ॥ १५५ ॥

for another's-sake a burthen-bearer as, of pain merely indeed a vessel. (155)

अपरं च । दानोपभोगहीनेन धनेन धनिनो यदि ।

Another and, Through of liberality-(and) enjoyment-deprived riches rich if (we are),

पृथ्वीखातनिखातेन धनेन धनिनो वयं ॥ १५६ ॥

through the in the earth-caverns-buried riches rich we. (156)

अन्यच्च । असंभोगेन सामान्यं ह्यपणस्य धनं परैः ।

Again and, Through non-enjoyment common of a miser the wealth with others,

अस्येदमिति संबंधो हानौ दुःखेन गम्यते ॥ १५७ ॥

'of him this' thus the connection at the loss by pain is ascertained. (157)

दानं प्रियवाक्यहितं ज्ञानमगर्वं चमान्वितं शौर्यं ।

Liberality by kind-words- knowledge without-conceit, with clemency- heroism,
accompanied, endowed

वित्तं त्यागनियुक्तं दुर्लभमेतच्चतुर्भद्रं ॥ १५८ ॥

wealth with liberality-connected, difficult-to be found these four-good things. (158)

उक्तं च । कर्तव्यः संचयो नित्यं कर्तव्यो नातिसंचयः ।

Said and, To be made accumulation constantly, to be made not exceeding-
accumulation,

पश्य संचयशीलो ऽसौ धनुषा जंबुको हतः ॥ १५९ ॥

behold, accumulation-practising that by a bow jackal slain. (159)

तावाहतुः । कथमेतत् । मंथरः कथयति । आसीत्कल्याणकट-

Those two say: How that? Manthara relates: There was of Kalyāṇa-kaṭaka-

वास्तव्यो भैरवो नाम व्याधः । स चैकदा मृगमन्विष्यमाणो

an inhabitant, Bhairava by name, a hunter. He and one day a deer pursuing

विंध्याटवीं गतवान् । ततस्तेन व्यापादितं मृगमादाय ।

to the Vindhya-forest went. Afterwards by him the killed deer having taken up

गच्छता घोराकृतिः शूकरो दृष्टः । तेन व्याधेन मृगं भूमौ

going, of formidable-appearance a boar seen. By that hunter the deer upon the ground

निधाय शूकरः शरेणाहतः । शूकरेणापि घनघोरगर्जनं

having laid, the boar with an arrow hit. By the boar in turn as of clouds-a terrible-roar

कृत्वा स व्याधो मुष्कदेशे हतः संखिञ्चद्रुम इव

having made that hunter in the groin wounded being a cut-tree like

भूमौ निपपात ।

on the ground fell-down.

यतः । जलमग्निं विषं शस्त्रं जुझाधी पतनं गिरेः ।

For, Water, fire, poison, a weapon, hunger-illness, falling from a rock,

निमित्तं किञ्चिदासाद्य देही प्राणैर्विमुच्यते ॥ १६० ॥

a cause (i.e. accident) of some kind having the corporeal being of life is deprived. (160)
encountered

अथ तयोः पादास्फालनेन सर्पो ऽपि मृतः । अद्यान्तरं

Then of them through the feet-trampling a serpent also killed. Now thereupon

दीर्घरावो नाम जंबुकः परिभ्रमन्नाहारार्थं तान्मृतान्

Dirgharāva by name, a jackal, roaming-about, food-seeking, those dead

मृगव्याधसर्पशूकरानपश्यदचिंतयच्च । अहो अद्य महद्भोज्यं मे

deer-hunter-serpent-boar saw, reflected and: Oh! to-day a great meal of me

समुपस्थितं । अथवा ।

fallen in the way. However,

अचिंतितानि दुःखानि यथैवायांति देहिनां ।

Unthought-of troubles as just happen to men,

सुखान्यपि तथा मन्ये दैवमचातिरिच्यते ॥ १६१ ॥

blessings also thus, I think; fate in this plays the chief part. (161)

तद्भवतु । एषां मासैर्मासत्रयं मे सुखेन गमिष्यति ।

Then be it, Of these with the flesh a month-triad to me pleasantly will pass.

मासमेकं नरो याति द्वौ मासौ मृगशूकरौ ।

Month one the man goes, two months deer-(and) boar,

अहिरेकं दिनं याति अद्य भक्ष्यो धनुर्गुणः ॥ १६२ ॥

the serpent one day goes! to-day to be eaten the bow-string. (162)

ततः प्रथमबुभुक्षायामिदं निःस्वादु कीदृङ्खलं स्यायुबंधनं

Then in the first-desire of eating this unsweet to the bow-fastened sinew-string

खादामि । इत्युक्त्वा तथा कृते सति श्चिन्ने स्यायुबंधन

I eat. Thus having said, thus done being, being cut the sinew-string,

उत्पतितेन धनुषा इदि निर्भिन्नः स दीर्घरावः पंचलमा-

by the up-springing bow in the heart pierced, that Dirgharāva to the dissolution into the five elements

गतः । अतो ऽहं ब्रवीमि कर्तव्यः संचयो नित्यमित्यादि ।

gone. Therefore I say : 'To be made accumulation constantly,' etc.

तथा च । यद्ददाति यदश्नाति तदेव धनिनो धनं ।

Thus and, What he gives, what he eats, that alone of a rich man the wealth ;

अन्ये मृतस्य क्रीडन्ति दारैरपि धनैरपि ॥ १६३ ॥

others of the dead sport with the wife also, with the riches also. (163)

किंच । यद्ददासि विशिष्टेभ्यो यच्चाश्नासि दिने दिने ।

Moreover, What thou givest to the distinguished, what and thou eatest day by day,

तत्ते वित्तमहं मन्ये शेषं कस्यापि रक्षसि ॥ १६४ ॥

that of thee the wealth I consider; the rest for somebody else thou preservest. (164)

यातु । किमिदानीमतिक्रांतोपवर्णनेन ।

Let it go. What at present with excessive-description ?

यतः । नाप्राप्यमभिवांक्षन्ति नष्टं नेच्छन्ति शोचितुं ।

For, Not the unattainable long after, the lost not wish to bewail,

आपत्स्यपि न मुह्यन्ति नराः पंडितबुद्धयः ॥ १६५ ॥

in misfortunes even not are perplexed men of wise-intellect. (165)

तत्सखे सर्वदा त्वया सोत्साहेन भवितव्यं ।

Therefore, friend, always by thee full-of-energy to be.

यतः । शास्त्राण्यधीत्यापि भवंति मूर्खाः

For, Books having read even they are fools,

यस्तु क्रियावान्पुरुषः स विद्वान् ।

who on the contrary an active man, ho wise ;

सुचिंतितं चोषधमातुराणां

a well-devised also medicine of the diseased

न नाममात्रेण करोत्यरोगं ॥ १६६ ॥

not by the name-merely effects freedom-from disease. (166)

अन्यच्च । न खल्वमप्यध्यवसायभीरोः

Again and, Not a very-small even of the of exertion-afraid

करोति विज्ञानविधिर्गुणं हि ।

produces a wisdom-preecept benefit indeed,

अंधस्य किं हस्ततलस्थितो ऽपि

of a blind man (what?) on the palm-standing even

प्रकाशयत्यर्थमिह प्रदीपः ॥ १६७ ॥

does make visible an object here a lamp? (167)

तदत्र सखे दशाविशेषे शान्तिः करणीया ।

Then here, O friend, in each special condition tranquillity to be observed.

एतदप्यतिकष्टं त्वया न मंतव्यं ।

This also too-hard by thee not to be considered.

यतः । राजा कुलवधूर्विप्रा मंत्रिणस्य पयोधराः ।

For, 'A king, a noble wife, the wise, ministers likewise, clouds,

स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते दन्ताः केशा नखा नराः ॥ १६८ ॥

from (their) places-removed not shine, teeth, hairs, nails, men. (168)

इति विज्ञाय मतिमान्खस्थानं न परित्यजेत् । कापुरुषवचनमेतत् ।

Thus perceiving a wise man his-place not should abandon, a weak man's- this.
speech

यतः । स्थानमुत्सृज्य गच्छन्ति सिंहाः सत्पुरुषा गजाः ।

For, (Their) country quitting go lions, brave-men, elephants ;

तत्रैव निधनं यांति काकाः कापुरुषा मृगाः ॥ १६८ ॥

there even to death go crows, weak-men, deer. (169)

को वीरस्य मनस्विनः स्वविषयः को वा विदेशस्तथा

What of a brave man, of a wise, his own-country, what or a strange-
country likewise ?

यं देशं अयते तमेव कुरुते बाहुप्रतापार्जितं ।

to what place he comes, that even does he make through his arms-majesty-
acquired.

यद्दंष्ट्रानखलांगुलप्रहरणः सिंहो वनं गाहते

What teeth-claws-tail-(having as) weapons, a lion wood enters,

तस्मिन्नेव हतदिपेन्द्ररुधिरैस्तृष्णां क्षिप्त्यात्मनः ॥ १७० ॥

in that verily with the slain-elephant's-blood the thirst he quenches of himself. (170)

अपरं च । निपानमिव मंडूकाः सरः पूर्णमिवांडजाः ।

Again and, A pool as frogs, a lake full as fishes,

सोद्योगं नरमायांति विवशाः सर्वसंपदः ॥ १७१ ॥

(so) the exerting man approach by themselves all-fortunes. (171)

अन्यच्च । सुखमापतितं सेवेदुःखमापतितं तथा ।

Again and, Happiness fallen to one's one should trouble fallen to one's likewise,
share cherish share

चक्रवत्परिवर्तते दुःखानि च सुखानि च ॥ १७२ ॥

wheel-like turn-round troubles and, joys and. (172)

अन्यच्च । उत्साहसंपन्नमदीर्घसूत्रं

Again and, To the exertion-endued, unprocrastinating,

क्रियाविधिज्ञं व्यसनेष्वसक्तं ।

of action-the rules-knowing, to vices not-attached,

शूरं शतशं दृढसौहृदं च

to a hero, benefits-remembering, one of steady-friendship and,

लक्ष्मीः स्वयं याति निवासहेतोः ॥ १७३ ॥

Lakshmi of her own accord goes for the sake of residing (with him). (173)

विशेषतश्च । विनाप्यर्थैर्वीरः स्पृशति वज्रमानोज्ञतिपदं

Especially and, Without even riches a hero touches of honour-elevation-a place,

समायुक्तोऽप्यर्थैः परिभवपदं याति रूपणः ।

endowed even with riches to of disgrace-a place goes the miser;

स्वभावादुद्भूतां गुणसमुदयावान्निविषयां

the from the inborn-nature springing, for virtue-multitude-acquirement-fit

द्युतिं सैर्हो किं श्वा दृत्कनकमालोऽपि लभते ॥ १७४ ॥

splendour of a lion (what?) a dog bearing-a gold-necklace even obtains? (174)

धनवानिति हि मद्दो मे किं गतविभवो विषादमुपयामि ।

'Of riches thus truly pride to me; why with departed-sorrow I approach? possessed,' wealth

करनिहितकंदुकसमाः पातोत्पाता मनुय्याणां ॥ १७५ ॥

the in the hand-placed-ball-like (are) the sinkings-(and)risings of men. (175)

अपरं च । अभ्रच्छाया खलप्रीतिर्नवशस्यानि योषितः ।

Again and, A cloud's-shadow, of wicked-the friendship, new-corn, women,

किंचित्कालोपभोग्यानि दौवनानि धनानि च ॥ १७६ ॥

for some-time- (only) to be enjoyed, youth, riches and. (176)

वृत्त्यर्थं नातिचेष्टेत सा हि धाचैव निर्मिता ।

For the sake of not too much one should that for by the Creator already provided; a-livelihood strive,

गर्भादुत्पतिते जंतौ मातुः प्रस्रवतः स्तनौ ॥ १७७ ॥

from the womb when comes forth a creature, of the mother stream the breasts. (177)

अपि च सखे । येन शुक्लीकृता हंसाः शुकाश्च हरितीकृताः ।

Also and, O friend, By whom white-made the geese, the parrots and green-made,

मयूरारुचिता येन स ते वृत्तिं विधास्यति ॥ १७८ ॥

the peacocks variegated by whom, He for thee a livelihood will provide. (178)

अपरं च । सतां रहस्यं शृणु मित्र ।

Again and, Of the good the secret hear, O friend,

जनयंत्यर्जने दुःखं तापयंति विपत्तिषु ।

They produce in the acquisition trouble, they cause pain in failures,

मोहयंति च संपत्तौ कथमर्थाः सुखावहाः ॥ १७६ ॥

they infatuate and in success, how (are) riches happiness-conferring? (179)

अपरं च । धर्मार्थं यस्य वित्तेहा वरं तस्य निरीहता ।

Another and, For religion's-sake of whom wealth-desire, better of him freedom from-desire,

प्रचालनाद्धि पंकस्य दूरादस्पर्शनं वरं ॥ १८० ॥

than wiping off for of mud far not-touching better. (180)

यतः । यथा ह्यामिषमाकाशे पक्षिभिः श्वापदैर्भुवि ।

For, As truly prey in the air by birds, by beasts on earth

भक्ष्यते सलिले नैकैस्तथा सर्वत्र वित्तवान् ॥ १८१ ॥

is eaten, in water by crocodiles, thus everywhere the rich man. (181)

राजतः सलिलाद्ग्रेष्ठीरतः स्वजनादपि ।

From a king, from water, from fire, from the robber, from their own- likewise, people

भयमर्थवतां नित्यं मृत्योः प्राणभ्यतामिव ॥ १८२ ॥

fear of the rich constantly, from death of the living as. (182)

तथा हि । जन्मनि क्लेशबहुले किं नु दुःखमतः परं ।

Thus for, In life with troubles-abounding what possibly pain than this greater?

इच्छासंपद्यतो नास्ति यच्चेच्छा न निवर्तते ॥ १८३ ॥

desire-fulfilment because not is, because and the desire not ceases? (183)

अन्यच्च भ्रातः शृणु ।

Another and, brother, hear:

धनं तावदसुलभं लभं कच्छेण रक्ष्यते ।

Wealth at first not-easy-to obtained, obtained with difficulty it is preserved,

लभनाशो यथा मृत्युस्तस्मादेतन्न चिंतयेत् ॥ १८४ ॥

of the obtained-the loss like death, therefore of this not one should think. (184)

दृष्ट्वा चेह परित्यक्ता को दरिद्रः क ईश्वरः ।

Covetousness and here having abandoned, who poor? who a lord?

तस्यासेत्प्रसरो दत्तो दास्यं च शिरसि स्थितं ॥ १८५ ॥

of it if way given, servitude and at the head placed. (185)

अपरं च । यद्यदेव हि वाञ्छितं ततो वाञ्छा प्रवर्तते ।

Again and, What what just indeed one may desire, thence the desire starts,

प्राप्त एवार्थतः सोऽर्थो यतो वाञ्छा निवर्तते ॥ १८६ ॥

obtained verily in reality that object, from which the desire turns away. (186)

किं बह्वना मम पक्षपातेन । मयैव सहाच

What with so much of my side of the question? With me just together here

कालो नीयतां ।

the time may be spent.

यतः । आमरणांताः प्रणयाः कोपास्तत्क्षणभंगुराः ।

For, At-death-ending the affections, the anger at that-moment-vanishing,

परित्यागाश्च निःसंगा भवन्ति हि महात्मनां ॥ १८७ ॥

the gifts and free from-self-interest are truly of the noble-minded. (187)

इति श्रुत्वा लघुपतनको ब्रूते । धन्योऽसि मन्थर

Thus having heard Laghupatanaka says: Happy art thou, O Manthara,

सर्वथा स्नाद्यगुणोऽसि ।

in every way of praiseworthy-virtue thou art.

यतः । संत एव सतां नित्यमापदुद्धरणचमाः ।

For, The good only of the good constantly out of misfortune-to lift-able,

गजानां पंकमग्नानां गजा एव धुरंधराः ॥ १८८ ॥

of elephants into a mire-plunged elephants only the burthen-bearers (rescuers). (188)

स्नाद्यः स एको भुवि मानवानां

To be praised that alone on earth of men,

स उत्तमः सत्पुरुषः स धन्यः ।

he the greatest, a good man, he happy,

यस्यार्थिनो वा शरणागता वा

of whom the needy either, the refuge-taking or,

नाश्राविभंगा विमुखाः प्रयांति ॥ १८८ ॥

not broken-hoped with averted-faces go away. (189)

तदेवं ते स्नेच्छाहारविहारं कुर्वाणाः संतुष्टाः

Then thus those according to their-desire-feeding-(and)sporting making contented

सुखं निवसन्ति । अथ कदाचिच्चित्रांगनामा मृगः केनापि चासि-

happily dwell. Now one-day Chitrānga-named a deer by somebody frightened

तस्तत्रागत्य मिलितः । ततः पश्चादाद्यातं मृगमवलोक्य भयं

there having approached was met. Thence after approaching the deer having seen, danger

संचिंत्य मंथरो जलं प्रविष्टो मूषिकश्च विवरं गतः काको

suspecting, Manthara the water entered, the mouse and to the hole went, the crow

ऽप्युड्डीय वृक्षमारूढः । ततो लघुपतनकेन सुदूरं निरूप्य

also up-flying a tree ascended. Then by Laghupatanaka, very-far having looked,

भयहेतुर्न को ऽप्यायातीत्यालोचितं । पश्चात्तदचना-

'fear-cause not any approaches' thus was considered. Afterwards upon his word

दागत्य पुनः सर्वे मिलित्वा तत्रैवोपविष्टाः । मंथरेणोक्तं । भद्रं

having arrived again all having met there just seated. By Manthara said: Hail!

मृग स्नागतं । स्नेच्छयोदकाद्याहारो ऽनुभूयतां ।

deer, welcome! According to your-wish, of water-etc. consisting-food may be enjoyed.

अत्रावस्थानेन वनमिदं सनाथीक्रियतां । चित्रांगो ब्रूते ।

By here residing forest this with a lord-may be endowed. Chitrānga says:

लुप्तकचासितो ऽहं भवतां शरणमागतः । भवद्भिः सह

By a hunter-frightened I of you the protection approached. You with

सख्यमिच्छामि । हिरण्यको ऽवदत् । मित्रत्वं तावदस्माभिः सह भवता-

friendship I wish. Hiranyaka said: Friendship truly us with by you

यत्नेन मिलितं ।

without-trouble met.

यतः । श्रीरसं कृतसंबंधं तथा वंशक्रमगतं ।

For, One's own off-spring, one formed by connection, likewise one in race-line-descended,

रक्षितं व्यसनेभ्यश्च मित्रं ज्ञेयं चतुर्विधं ॥ १६० ॥

one rescued from dangers and, a friend to be known of four-kinds. (190)

तदत्र भवता स्वगृहनिर्विशेषं स्वीयतां ।

Therefore here by you from your own-house-without a difference may be remained.

तच्छ्रुत्वा मृगः सानंदो भूत्वा खेच्छाहारं

That having heard the deer, full of-joy being, according to his-desire-feeding

कृत्वा पानीयं पीत्वा जलासन्नतरुच्छायायामुपविष्टः । अथ

making, water drinking, in a water-near standing-tree's-shade settled. Then,

मंथरेणोक्तं । सखे मृग एतस्मिन्निर्जने वने केन चासितो

by Mantbara said: Friend deer, in this lonely forest by whom frightened

ऽसि । कदाचित्किं व्याधाः संचरन्ति । मृगेणोक्तं । अस्ति

art thou? Ever (do) hunters walk about? By the deer said: There is

कलिङ्गविषये रुक्माङ्गदो नाम नरपतिः । स च दिम्बिज-

in the Kalinga-country Rukmāṅgada by name a prince. He and by the world-

यव्यापारक्रमेणागत्य चंद्रभागानदीतीरे समावा-

conquest-business-course having approached, on the Cbandrabhāgā-bank having

सितकटको वर्तते । प्रातश्च तेनात्रागत्य

pitched-bis camp resides. 'In the morning and he here having arrived

कर्पूरसरःसमीपे भवितव्यमिति व्याधानां मुखात्किंवदन्ती

in the Karpūra-lake-proximity will be,' thus of the hunters from the mouth a report

श्रूयते । तदत्रापि प्रातरवस्थानं भयहेतुकमित्या-

is heard. Therefore here also in the morning residing (is) fear-cause having, thus

लोच्य यथावसरकार्यमारभतां । तच्छ्रुत्वा

considering according to-the occasion-action may be undertaken. That having heard

कूर्मः सभयमाह । जलाशयांतरं गच्छामि । काक-

the tortoise with-fear says: To another-water-reservoir I go. The crow-

मृगावप्युक्तवन्तौ । एवमस्तु । ततो हिरण्यको विहस्याह ।

(and)-mouse also said: So be it. Then Hiraṇyaka smiling said:

जलाशयांतरे प्राप्ते मंथरस्य कुशलं स्थले गच्छतः

Another-water- being reached, of Manthara welfare; on the land of the going
reservoir

कः प्रतीकारः ।

what help?

यतः । अंभांसि जलजंतूनां दुर्गं दुर्गनिवासिनां ।

For, Water of water-animals, a fort of the in the fort-residing,

स्वभूमिः श्वापदादीनां राज्ञां मंत्री परं बलं ॥ १८१ ॥

their own-place of beasts, etc., of kings a minister the chief strength. (191)

सखे लघुपतनक अनेनोपदेशेन तथा भवितव्यं

Friend Laghupatanaka, through this advice thus to be fared:

स्वयं वीक्ष्य यथा वध्वाः पीडितं कुचकुटुम्बलं ।

Himself having seen as of his wife pressed the bosom-bud,

वणिक्पुत्रोऽभवद्दुःखी त्वं तथैव भविष्यसि ॥ १८२ ॥

the merchant's-son became sad; thou thus just wilt be. (192)

त ऊचुः । कथमेतत् । हिरण्यकः कथयति । अस्ति कान्यकुब्ज-

They said: How that? Hiraṇyaka relates: There is in the Kānyakubja-

विषये वीरसेनो नाम राजा । तेन वीरपुरनाम्नि नगरे

country Virasena by name a king. By him in the Virapura-named town

तुंगबलो नाम राजपुत्रो भोगपतिः कृतः । स च महाधनस्त-

Tuṅgabala by name a prince governor appointed. He and of great-wealth,

रुण एकदा स्वनगरे भ्राम्यन्तिप्रौढयौवनां लावण्यवतीं

young, one-day in his-town peramhulating in full-blown youth Lāvāṇyavati

नाम वणिक्पुत्रवधूमा लोकयामास । ततः स्वहर्म्यं गत्वा स्मरा-

by name a merchant's-son's-wife saw. Then to his-palace having gone by love-

कुलमतिस्तस्याः कृते दूतीं प्रेषितवान् ।

disturbed-in mind on her account a female messenger he dispatched.

यतः सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति पुरुषस्तावदेवेन्द्रियाणां

For, On the right-path so long he remains, master is a man so long only of the senses,

लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समासं बते तावदेव ।

shame so long he has, decency also he maintains so long only,—

भूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथगता नीलपद्माश्च एते

by the eyebrows-bow-drawn back-(and) darted, to the ear-reaching, black-feathered those

यावल्लीलावतीनां न हृदि धृतिमुषो दृष्टिबाणाः पतन्ति ॥ १८३ ॥

as of fair-ones not into the heart the steadiness-stealing look-arrows fall. (193)

सापि लावण्यवती तदवलोकनक्षणात्प्रभृति स्मरशरप्रहारजर्ज-

She also Lāvāṇyavati him-seeing-the moment from by the Love-arrow-stroke-

रितहृदया तदेकचित्ताभवत् ।

broken-hearted of him-alone-thinking was.

तथा ह्युक्तं । असत्यं साहसं माया मात्सर्यं चातिलुब्धता ।

Thus for said, Untruth, violence, fraud, envy and extreme-covetousness,

निर्गुणत्वमशौचत्वं स्त्रीणां दोषाः स्वभावजाः ॥ १८४ ॥

want-of virtue, impurity, of women the faults from their-nature-springing. (194)

अथ दूतीवचनं श्रुत्वा लावण्यवत्युवाच । अहं पतिव्रता

Now the messenger's-word having heard Lāvāṇyavati said: I husband-devoted

कथमेतस्मिन्नधर्मे पतिलचने प्रवर्ते ।

how in this unrighteousness, husband-imposition, I engage?

यतः । सा भार्या या गृहे दत्ता सा भार्या या प्रजावती ।

For, She a wife, who in the house clever; she a wife who prolific,

सा भार्या या पतिप्राणा सा भार्या या पतिव्रता ॥ १८५ ॥

she a wife whose husband-is her life, she a wife who husband-devoted. (195)

न सा भार्येति वक्तव्या यस्या भर्ता न तुष्यति ।

Not she 'a wife' thus to be called, with whose husband not is gratified,

तुष्टे भर्तारि नारीणां संतुष्टाः सर्वदेवताः ॥ १८६ ॥

being gratified the husband of women, gratified all-divinities. (196)

ततो यद्यदादिशति मे प्राणेश्वरस्तदेवाहमविचारितं

therefore whatever commands of me the life-lord, that only I without-examination

करोमि । दूत्योक्तं । सत्यतमेतत् । लावण्यवत्युवाच । भुवं

do. By the messenger said: Quite true this? Lāvanyavati said: Certainly,

सत्यमेतत् । ततो दूतिक्रिया गत्वा तत्तत्सर्वं तुंगबलस्याग्रे

true this. Then by the messenger having gone that that all of Tuṅgabala in the presence

निवेदितं । तच्छ्रुत्वा तुंगबलोऽब्रवीत् । स्वामिनानीय

reported. That having heard Tuṅgabala said: 'By the husband, having led (her) near,

समर्पयितव्येति कथमेतच्छक्यं । कुट्टन्याह । उपायः क्रियतां ।

she is to be surrendered,' how this possible? The procuress said: A stratagem he made.

तथा चोक्तं । उपायेन हि यच्छक्यं न तच्छक्यं पराक्रमैः ।

Thus and said, By a stratagem truly what possible, not that possible by valour,

शृङ्गालेन हतो हस्ती गच्छता पंकवर्त्मना ॥ १८७ ॥

by a jackal slain an elephant, going on a swamp-way. (197)

राजपुत्रः पृच्छति । कथमेतत् । सा कथयति । अस्ति ब्रह्मारण्ये

The prince asks: How that? She relates: There is in the Brahma-wood

कर्पूरतिलको नाम हस्ती । तमवलोक्य सर्वे शृगालाश्चितयन्ति स्म ।

Karpûratilaka by name an elephant. Him having seen all the jackals thought:

यद्ययं केनाप्युपायेन म्रियते तदास्माकमेतद्देहेन मासचतुष्टयस्य

If he by some stratagem dies, then of us through his-body of a month-tetrad

भोजनं भविष्यति । तत्रैकेन वृद्धशृगालेन प्रतिज्ञातं । मया बुद्धि-

food will be. There by one old-jackal promised: By me through-intellect-

प्रभावादस्य मरणं साधयितव्यं । अनन्तरं स वंचकः

superiority of him the death to be accomplished: Thereupon that cheat

कर्पूरतिलकसमीपं गत्वा साष्टांगपातं प्रणम्यो-

Karpûratilaka-near having gone with-of the eight-limbs-prostration having saluted

वाच । देव दृष्टिप्रसादं कुरु । हस्ती ब्रूते । कस्त्वं कुतः

said: Sire, look-favour make. The elephant says: Who thou, whence

समायातः । सो ऽवदत् । जंबुको ऽहं सर्वैर्वनवासिभिः पशुभिर्मि-

approached? He said: A jackal I by all wood-inhabiting animals,

लित्वा भवत्सकाशं प्रस्थापितः । यद्विना राज्ञावस्थानुं

after having met, to your-presence despatched. Because without a king to remain

न युक्तं तद्वाटवीराज्ये ऽभिषेक्तुं भवान्

not proper, therefore here in the forest-sovereignty to be inaugurated you

सर्वस्वामिगुणोपेतो निरूपितः ।

with all-lord's-virtues-endowed selected.

यतः । यः कुलाभिजनाचारैरतिशुद्धः प्रतापवान् ।

For, Who by race-descent- (and) conduct very-pure, majestic,

धार्मिको नीतिकुशलः स स्वामी युज्यते भुवि ॥ १८८ ॥

just, behaviour-clever, he as a master is fit on earth. (198)

अपरं च पश्य । राजानं प्रथमं विदेत्ततो भार्या ततो धनं ।

Another and see, A king first he should find, then a wife, then riches,

राजन्यसति लोके ऽस्मिन्कुतो भार्या कुतो धनं ॥ १९९ ॥

a king not-being in this world, whence a wife, whence riches? (199)

अन्यच्च । पर्जन्य इव भूतानामाधारः पृथिवीपतिः ।

Again and, Cloud-like of the living a support an earth-lord,

विकले ऽपि हि पर्जन्ये जीव्यते न तु भूपतौ ॥ २०० ॥

failing also for a cloud it is lived, not but an earth-lord (failing). (200)

नियतविषयवर्ती प्रायशो दंडयोगात्

In the allotted-office-remaining generally through the rod-use

जगति परवशे ऽस्मिन्दुर्लभः साधुवृत्तः ।

in the world on another-dependent this; difficult-to be found one of good-character;

कृशमपि विकलं वा व्याधितं वाधनं वा

a meagre also, defective or, sick or, poor or

पतिमपि कुलनारी दंडभीत्याभ्युपैति ॥ २०१ ॥

husband also a noble woman through the rod-fear approaches. (201)

तद्यथा लग्नवेला न विचलति तथा कृत्वा सत्वरमा-

Therefore that the lucky-moment not passes away, thus acting, with-haste

गम्यतां देवेन । इत्युक्त्वोत्थाय चलितः । ततो

may be approached by your highness. Thus having spoken, rising (he) went. Then

ऽसौ राज्यलोभाकृष्टः कर्पूरतिलकः शृगालवर्त्मना

that by the sovereignty-desire-attracted Karpūratilaka on the jackal's-way

धावन्महापंके निमग्नः । ततस्तेन हस्तिनोक्तं । सखे शृगाल

running in a great-mire immersed. Then by that elephant said: Friend jackal,

किमधुना विधेयं । पंके निपतितो ऽहं । म्रिये । परावृत्त्य पश्य ।

what now to be done? in a mire fallen I; I die; turning back look!

शृगालेन विहस्योक्तं । देव मम पुच्छकावलंबनं कृतोत्तिष्ठ । यद्

By the jackal smiling said: Sire, of me tail-holding having made rise. Because

मदिधस्य वचसि त्वया प्रत्ययः कृतस्तद्भुभूयतामशरणं दुःखं ।

of me-like in word by thee confidence placed, therefore may be suffered helpless pain.

तथा चोक्तं । यदा सत्संगरहितो भविष्यसि भविष्यसि ।

Thus and said : If of the good-society-deprived thou wilt be, thou wilt be,

तदासज्जनगोष्ठीषु पतिष्यसि पतिष्यसि ॥ २०२ ॥

then into bad-men's-companies thou wilt fall, thou wilt fall. (202)

ततो महापंके निमग्नो हस्ती शृङ्गालैर्भक्षितः । अतो

Then into the great-mire plunged the elephant by the jackals eaten. Therefore

ऽहं ब्रवीमि । उपायेन हि यच्छक्यमित्यादि । ततः कुट्टन्युपदे-

I say : By a stratagem truly what possible, etc. Then by the procuress-

शेन तं चारुदत्तनामानं वणिक्पुत्रं स राजपुत्रः सेवकं

advice that Chârudatta-named merchant's-son that prince (his) attendant

चकार । ततो ऽसौ तेन सर्वविश्वासकार्येषु नियोजितः । एकदा

made. Then he by him in all-confidence-affairs (was) employed. One day

तेन राजपुत्रेण स्नातानुलिप्तेन कनकरत्नालंकारधारिणा प्रोक्तं ।

by that prince bathed-(and) anointed gold-jewel-ornaments-bearing announced :

अद्यारभ्य मासमेकं गौरीव्रतं कर्तव्यं । तद्वच

To-day beginning for month one the Gauri-vow to be performed. Therefore lither

प्रतिरात्रमेकां कुलीनां युवतीमानीय समर्पय । सा मया

every-night one noble virgiu having led surrender (her). She by me

यद्योचितेन विधिना पूजयितव्या । ततः स चारुदत्तस्तथाविधां

in the usual manner to be honoured. Then that Chârudatta such a one

नवयुवतीमानीय समर्पयति । पश्चात्प्रच्छन्नः सन्किमयं

quite-young having led near surrenders. Afterwards concealed being, 'what he

करोतीति निरूपयति । स च तुंगवल्लभां युवतीमस्यृश्रेव

does?' thus espies. That and Tuṅgabala that maiden not-touching even

दूरादस्त्रालंकारगंधचंदनैः संपूज्य रत्नकं

from afar with garments-ornaments-perfumes-sandal wood having honoured, a guardian

दत्त्वा प्रस्थापयति । अथ वणिक्पुत्रेण तद्दृष्टोपजातविश्वासेन

having given, sends away. Now by the merchant's-son, that having-seen, with increased-confidence,

लोभाकृष्टमनसा स्वधूं लावण्यवतीं समानीय

with by covetousness-attracted-mind, his-wife Lāvanyavati having led near

समर्पिता । स च तुंगबलसां हृदयप्रियां लावण्यवतीं

(she was) surrendered. He and Tuṅgabala that heart-beloved Lāvanyavati

विज्ञाय ससंभ्रममुत्थाय निर्भरमालिङ्ग्य निमीलिताचः

having recognised, with-haste up-jumping, ardently embracing, with half-closed-eyes,

पर्यंके तया सह विललास । तदालोक्य वणिक्पुत्रश्चित्रलिखित इवे-

on a sofa her - with sported. That seeing the merchant's-son picture - like

तिर्कर्तव्यतामूढः परं विषादमुपगतः । अतो ऽहं ब्रवीमि । स्वयं

perplexed-what to do to extreme sadness went. Therefore I say: Himself

वीक्ष्येत्यादि । तथा त्वयापि भवितव्यमिति । तद्व्रितवचनम-

having seen, etc. Thus by thee also will be fared. That friend's-word not

वधीर्य महता भयेन विमुग्ध इव तं जलाशयमुत्सृज्य

regarding with great fear perplexed as it were that water-reservoir having left

मंथरश्चलितः । ते ऽपि हिरण्यकादयः स्नेहादनिष्टं

Manthara went. They also Hiraṇyaka, etc. from affection, (something) unwished

शङ्कमाना मंथरमनुगच्छन्ति । ततः स्थले गच्छन्केनापि व्याधेन

apprehending Manthara follow. Then on the land going by some hunter,

काननं पर्यटता मंथरः प्राप्तः । प्राप्य तं गृहीत्वो-

the forest perambulating, Manthara caught. Having caught him, having seized,

त्याप्य धनुषि बद्धा भ्रमन्केशात्पुत्तिपासाकुलः

having lifted, to the bow having bound, walking about, through fatigue by hunger-(and) thirst-troubled

खगृहाभिमुखं चलितः । अथ मृगवायसमूषिकाः परं विषादं

towards-his-house (he) went. Now the deer-crow-mouse to extreme grief

गच्छंतस्तमनुजग्मुः । ततो हिरण्यको विलपति ।

coming him followed. Then Hiranyaka laments :

एकस्य दुःखस्य न यावदंतं गच्छाम्यहं पारमिवाणवस्य ।

Of one trouble not while to the end go I, to the shore as of the ocean,

तावद्वितीयं समुपस्थितं मे द्विद्रेष्वनर्था बज्जलीभवन्ति ॥ २०३ ॥

then a second approached to me, in damages the evils are multiplied. (203)

स्वाभाविकं तु यन्मित्रं भाग्येनैवाभिजायते ।

By his inborn-nature but who a friend, by fortune only he is produced,

तद्वक्त्रिमसौ हार्दमापत्स्यपि न मुंचति ॥ २०४ ॥

therefore one of unfeigned-friendship in misfortunes also not does one give up. (204)

न मातरि न दारेषु न सोदर्ये न चात्मजे ।

Not in a mother, not in a wife, not in a brother, not and in one's own offspring,

विश्वासस्तादृशः पुंसां यादृग्मित्रे स्वभावजे ॥ २०५ ॥

confidence such of men, as in a friend by his inborn-nature-become (one). (205)

इति मुहुर्विचिंत्याहो दुर्दैवं ।

Thus repeatedly having thought (he cried out) : Oh, the hard-fate !

यतः । स्वकर्मसंतानविचेष्टितानि

For, The by one's own-actions'-spreading-wrought

कालान्तरावर्तिशुभाशुभानि ।

at other times-reverting-good-(and) evil,

इहैव दृष्टानि मयैव तानि

(are) here already experienced by me at least those,

जन्मान्तराणीव दशान्तराणि ॥ २०६ ॥

like different-births, different conditions. (206)

अथवेत्यमेवैतत् । कायः संनिहितापायः संपदः पदमापदां ।

Or, thus verily this, The body has destruction- happiness the place for misfortunes,
close to it,

समागमाः सापागमाः सर्वमुत्पादि भंगुरं ॥ २०७ ॥

meeting with-departure connected, everything born (is) frail. (207)

पुनर्विमृश्याह । शोकारातिभयत्राणं प्रीतिविश्रंभभाजनं ।

Again having reflected he says: From sorrow-enemics- (and) of affection (and)
danger-a protection confidence-a vessel,

केन रत्नमिदं सृष्टं मित्रमित्युच्यते ॥ २०८ ॥

by whom jewel this created, 'Mitra' thus the syllable-couple? (208)

किंच । मित्रं प्रीतिरसायनं नयनयोरानन्दनं चेतसः

Moreover: A friend, a pleasure-elixir of the eyes, a delight of the mind,

पात्रं यत्सुखदुःखयोः सह भवेन्मित्रेण तद्दुर्लभं ।

a vessel that in happiness- together might be with the friend, that hard-to find;
(and) trouble

ये चान्ये सुहृदः समृद्धिसमये द्रव्याभिलाषाकुलाः

And what other friends in success-time, with wealth-desire-filled,

ते सर्वत्र मिलन्ति सत्तनिकषणावा तु तेषां विपत् ॥ २०९ ॥

they everywhere meet (us); but the truth- of them (is) adversity. (209)
touch stone

इति बह्विल्लिख्य हिरण्यकश्चित्रांगलघुपतनकावाह । यावदयं

Thus much having lamented Hiranyaka to Chitrāṅga-(and) Laghup. says: So long as this

व्याधो वनात् न निःसरति तावन्मन्थरं मोचयितुं

hunter from the forest not goes away, so long Manthara to rescue

यत्नः क्रियतां । तावूचतुः । सत्वरं कार्यमुच्यतां ।

an effort may be made. They both said: With-haste what to be done may be told.

हिरण्यको ब्रूते । चित्रांगो जलममीपं गत्वा मृतमिवात्मानं

Hiranyaka says: Chitrāṅga to the water-near having gone dead-like himself

दर्शयतु काकश्च तस्योपरि स्थित्वा चञ्चा किमपि विलिखतु ।

may show, the crow and over him standing with the beak somewhat may peck.

नूनमनेन लुब्धकेन तत्र कच्छपं परित्यज्य मृगमांसार्थिना

Now by that hunter there, the tortoise having left, for the deer's-flesh-desirous,

सत्वरं गंतव्यं । ततो ऽहं मंथरस्य बंधनं ह्येत्यामि संनिहिते

with-haste will be gone. Then I of Manthara the tie shall cut; having approached

लुब्धके भवद्वां पलायितव्यं । चित्रांगलघुपतनकाभ्यां शीघ्रं

the hunter, by you to be fled. By Chitrāṅga-(and) Laghupatanaka, quickly

गत्वा तथानुष्ठिते सति स व्याधः श्रान्तः पानीयं पीत्वा

having gone, thus accomplished being, that hunter, tired, water having drunk,

तरोरधस्तादुपविष्टस्तथाविधं मृगमपश्यत् । ततः कर्तरिकामादाय

under a tree seated in such a the deer saw. Then the knife having taken, condition

प्रहृष्टमना मृगांतिकं चलितः । तत्रांतरे हिरण्यके-

with rejoicing-mind near to the deer proceeded. There meanwhile by Hiraṇyaka

नागत्य मंथरस्य बंधनं क्षिप्तं । स क्रूर्मः सत्वरं

having approached, of Manthara the tie cut. That tortoise with-haste

जलाशयं प्रविवेश । स मृग आसन्नं तं व्याधं विलोक्योत्थाय

the water-reservoir entered. That deer near that hunter perceiving, rising,

पलायितः । प्रत्यावृत्त्य लुब्धको यावत्तहतलमायाति तावत्क्रूर्म-

escaped. Returning the hunter while the tree-foot he approaches, then the tortoise

पश्यन्नचिंतयत् । उचितमेवैतन्ममासमीक्ष्यकारिणः ।

not-seeing, reflected: Proper only this for me, not-circumspectly-acting.

यतः । यो ध्रुवाणि परित्यज्य अध्रुवाणि निषेवेत ।

For, He who certain (things) forsaking uncertain (things) attends to,

ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति अध्रुवं नष्टमेव हि ॥ २१० ॥

the certain (things) of him perish, the uncertain is perished already. (210)

ततो ऽसौ स्वकर्मवशान्निराशः कटकं प्रविष्टः । मंथरादयः

Then he through-his own-action disappointed the camp entered. Manthara, etc.

सर्वे त्यक्तापदः स्वस्थानं गत्वा यथासुखमास्थिताः ॥

all freed-from misfortune to their-place having gone happily remained.

अथ राजपुत्रैः सानंदमुक्तं । सर्वे श्रुतवतः सुखिनो वयं ।

Then by the princes with-joy said: All having heard pleased we.

सिद्धं नः समीहितं । विष्णुशर्मोवाच । एतावता भवताम-

Accomplished of us what (was) desired. Vishṇuśarma said: With so much of you

भिलषितं संपन्नं । अपरमपीदमस्तु ।

the desire fulfilled, further also this may be :

मित्रं प्राप्तुं सज्जना जनपदैर्लक्ष्मीः समासंबतां

A friend acquire ye, O, good-men; with the nations Lakshmi may dwell;

भूपालाः परिपालयन्तु वसुधां शश्वत्त्वधर्मे स्थिताः ।

Princes may protect the earth, constantly in their-duty standing;

आस्तां मानसतुष्टये सुकृतिनां नीतिर्नवोढेव वः

it may remain for the mind-gratification of the virtuous Niti, a new-bride-like, of you;

कल्याणं कुरुतां जनस्य भगवांस्रंद्रार्धचूडामणिः ॥ २११ ॥

prosperity may cause of the people the venerable, who has the moon's-half- (211)
for his crest-jewel.

॥ इति द्वितीयोपदेशे मित्रलाभो नाम प्रथमकथासंग्रहः समाप्तः ॥

Thus in the Hitopadeśa, Friend-acquisition by name the first-story- finished.
collection

005686418

LONDON

PRINTED BY SPOTTISWOODE AND CO.

NEW-STREET SQUARE

